

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GODHAVN 100 ÅR

1893 - 1993

Træk af en opdragelsesanstalts historie

GODHAVN 100 ÅR

Udgivet af Godhavn 1993

Omslagets forside:

Kunstmaleren Ebba Holms
portræt af Frydensbergs
husmandssted, det første
Godhavn fra 1893.
Frydensberg selv er med på
billedet, stående foran huset.

Omslagets bagside:

Godhavns exlibris,
som udfærdigedes af
kunstmaleren Ebba Holm.
Hun skænkede det til
forstander Henriksen og
Godhavn, og den dag i dag er
det institutionens bomærke.

Skrift og papir:

Bogen er sat med Times
og trykt på Multiart Gloss
100 gram - Omslag 250 gram.

Oplag:

1000 stk.

Tryk:

Dagbladets Tryksservice,
Ringsted.

INDHOLD:

Kapitel 1:	Axel Chr. Frydensberg	Forstander 1893-1912	side	5
Kapitel 2:	H. A. Nielsen	Forstander 1912-1913	side	31
Kapitel 3:	Axel G. Bonnevie	Forstander 1913-1923	side	35
Kapitel 4:	H. P. Henriksen	Forstander 1923-1950	side	51
Kapitel 5:	Christian Bek	Forstander 1950-1975	side	65
Kapitel 6:	Kurt Thorup	Forstander 1975-1978	side	79
Kapitel 7:	Ole Rasmussen	Forstander 1978-?	side	85
Kapitel 8:	Camilla Krause Rasmussen ...	Elev på Godhavn	side	97
Kapitel 9:	Erik Jørgensen	Bestyrelsesformand	side	101

FORORD

Det stod klart fra begyndelsen, og blev alt tydeligere efterhånden som arbejdet skred frem, at dette værk ikke kunne, eller skulle, gøre krav på at være historieskrivning. For det første er forfatteren ikke historiker og for det andet har forholdene omkring tilblivelsen ikke været de for en historieskriver påkrævede. Og endelig, og ikke mindst vigtigt, så kan dette beskedne forsøg på at fremmane en opdragelsesanstalts 100-årige historie kun blive den halve historie, idet der blot sporadisk høres stemmer fra den anden halvdel af historien, elevernes.

Hvor mange disse har været, har der ikke været gjort forsøg på at opklare, men, at der har gået mange unge mennesker igennem Godhavns 100 år, er sikkert og vist. Og at nogle af disse mange har en anden historie at fortælle, er ligeså sikkert. Derfor må det være på sin plads at slå fast, at dette værks synsvinkel primært er systemets, de voksnes.

Forhåbentlig vil mange elever alligevel nikke genkendende til store dele af skildringen.

Inden bogen overgives til læserens fornøjelse, skal en stor tak lyde til de mange mennesker, der har været behjælpelige med at gøre denne bog forhåbentlig både læseværdig og historisk korrekt:

Helsingør Lokalhistoriske Arkiv med Anders Friedrichsen i spidsen og Ali Khassinto Baddah, Alireza Hedayati og H.C.Rehné har ydet et kolossalt stykke arbejde med vejledning, fremfindning af materialer, affotografering m.m. Deres kolleger, Anne-Lise Pedersen i Næstved og Annemette Aarøe Jensen i Jægerspris, har også deltaget. Helsingør Bibliotek og Peter Heiberg har brugt tid på at fremfinde og hjemskaffe yderligere materiale. Arne Sørensen fra Vejby-Tibirke Selskabet har givet megen god vejledning og fhv.lærer på Godhavn, Valdemar Schlosser, har efterladt sig sit store arbejde med Godhavns historie til brug for de, der kom efter.

Mange tidligere og nuværende medarbejdere og elever har leveret minder fra deres tid på hjemmet, specielt skal nævnes Grete Brunsgaard (ansat på Godhavn fra 1928-1975) og Svend Nielsen (elev på Godhavn fra 1935).

Kirsten Larsen fra Frederiksborg Amts Avis har venligst stillet avisens billedarkiv til rådighed, med fotografernes tilladelse og Michael Balskov har fotograferet dagens Godhavn.

Susanne Borup har gennemlæst og kommenteret, Grethe Stub har gjort en kolossal indsats ved renskrivning af bogen og Troels Hørning har læst korrektur, rettet ind, kommenteret og leveret umådelig hjælp i mange henseender.

En stor tak til alle disse og til de, der ikke har været nævnt, men som ikke er glemt. Uden deres hjælp var denne bog ikke blevet til!

Taagerup, den 15. april 1993.

Eskil Borup

1

Axel Chr. Frydensberg
Forstander på Godhavn 1893-1912

Godhavns historie begynder egentlig, med en tilsnigelse, allerede d. 11. marts 1851 i Flakkebjerg, en landsby i det sydvestlige Sjælland. Den dag fødtes Axel Christian Frydensberg, som barn af en schweizisk moder og en fader, der hele sit liv havde hovedet fuldt af planer og havde prøvet forskelligt, inden han havnede som gårdejer i Flakkebjerg. Der, tæt ved Flakkebjerg Opdragelsesanstalt, levede den små Axel Christian sin efter sigende lykkelige barndom, og der, påstod han selv som voksen, lagdes grunden for hans senere virke, ud fra det han fik set af livet på opdragelsesanstalten.

Axel Christians omkringfarende fader flyttede nogle år senere familien endnu engang, denne gang til Odense, hvor han slog sig ned som tapetfabrikant, og indskrev sønnen på Latinskolen. Axel Christian tog studentereksamen derfra og kom derefter i lære som møllebygger og maskintekniker. Selv om han senere fortrød og hoppede fra denne uddannelse, skulle det alligevel vise sig, at disse praktiske gøremål kom ham til stor gavn i hans virke som igangsætter og leder af Godhavn.

Men som sagt, han fortrød dette valg af levevej og begyndte derpå at vie sit liv til det, han nu anså for sit virkelige kald: Lærer- og opdragergerningen. Han flyttede til København, gennemgik forskellige kurser og blev i september 1876 ansat, først som lærer siden som inspektør, ved Birkerød Kostskole, hvor han blev indtil april 1879 hos den kendte skolemand Johan Mautzius, som år senere gav ham disse smukke ord med på vejen: »en særdeles dygtig lærer« og sluttede med at han »med tak og påskønnelse vil mindes hans virksomhed her ved skolen og anbefale ham på det bedste til fremtidig lærervirksomhed«. En kortvarig ansættelse ved Nørrebro Latinskole fører Axel Chr. Frydensberg videre til Det Kgl. Vajsenhus, hvor han i 1880 ansættes og virker som fastansat lærer til han i 1893 køber et husmandssted i Tisvilde.

At Frydensberg på Det Kgl. Vajsenhus var kommet på sin rette hylde er hævet over enhver tvivl. Udtalelser, anbefalinger, hyldestartikler og penge-gaver fra kolleger, forstander og tidligere elever vidner om den ærefrygt og veneration, hvormed de så tilbage på den lange, ranglede lærers virke blandt forældreløse og armodige børn. Nu mærkede Axel Chr. Frydensberg for første gang suset af den idealisme, der, med Vajsenhuset som den perfekte mel-

lemstation, skulle bringe ham tættere på det, han langsomt indså skulle blive hans livsgerning:

»Den, som tror, haster ikke«. Mon ikke dette gamle ord i særlig høj grad passer for ethvert menneske, som den himmelske Fader vil give en livsgerning, - stor eller lille, dog lige stor for Herren?

Selv stod jeg ikke bevidst på troens grund, da jeg for mange år siden følte et dæmrende kald til at virke for Guds Riges sag blandt børnene, og jeg måtte gennemgå en tung og trang tid i tålmodighedens skole, før jeg fik øjet op for den dybe betydning i de ord,« erindrede han senere.

Undervejs var Frydensberg blevet gift med Engborgine Marie Andrea Hviid, og havde bosat sig med hende samt deres to egne børn i Ordrup, lige nord for København. Til denne bolig hjemtog han til sin kones ærgrelse, men i takt med de ideale tanker, han selv havde gået svanger med i mange år, oftere og oftere syge og fattige børn. Han fortæller selv i 1899 om denne forsigtige start:

»I 1879 forsøgte jeg første Gang at realisere min Tanke om et Hjem for fattige, forsømte Børn; men over alt mødte jeg Mistillid, som undertiden kom til Orde i ligefremme Hentydninger til, at jeg søgte mig en Levevej. Jeg så med Bitterhed paa al den Modstand mod min gode Villie, og først mange Aar efter har jeg lært at takke Gud, fordi jeg paa denne Måde blev forhindret i at kaste mig ind i en Gerning, som jeg var aldeles umoden til. I 1892 fik jeg endelig Lov til at lægge Grunden til min lille Koloni for fattige, hjemløse Børn, som trængte til Støtte mod de mange Farer og Fristelser, som Livet i en stor Stad medfører, naar det Sted, som skulde være Hjem, af en eller anden Grund ikke kan opfylde sin Bestemmelse. Ved min gode Stilling som Lærer ved det kongelige Vajsenhus havde jeg et godt Rygstød i pekuniær Henseende, og jeg begyndte da Børnehjmsgerningen ved i Aarets Løb at optage en halv Snes Dreng i mit Hjem i Ordrup. Det varede imidlertid ikke længe, før jeg indsaa, at jeg ikke kunde overkomme det dobbelte Arbejde, som paahvilede mig. Jeg indsaa ogsaa, at jeg i Grunden ikke kunde være nok for mine Plejebørn, naar jeg samtidig skulde passe min Skolegerning. Dertil kom, at Husholdningen blev for kostbar saa nær København, og det knob svært at finde Arbejde til Drengene.«

Formelt begyndte han således sit børnehjemsarbejde den 1. maj 1892 i »Hjemmet« i Ordrup, men

Undertegnede Børnehjemsforstander Frydensberg tillader sig hermed underrettede at ansege det høje Ministerium om en aarlig Understøttelse til det af mig oprettede Børnehjem.

Som Følge af, at jeg har en vellønnet Stilling som Lærer ved »Det Kgl. Vajsenhus« er at jeg ikke behøver at have nogen Indtægt af Børnehjemmet, men snarere kan støtte Gerningen med eget Bidrag - behøver jeg ikke Hjælp til de alt optagne Børn, men jeg har i den senere Tid været nødt til at afvise flere af de saakaldt »vanskelige, vildledte og absolut hjemløse Børn«, som jeg kun nødigt har nægtet at optage, da det netop er saadanne, for hvem mit Børnehjem er bestemt. Her i Kjøbenhavns Nærhed kommer der ganske jævnlig berettigede ansøgninger om Optagelse, men uden Statshjælp kan jeg ikke udvide Hjemmet og faa det installeret i en mindre Landejendom, hvor Børnenes daarlige Tilbøjeligheder kunde lade sig modarbejde ved Sysselsættelse i Værksteder, Have og ved Markarbejde, saaledes at der til Gavn kunde støbes hen til at give de unge et godt Greb paa de Arbejder, som forekommer i det praktiske Liv, og et klart Blik for, hvorledes man med smaa Midler ved Flid og Nøjsomhed kan føre en lykkelig Tilværelse.

Hr. Borgmester, Etatsraad Jacoby har omtalt, at han vilde sende mig nogle af Fattigvæsenets vanskelige Børn, naar jeg kunde modtage dem og derom indgav skriftlig Meddelelse. For saadanne betales - saavidt jeg ved - højere Plejepenge.

Børnehjemmet paa
Charlottenlund 15. Juli 1892

Læreren ved »Det Kgl. Vajsenhus«

»Undertegnede Børnehjemsforstander Frydensberg tillader sig herved underdanigst at ansøge det høje Ministerium om en aarlig Understøttelse til det af mig oprettede Børnehjem.

Som Følge af, at jeg har en vellønnet Stilling som Lærer ved »Det Kgl. Vajsenhus«, saa at jeg ikke behøver at have nogen Indtægt af Børnehjemmet, men snarere kan støtte Gerningen med eget Bidrag - behøver jeg ikke Hjælp til de alt optagne Børn, men jeg har i den senere Tid været nødt til at afvise flere af de saakaldt »vanskelige, vildledte og absolut hjemløse Børn«, som jeg kun nødigt har nægtet at optage, da det netop er saadanne, for hvem mit Børnehjem er bestemt. Her i Kjøbenhavns Nærhed kommer der ganske jævnlig berettigede ansøgninger om Optagelse, men uden Statshjælp kan jeg ikke udvide Hjemmet og faa det installeret i en mindre Landejendom, hvor Børnenes daarlige Tilbøjeligheder kunde lade sig modarbejde ved Sysselsættelse i Værksteder, Have og ved Markarbejde, saaledes at der til Gavn kunde støbes hen til at give de unge et godt Greb paa de Arbejder, som forekommer i det praktiske Liv, og et klart Blik for, hvorledes man med smaa Midler ved Flid og Nøjsomhed kan føre en lykkelig Tilværelse.

Hr. Borgmester, Etatsraad Jacoby har omtalt, at han vilde sende mig nogle af Fattigvæsenets vanskelige Børn, naar jeg kunde modtage dem og derom indgav skriftlig Meddelelse. For saadanne betales - saavidt jeg ved - højere Plejepenge.

Det er mit Haab, at det høje Ministerium vil hjælpe mig til at udvide min Virksomhed, som jeg gerne - overensstemmende med min oprindelige Plan, i en ikke for fjern Fremtid vilde henflytte i en billigere og gunstigere Egn, hvor Planen vilde kunde gennemføres i sine Enkeltheder.

Børnehjemmet paa Kastanievej
Charlottenlund, 15. juli 1892
Underdanigst
Frydensberg
Lærer ved »Det Kgl. Vajsenhus«

»Børnehjemmet Christianshvile
Carl Christensen
Ordrup, Charlottenlund.

Det er mig en Glæde at kunne bevidne, at jeg i et og alt kan fastholde, hvad jeg i Tidsskriftet »De Hjemløse« udtalte med Hensyn til det Børnehjem, Hr. Frydensberg, Lærer ved Det Kgl. Vajsenhus i Kjøbenhavn, blev Forstander for den 1. Maj dette Aar, at »da han har et godt Greb paa at omgaaes Børn og i flere Aar har syslet med denne Tanke, kan man med god Grund haabe et godt Resultat og ønske ham til Lykke med Begyndelsen.«

Maatte det nu ogsaa lykkes for ham at vinde Børnene nogle Venner, der vil støtte ham i hans filantropiske Bestræbelser. Hertil anbefaler jeg ham paa det bedste.

Carl Christensen
Redaktør af »De Hjemløse«.

»Overbevist om, at Hr. Frydensberg er i Besiddelse af Evner til at lede et Børnehjem af ovennævnte Slags og af en ikke almindelig Forstaaelse af Børnehjærtet og Vejene dertil, saa at han i udmærket Grad formaar at lede og vejlede, rejse og opretholde de smaa, hvilket ogsaa hans mangeaarige Gjerning ved Vajsenhusets Skole borge for, giver jeg med Glæde denne Ansøgning min varmeste Anbefaling.

Ordrup Præstebolig 19-7-1892
Martin Ohlmann
Sognepræst

Med anbefalinger fra gode samfundsborgere forsøgte Frydensberg at skabe velvilje hos myndighederne for sine planer. Det lykkedes ikke i denne omgang og ikke før i år 1900, otte år senere, modtog han det første beskedne statstilskud på 1000 kr.

allerede nogle måneder forinden, var det blevet for meget for Engborgine Marie Andrea, som sidst i 1891 forlangte separation. I hvor høj grad dette bekymrede Frydensberg, vides ikke, men det var dog

langt fra nok til, at han ville opgive sine planer, og da en unavngiven »børneven« tidligt i 1893 forærede Frydensberg 2.000 kr., hvilket var en anelig sum på den tid, sprang han direkte ud på det dybe vand, medbringende sin kristne tro, sin tro på eget værd, samt på forehavendes nødvendighed,- elementer der skulle vise sig stærke nok til at opretholde den nødvendige opdrift i den svære begyndelse.

Ved sin afsked som fastansat lærer ved Vajsenhuset modtog han sidst i april 1893 bl.a. disse ord fra forstander Christian Gandrup:

»Som lærer har han altid været en sjælden nidkær, flittig og samvittighedsfuld Mand, der nærde megen Kjærlighed til sit Arbejde og aldrig på noget Punkt har været efterladende i sin Pligtopfyldelse. Hans Disciplin var mønsterværdig«.

Senere i 1899, da han endegyldigt forlod Vajsenhuset, modtog han flere rosende ord:

»Jeg skal bemærke, at Stiftelsen næppe kunne have truffet noget bedre Valg, end den gjorde, da Direktionen i Aaret 1880 antog herr Frydensberg som Lærer. Han er i Besiddelse af solide Kundskaber, navnlig i sine Hovedfag: Regning, Naturfag, Engelsk og Tysk, men hvad mere er, han formaar at fængsle Elevernes Opmærksomhed og at lære fra sig. Ikke blot paa Undervisning, men også på Opdragelse har herr Frydensberg det rette Greb, idet der hos ham findes den lykkelige Blanding af Mild-

Husmandsstedet for foden af Godhavnsbakken, som Frydensberg lejede i 1893 og senere købte. Oppe på bakken ses nogle af de barakker, han og drengene byggede de første år.

(Foto fra Illustreret Tidende 1896)

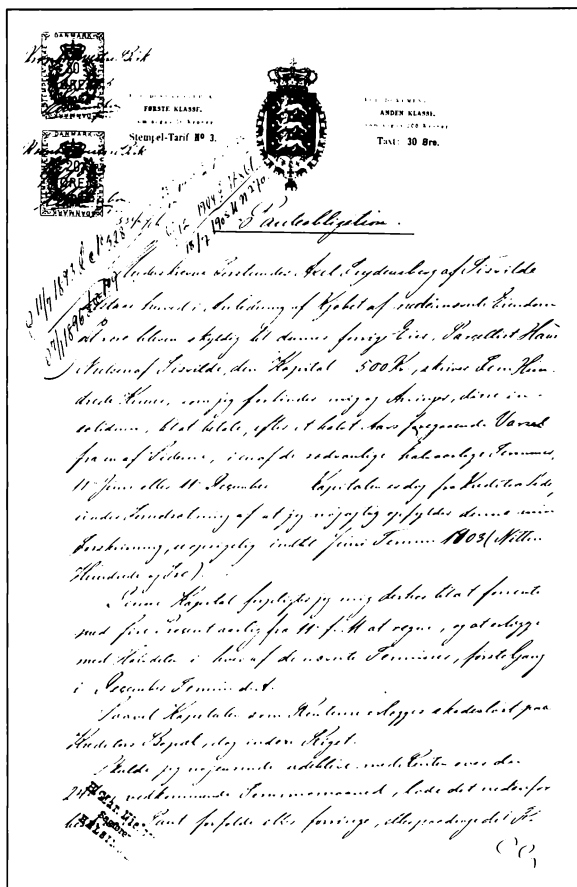
hed og Stræghed, som ikke bør fattes hos nogen virkelig Pædagog«.

Med disse smukke egenskaber på skrift stod han »alene i verden« i Tisvilde i foråret 1893. Alene har han dog næppe følt sig, det lå ikke til ham, når han havde taget en bestemmelse, - og så havde han sine 10 børn med sig!

Et gammelt bondehus ved foden af det, der idag er Godhavnsvej, var hans og børnenes første bolig. Primitivt, luvslidt og småt var det, men over det ragede Frydensbergs særprægede, men imponante skikkelse. De kloge øjne udstrålede på en gang brændende idealisme og stor ro, og hans skarpe, klingende stemme røbede fasthed og vilje, ligesom den høje, kantede skikkelse med lange arme og et par store hænder - parat til at gribe og kærtegne - understregede indtrykket af styrke og kunnen.

Han og hans 10 børn, både piger og drenge, som han ønskede opdraget som »søskende«, gik i gang med livet i den nye, fattige bolig. Penge var der ikke mange af, så Frydensberg fik, da Plejemoder Elisabeth Andersen var kommet til som hans medhjælper, atter job ved Vajsenhuset som timelærer 3 dage om ugen. Det betød, at han skulle meget tidligt op og forberede dagens gøremål, både her og hisset, hvorefter han gik de 15 kilometer (!) til Kagerup Station, tog toget til København og udførte sit arbejde. Bagefter handlede han ind, tog toget retur til Kagerup, gik den lange vej til Tisvilde, ofte belæst med pakker, og vel hjemme, måtte han så gå i gang med de opgaver, der var blevet forsømt under hans fravær. 37 timers arbejdsuge og andre overenskomstmæssige rettigheder var ukendte begreber, - dette var rendyrket idealisme.

Helsingepresten A.F.Bojes søn, Andreas Boje husker Frydensberg fra sine »Drengaar i Helsingeprestergaard som en alvorlig og vistnok ret indesluttet Mand, som af og til besøgte min Fader, og om hvem mine Forældre fortalte mærkelige Ting, der nok kunde gøre Indtryk paa en Dreng, der netop arbejdede sig igennem »Børnene i Nyskoven« og »Nybyggerne i Kanada.« Det var Axel Chr. Frydensberg. Jeg hørte, at han havde været Lærer ved Vajsenhuset og nu var kommet til Tisvilde med 10 fattige og forsømte Drenge for at skaffe dem et Fristed. Et lille Hus havde han købt, og nu var han og Drengene i Færd med selv at opføre nogle Træhuse for at der kunde blive lidt taalerigere Pladsforhold.

Dateret den 7. juli 1893 bekræfter Frydensberg med sin underskrift købet af husmandsstedet, som indtil da har været lejet.

For at de kunde faa det daglige Brød, maatte han et Par Gange om Ugen til København, hvor han endnu havde nogle Undervisningstimer. Det var vel paa Hjemvejen fra København, han af og til saa indenfor i min Faders Præstegaard. Undertiden sad han oppe til ud paa Natten med noget daarligt betalt Afskrivningsarbejde for ogsaa paa den Maade at skaffe lidt Penge til Huse. Et lyst Sind havde Frydensberg ikke faaet i Vuggelage. Der var snarere noget af en Asket over ham. Men en viljestærk Mand og en Mand, der ikke lod sig kue hverken af Vanskeligheder eller Ensomhed, det var han.«

Det lille lejede bondehus blev snart købt til ejendom fra parcellist Hans Nielsen, og nu indledte Frydensberg sin storstilede ekspanderende virksom-

hed: Købte, lejede, udvidede og byggede til. Hans tidligere indlærte praktiske færdigheder kom ham her til stor nytte, men nogen hjælp fik han ogsaa af de omkringboende, som gav ham skillinger og naturalier, og ikke mindst gennem deres arbejdskraft hjalp ham for ingen, eller ringe penge. Efter få år kunne man på toppen af Godhavnsbakken se et, for disse egne, sælsomt syn: Omkring 40 træbarakker, i læ af den store Skovridergård.

Han og drengene havde som sagt selv hovedentreprisen i sammentømringen af det ene træhus og skur efter det andet. Peb vinden ind gennem sprækkerne, så tætnede man, - eller byggede et nyt. Til sidst lå husene nærmest hulter til bulter op ad hinanden, så der dannedes de mærkeligste kringelkroge. Men det var hans princip, at han og drengene selv skulle lave så meget som muligt, og erfaringen styrkede ham i den opfattelse. Utvivlsomt var han lykkelig midt i sin, for en udenforstående, store armod, hvilket kan læses ud af de linjer, hvormed han senere i 1899 beskrev denne første tid:

»og midt i April 1893 rejste vi alle til Tisvilde, hvor vi i den første Maaned maatte leve under Forhold, som egentlig kun vare tiltalende for Børnene. Vi havde det næsten som Robinson paa den øde Ø. Vi maatte sove paa Halm på Gulvet og koge Maden i en aaben Skorsten o.s.v.; men jeg tror næsten, at denne fattige, lidt eventyrlige Begyndelse, gjorde os Hjemmet særlig kært. Hvert lille Skridt, vi naaede frem ved vort fælles Arbejde og ved Hjælp af de simple Midler, som stode til vor Raadighed, hilstes med Glæde og Stolthed af hele Flokken, som imidlertid voksede Uge efter Uge. Vi fik indrettet Sovesal oppe på Loftet i det gamle Hus, som hørte til Jordlodden, og den Lejlighed maatte vi nøjes med den første Vinter, medens vi - mine Gutter og jeg - byggede den første Bygning til det ny Hjem oppe paa Bakken i Læ af den gamle Skovridergaards store Have. Denne Bygning, så vel som alle de senere Tilbygninger, er opført af Træ efter norsk Mønster og har vist sig særdeles hensigtssvarende. Her blev nu anlagt Have og heget og hygget om vort kære Hjem«.

Vender vi os for en stund bort fra Frydensbergs sammentrængte retrospektive beretning, kan vi få hans ord at læse direkte i hans første årsberetning, mens han stod midt i arbejdet til halsen og ikke kun-

*Således er som alle de v. der kommer her i ...
dag til Nym. Decks Jørgen. Taknemmelig*

Gjennemsnits Navn, Fødselsdato	1.	1.	E
Godvard Otto Petersen	1.	1.	E
Endsynester fra den 11/12. 1892.		14/8 1888	
Laan af		Schlesener	
Postlud Carl Petersen		Hj. Kjøbsted	
		Hj. Kjøbsted	
<hr/>			
Godvard Otto Petersen	1.	1.	E
Hj. Kjøbsted	2/10. 1892.	14/8 1888	
Laan af		Schlesener	
Postlud Carl Petersen		Hj. Kjøbsted	
		Hj. Kjøbsted	
<hr/>			
Apulmar Jens Isfeldt Schultz	1.	1.	
Laan af	1/13. 1/6 92.	24/3 89	
		Schlesener	

Den første side af Frydensbergs »forholdsbog«, hvor alle elever blev indskrevet ved ankomsten med personlige data. Senere tilføjedes ofte bemærkninger om deres videre liv og gerninger.

ne belægge sine ord med dette glemselens slør af mildhed, som er den tilbageskuendes ret.

Sidst i 1893 skriver Frydensberg således:

»Nu, da jeg endelig har faaet realiseret min Plan, som i Hovedsagen gik ud på at danne en saakaldet Landbrugskoloni i Forbindelse med Værksteder, og har faaet oprettet et saadant Hjem for forældreløse og mangen Gang yderlig forsømte Børn, har jeg fundet det rigtigst at afvige en Del fra min oprindelige Bestemmelse, idet Børnehjemmet »Godhavn« optager baade Dreng og Piger. De ofte meget vanskelige børn, som betroes mig, gjør min Nærværelse i Hjemmet nødvendig og dernæst for at vise, at det ikke er for Levebrødets Skyld, at jeg arbejder i den Gjerning, har jeg i Aar, uagtet det har voldt mig megen Bekymring, opgivet min gode Stilling ved Vajsenhuset. Samtidig er jeg, ved en Børnevns Gavmildhed, blevet i Stand til at sikre mig ca. 2½ Td.Land tildels fortrinlig Jord med gode Bygninger her oppe nær Kattegat ved Tisvilde; men mine personlige Indtægter ere formindskede meget betydeligt, saa at jeg ikke er i Stand til selv at yde andet Bidrag til Hjemmets Bestaaen end mit Arbejde med og for Børnene, hvilket i øvrigt optager al min Tid fra Morgenklokken ringer til Børnenes Sengetid.

Gjennemsnitsbetalingen er for Tiden pr. Barn ca. 120 Kr. aarlig for alt.

At dette er meget knapt, og at der navnlig intet er til lønnet Medhjælp, til Boligens og Inventariets Vedligeholdelse og lignende, kan let beregnes. Derfor har jeg maattet henvende mig om Hjælp til forskellige Medmennesker, som have Kjærlighed nok til de hjemløse eller vildledte Børn til at ville støtte et Hjem for saadanne.

Skulde jeg sættes i Stand til at føre Planen videre frem og selv med de ældre Drenges Hjælp bygge en Bygning til de større Børn, saa at de ganske smaa kunde bo i vort nuværende mindre Hus hos en af vore dygtige og uegennyttige Plejemødre, saa kunde saadant snarest ske ved et billigt, afdragsfrit Laan paa ca. 4000 Kroner.

For de 2000 Kroner, som jeg, da jeg skulde flytte her op til Kattegat, fik som Gave til Kjøb og Ordning af Hjemmet her i Tisvilde, hvor alt er billigere og Livsbetingelserne ulige bedre for alle de kirtelsvage Børn, har jeg opnaaet meget, idet jeg derved har faaet et rummeligt og godt Hus med Udhus. Her er Plads til over 20 Børn. Dertil hører, som tidligere omtalt, ca. 2½ Td.Land, som jeg og Børnene dyrke til Havebrug. Kjøbet er ordnet saaledes, at de aarlige Renter, Skatter og Afgifter kun beløbe sig til ca. 70 Kroner ialt.

Med et Laan paa 4000 Kroner vilde jeg i Løbet af Eftersommeren og Vinteren kunne opføre et Børnehjem med tilhørende Værksteder og dertil erhverve større Jordtilliggende og saaledes blive i Stand til at udvide Virksomheden til ca. 50 Børn fordelte paa to Hjem.

Den daglige Husorden er som følger:

Børnene vækkes Kl. 6.

Naar Samlingsstuer og Sovelokalerne ere i Orden, og Geder, Kaniner og Høns have faaet Foder, spises der et rigeligt Maaltid, hvorefter der holdes Morgenbøn. Børnene passe hver sin lille Del af Husgjerningen og Arbejdet i Have og Stald.

Kl. 8-11 Skole. Midt i Skoletiden er der et lille Ophold og derefter Gymnastik i 20 Minutter. Hver Morgen begyndes med Religion, idet der lægges Vægt paa, at Børnene maa faa dette Fag kjært og faa Øjnene op for, at det er en Kundskab, vi have Brug for hvert Øjeblik paa Dagen. Derefter følger

de almindelige Realfag, dog i mindre Omfang. Matematik indbefattes i Regning. Fremmede Sprog - navnlig Engelsk - ere fri Fag, som de flinke Børn faa Hjælp til, men som iøvrigt nærmest maa betragtes som Selvstudium.

Fra 11-12 læse Efternølerne Lektier, medens de fremmeligere Børn fodre Husdyrene og hjælpe til i Huset.

Kl. 12-1. Middag bestaaende af rigelig og godt tillavet Mad, som ligesom ved de andre Maaltider er aldeles ens for alle i Hjemmet.

Børnehjemmet „Godhavn“.
Tisville pr. Helsingø.

Hjemmet havde den 1. Maj 1893 bestaaet et Aar, og Gjærningen her, som hviler paa Kristendommen og støtter sig til praktisk Arbejde i Have og Hus, har baaret god Frugt.

Da jeg i Oktober 1879, anbefalet af afdøde Skolebestyrer Chr. Bredsdorff samt af flere Præster, søgte at faa oprettet et Børnehjem for forældreløse eller ulykkeligt stillede Drengene, skrev jeg i Planen for Hjemmet: „Der er meget, som i høj Grad taler for at tage sig af de mange hjælpeløse Smaadrenge, og én Grund, som særlig maa fremhæves, er Vanskeligheden ved at anbringe Drengene i private Hjem, navnlig naar de have naaet 7 à 8 Aars Alderen, hvorimod dette i Almindelighed er forholdsviølet med Piger“.

Nu, da jeg endelig har faaet realiseret min Plan, som i Hovedsagen gik ud paa at danne en

Forsiden af Frydensbergs første årsberetning, der ikke er dateret, men må være skrevet sommeren 1893.

Kl. 1-6. Arbejde i Have og Huggehus. I den strængeste Høsttid gives en lille Mellemmad Kl. 4.

Kl. 6. Aftensmad og derefter Fritid med Leg, Fortællen eller anden fornøjelig Sysselsættelse samt som Afslutning ofte lidt Gymnastik før der synges Aftensang. Kl. 8 Sengetid.

De smaa Børn komme lidt før i Seng.

Da man i et Børnehjem ikke vilde have Glæde eller Gavn af længere Ferier og disse derfor bortfalde, faa Børnene i Sommerens Tid ofte en Fridag i Ugens Løb, og mangen Gang gjøres en Afbrydelse i Arbejdet for at tage et Strandbad, en lille Tur eller lignende. Den pædagogiske Side af Arbejdet med Børnene har saa stor Betydning, at kun forholdsvis faa Mennesker ere skikkede til at give dem den rette Lyst til at tage fat og arbejde i Enighed. Da jeg tilmed selv har det praktiske Arbejde meget kjær, er det mig en stor Tilfredsstillelse at gaa i Spidsen ogsaa i den Del af Gjærningen. Børnene give sig ganske anderledes interesserede og glade i Kast med de foresatte Opgaver, naar Deres Plejefader selv tager Del i deres Virken.

For Tiden er her kun 14 Plejebørn, da jeg, saalænge jeg ikke har yderligere Støtte fra Staten eller private Velgjørere, kun vanskelig tør optage flere, - og dog er det ofte saa svært at sige nej, naar man bliver opfordret til at modtage et stakkels vildledt eller blot hjemløst Barn.

Af de nu optagne Børn ere ni kirtelsvage - flere endog i høj Grad. Sygdommen har imidlertid for samtlige Børns Vedkommende været i stadig Aftagende, siden de kom her, og Børnehjemmet kan derfor med god Grund samtidig betragtes som et Sanatorium for fattige Børn.

Sognepræsten, Hr. Pastor Koch, er Tilsynsværge for Plejebørnene her i Hjemmet.

I Aar er der fra 1. Maj 1892 til 1. maj 1893 indkommet følgende Bidrag:

En Børneven 2000 Kr. til Køb og Ordning af Hjemmet i Tisville.

DHrr. Th. Wessel & Vett 20 Kr. Ingeborg 50 Øre. Jenny Schmidt 2 Kr. »En haandværker« 4 Kr. Oberstlieutenant Hansen 10 Kr. Grosserer E. Andersen 200 Pd. Mel og Gryn. Blikkenslager Lundstrøm en Hektograf, samt fra flere uævnte: Bøger, en Ovn, et Komfur, to Geder, en Høvlebæk,

Nogle af Frydensbergs drenge stillet op til fotografering på stranden. (Foto fra Ill. Tidenden 1896)

noget Værktøj, ny og brugte Klæder, Rabat paa Varrer samt desuden fra Enkefru Sundorph 20 Kr. til Hjælp til Sommerferieophold for to hjemløse Børn, som ved samme Lejlighed bleve fast optagne Plejebørn.

Aarlige Bidrag: »Paa Højbroplads« 2 Kroner. Ernst 25 Øre. Etatsraad Burmeister 20 Kr. Ingeniør Reck 10 Kr. Docent Borch 10 Kr. Professor Johnstrup 10 Kr. Fabrikant Mygind 50 Kr. Urtekræmmer Bitch 10 Kr.

For al denne Hjælp og for venlige Maade, hvorpaa den er ydet, siger jeg herved paa egne og Børnernes Vegne oprigtig Tak«.

Efter et års Robinson Crusoe-tilværelse kunne Frydensberg i sin 2. beretning fra årsskriftet august 1894 med fastere hånd og større overblik bl.a. udtrykke:

»Anstalten er nu delt i to Hjem, saaledes at de større Børn ere samlede i det ene under mit umiddelbare Tilsyn og Ledelse, medens de mindre Børn ere betroede til en dygtig Plejemoders kærlige Om-sorg. Da begge Hjem ligge paa samme Grund, har jeg ofte Lejlighed til at tilse de smaa Børn i det mindre Hjem, saa at de tidlig lære mig at kende og slutte sig til mig.

Det lille Hjem er beregnet til 18 Børn, det store til nogle og tyve, saa at Anstalten nu kan huse i alt ca. 40 Børn.

Arbejdet i Hjemmet og Skolen udføres af Forstanderen, to Plejemødre og en Lærerinde i Haand-gering.

Børnene beskæftiges udenfor Skoletiden - udelukkende på Anstaltens Grund - ved Havearbejde samt alt forefaldende Haandværk. Eksempelvis kan nævnes, at de sammen med mig have opført den ny Skolebygning, Stald m.m..

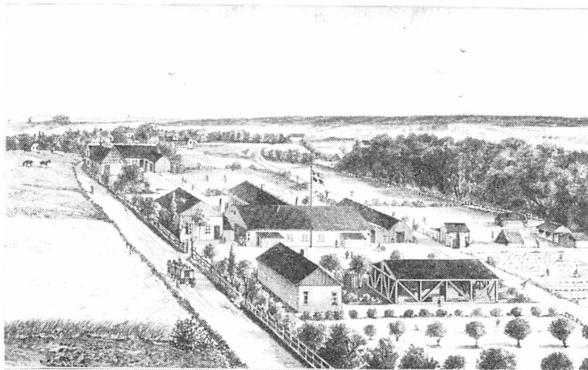
Helbredstilstanden har været særdeles god. Mange af Børnene, som sendes ud til mig, ere haardt hjemløse af Kirtelsygdom; men hos alle er der overmaade god Fremgang, takket være den friske Søluft og de herlige Bade.

I Begyndelsen af Maj afholdtes Eksamen til Skolekommissionens fulde Tilfredshed.

I Vinterhalvaaret holdes Aftenskole for Egnens modnere Ungdom, og de fremmeligere Børn fra Hjemmet deltog i Undervisningen.

Af Mærkedage i Aarets Løb kan nævnes, at vi den 3. Juni havde Rejsegilde paa den ny Bygning til stor Glæde for alle de ungdommelige Bygningshaandværkere. Min tidligere Foresatte, Hr. Forstander Gandrup fra det kgl. Vajsenhus, kom her ud i Følge med mine Kolleger fra Skolen og medbragte som en Hilsen fra Hr. Etatsraad Isberg et stort Parti Chokolade samt som eget Bidrag i Anledning af Festen en stor røget Skinke og Masser af Wienerbrød. Det var en stor Glædesdag for os alle.

Den ovenfor omtalte Bygning er imidlertid kun delvis færdig og mangler hele den indre Beklædning, som er absolut nødvendig for, at den skal være lun nok til Vinterbolig.

»Jeg havde gerne ladet denne Aarsberetning være ledsaget af en Tegning af Anstaltens to Hjem; men den dermed forbundne Udgift tillader det ikke i Aar«, skrev Frydensberg beklagende i september 1894. Først i forbindelse med den sjette årsberetning fra 1900 blev der råd til at medtage tegningen, som overskuer Godhavn i fugleperspektiv fra nord, med husmandsstedet bagest til venstre.

I Aarets Løb er der paa Anstaltens Grund, foruden den nævnte kun tildels færdige Bygning, som jeg af Mangel paa Plads har maattet tage i Brug til de store Børn, opført en ny Længe, Sovesal, ved den oprindelige Bygning og et Værksted samt en Stald til Gederne og Kaninholdet.

En rig Velgører, som havde Kærlighed til de forladte Børn, kunde gøre en velsignet Gerning ved et tilstrækkelig stort Laan.

Plejepengene, som gennemsnitlig er ca. 100 Kr. aarlig pr. Barn for alt, række ikke til, uagtet al Spar-sommelighed. Den maanedlige Udgift, alt iberegnet, er ca. 12 Kr. pr. Barn. Den manglende Sum har jeg i Aar maatte dække ved en lille Arv paa et Par Hundrede Kroner, ved Indtægt ved forskellige Regnskabsføring, hvilket Arbejde jeg har maattet udføre om Natten, naar Børnene vare i Ro, og ved Laan.

I Februar er nedenstaaende Opraab med stor Velvilje optaget i mange af Landets Blade:

Børnehjemmet »Godhavn«

i Tisvilde, hvis Opgave er: gennem Gudsfrygt og Nøjsomhed at opdrage forsømte og forældreløse, fattige Børn - saavel Drengene som Piger - som andre ikke vilde eller kunde tage sig af, til nyttige arbejds-somme Samfundsmedlemmer, trænger til Menig-hedens Støtte for at kunde fuldføre Hjem Nr. 2, hvortil Grunden nu er lagt ved Hds. kgl. Højhed Prinsessen af Wales store Velvilje.

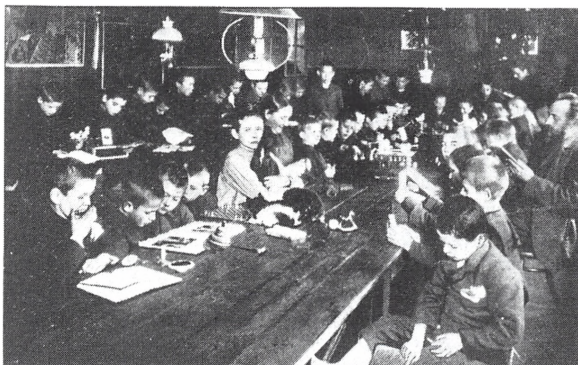
Derfor rettes herved en Bøn til enhver, som har Kærlighed til de hjemløse og vildledte Børn, om efter Evne at støtte »Godhavn«, som er en Art Land-brugskoloni, hvor der ved praktisk Arbejde i Have og Værksteder, stræbes efter at udvikle Børn til flit-tige, nøjsomme og tilfredse Mennesker.«

Fra efteråret 1894 og de næste 2½ år arbejdedes med stadig større styrke, i takt med de opnåede re-sultater. De dårligt stillede børn blev bedre stillede, de kirtelsvage blev raske og arbejdsføre, og de uvor-ne »gadebørn« blev høfligere og venligere. Arbejdet døgnet rundt, uden fridage og til ringe eller, som oftest, ingen løn fortsatte, alt imens stedet voksede og børnene blev flere. Tanken om et søskendehjem gik Frydensberg bort fra, da det viste sig, at de ofte sammenbragte piger og drenge ikke kom til at fun-gere som søskende. Der skulle gå over 80 år, før pi-ger atter dukkede op som elever på Godhavn!

Men de 34 drenge og Frydensbergs ideer om de-

Den syvende årsberetning dateret 1901, er den første, der er udstyret med billeder, for, som Frydensberg skriver, »at give »Hjemmets« Venner et lille Begreb om vore hyggelige Træbygninger og vor daglige Færden. Jeg har ladet følgende Billeder: »Fra Dagligstuen« (at Dagligstuen synes at være lidt overfyldt, hidrører fra, at alle Børnene maatte samles i den ene Ende af Lokalet, for at der kunne blive tilstrækkelig Afstand til Fotografiapparatet) og »Fra Legestuen« tage, da Hr. Carl Aller velvilligst havde tilbudt at overføre dem til Tryk. Jeg haaber, de maa være en lille Hilsen fra os alle, og at mange Børnevenner rundt om i Landet derigennem maa mindes om, at her er Brug for kærlig Hjælp til at fremme Arbejdet og lette os ældre den ofte meget brydsomme Gerning ved at fri mig for alt for mange Pengespekulationer«. Frydensberg selv ses til højre på billedet fra dagligstuen, læsende op fra en bog og plejemoder Andersen ses i midten.

ve og vel fik øget styrke, da matrikel 23 b, blev købt i sommeren 1895 af skrædder Mads Larsen, som solgte sit arvefæstelod »Anesminde« til Frydensberg for 3000 kr.«med påstående Bygninger og disses mur- og nagelfaste Tilbehør - derunder dog ikke indbefattet Kakkellovn, Komfur og indmuret Kjedel, Avlsredskaber, Afgrøde og Gjødning«. Dog med bestemmelse om, at sælgeren forbeholdt sig

Fra Tisvilde Badehotel... Til Fordel for den herværende Optragelsesanstalt og Plejehjemmet „Godhavn“ blev der fornylig paa Hotellet givet en Aftenunderholdning, der mer end fulde Hotellets store Sal og indbragte et efter Forholdene meget smukt Beløb. Det var forbaavsende gode kunstneriske Kræfter, der vare fundne blandt Tisvilde Landliggerne; Bagermester Løsekrant, fra hvem Ideen var udgaaet, glædede saaledes Tilhørerne med fortræffeligt Violinspil og Fru N. Mantzius med smagfuld Oplæsning. Naar denne Aftenunderholdning omtales, er det dog særlig for at henlede Opmærksomheden paa den nævnte Anstalt, der vækker almindelig Beundring hos Alle, som besøge den. Med ligesaa megen Forstand og Utrættelighed som Kjærlighed til sin Gjerning opdrager her Forstanderen, Hr. Frydensberg, henved 40 Dreng, der af en eller anden Grund ellers lide Fare for at glide over til Samfundets Skyggeside. I simple, men forunderligt hyggelige Træbarakter, omgivne af Damer, oplæres de til at blive hæderlige og praktiske Mennesker. Saa at sige alt Arbejdet i Gulst, Damerne og Marlen udføres af Drengene selv; isærvel, men god Røst holder dem raske og sunde; et rentligt, men simpelt Arbejde er det dem tillige. Drengene og tilsluttede de se de ud til at være. Saadanne, der binde dem, er det vel, men de føles ikke ret meget og behøver næsten aldrig at strammes for at bevare den gode Tone og smukke Orden, som stændigt raader mellem alle Deboerne af denne lille, mærkelige Koloni, der bæres oppe af sand Menneskelighed.

Fra tidsskriftet »Noget for Alle«. (1900)

»Fra Tisvilde Badehotel... Til Fordel for den herværende Optragelsesanstalt og Plejehjemmet »Godhavn« blev der fornylig paa Hotellet givet en Aftenunderholdning, der mer end fulde Hotellets store Sal og indbragte et efter Forholdene meget smukt Beløb. Det var forbaavsende gode kunstneriske Kræfter, der vare fundne blandt Tisvilde Landliggerne; Bagermester Løsekrant, fra hvem Ideen var udgaaet, glædede saaledes Tilhørerne med fortræffeligt Violinspil og Fru Mantzius med smagfuld oplæsning. Naar denne Aftenunderholdning omtales, er det dog særlig for at henlede Opmærksomheden paa den nævnte Anstalt, der vækker almindelig Beundring hos Alle, som besøge den. Med ligesaa megen Forstand og Utrættelighed som Kjærlighed til sin Gjerning opdrager her Forstanderen, Hr. Frydensberg, henved 40 Dreng, der af en eller anden Grund ellers lide Fare for at glide over til Samfundets Skyggeside...«

»Ret til at forblive boende på Eiendommen indtil den 8. Juni d.A. og indtil da at lade min Ko græse på den vestligste Ager«.

Foruden den til stadighed medhjælpende Plejemoder Andersen, som varetog madlavning og husholdning som hovedopgaver, samt en unavngiven mandlig medhjælper (formodentlig »en ældre dreng, som bliver i lønnet Plads her ved Hjemmet som Arbejds lærer for enkelte Hold, naar der arbejdes paa de lidt fjernere liggende Jordstykker, hvor jeg ikke hele Tiden kan være hos Børnene«), foruden disse havde Frydensberg ingen fast hjælp i det døgnlange arbejde. Dog havde han i 1895 den store glæde, at hans søster, som var almueskolelærerinde, flyttede til fra Viborg, »og overtog den lidet lønnede, men for hende så kære Gerning som lærerinde for alle mine Dreng«. Herudover kunne han i samme årsberetning (1896), fortælle af betydning, at en legeplads var kommet til og et værksted bygget, hvor børnene kunne arbejde i dårligt vejr, og for første gang kunne en stolt Frydensberg konstatere, at »Efter endt Konfirmation ere fire anbragte i Tjeneste paa Landet og een i Frederiksværk. Desuden ere to komme i Gartnerlære, een i Smedelære og een i Konditorlære; og har der end med en enkelt været lidt Bryderi i Begyndelsen, saa ere de alle godt i Vej og faa god Omtale af deres Foresatte«.

Men på trods af megen fremgang og smukke resultater, på trods af de omkringboendes velvilje, sommergæsternes pengegaver indsamlet ved fester, på trods af den lange gaveliste med små og store beløb og naturalier, der indkom gratis eller til reduceret pris, er der stadig uendeligt langt til vore dages civiliserede overflodssamfunds socialforsorg. Frydensberg skriver i årsberetningen ved årsskiftet 1896/97 :

»Med Hensyn til Forplejningen synes jeg, at Forbruget af Fødevarer giver den sikreste Maalestok. Om Maden gives i færre, større eller flere mindre Maaltider, maa jo afhænge af flere Omstændigheder, saasom Arbejdsdagens Længde, de indvundne Erfaringer med Hensyn til Maaltidernes Fordele Indflydelse paa Børnenes Sundhed og lignende.

Her vedføjtes for eet Aar (1896) en omtrentlig Opgivelse af Forbruget af de vigtigste Næringsstof-

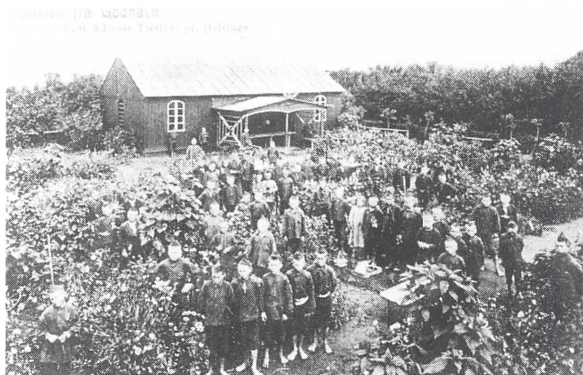
Drængene i bare ben og søndagstøj. Billedet er taget på strandbakken nedenfor Godhavn.

fer til vor Husholdning, idet det bemærkes, at vi alle dele lige Vilkaar.

Til ca. 40 Personer er forbrugt:

Kød (deraf mellem 400 og 500 Pd. Oxekød (Benene fraregnet), ca. 600 Pd. Flæsk og Resten islandsk lammekød 1300 Pd.
 Mel, Gryn (særlig Ris), Ærter og Bønner 7000 P.
 Brød: for ca. 400 Kr. Rug- og Sigtemelsbagværk.
 Mælk 10000 Potter
 Klipfisk 200 Pd.
 Salt Sild 80 Ol.
 Kartoffler 60 Tdr.
 Gulerødder 15 Tdr.
 Sukker 1600 Pd.

Hertil kommer alle de almindelige Kolonialvarer

Allerede tidligt sørgede eleverne og Frydensberg for selvforsyning med frugt og grønt. (ca. 1902)

samt Masser af Grøntsager, Frugt m.m. fra Haven og lidt Kød og Mælk fra eget Kanin- og Gedehold. Endelig nyde vi godt af mange kærkomne Gaver, bestaaende i Fødevarer. Fedt og Smør bruges der ikke meget af i Husholdningen - udover det, som medgaar til Madens Tilberedning -, da her næsten altid spises varm Mad.

Netop som jeg skulde nedskrive disse Bemærkninger om Forplejningen, modtog jeg den særdeles glædelige Meddelelse, at »Andelsmejeriet Ørekilde«s Medlemmer - af Velvillie mod Hjemmet - vilde, for en meget lav Pris, levere mig ca. 14000 Potter Mælk om Aaret, hvorved jeg bliver i Stand til hver Eftermiddag at lade Børnene faa en Kop kogt Mælk, udover de almindelige Rationer.

For al udvist Hjælpsomhed takkes hjerteligst.

Af hensyn til den rolige Gang i Arbejdet i Hjem-

De yngste fik undervisning i 3 timer om formiddagen og arbejdede derpå 5 timer om eftermiddagen.

met bedes de Venner, som maatte interessere sig saa meget for Virksomheden her, at de kunde ønske at besøge »Godhavn«, om at vælge enten Mandag eller Fredag Eftermiddag mellem Kl. 2 og 5.

Adgang gives ved Henvendelse til Forstanderen.

De Besøgende erindres om, at vi alle maa være klædte efter vort Arbejde. En Turist, som f. Eks. træffer at komme her en sludfuld Efteraarsdag, naar vi - iførte det aldeles opgivne ældste Sæt Arbejdstøj - ere i Færd med at bjerge Rodfrugtafgrøden, vil i Retning af Klædedragten faa et andet Indtryk end den, som kommer en klar og smuk Sommerdag.«

Ovenstående fortæller bl.a., at der nu også er en

Elever ved arbejdet på brændepladsen. (1904)

vis interesse og nyfgenhed at spore for hans arbejde. Et bevaret vidnesbyrd herom finder vi i Illustreret Tidende fra 18. oktober 1896, hvor forfatterinden Emma Kraft under titlen »Børnehjemmet »Godhavn« i Tisvilde« i højstemte vendinger beskriver sine indtryk og opfordrer til at hjælpe:

»Langt borte fra den larmende By, højt oppe i Nordsjælland, hvor de høje Banker falde brat ned mod Havet, i Tisvildes forunderlig vemodige Natur, ligger det beskedne Børnely »Godhavn«. Navnet passer godt. Hjemmet er netop den gode Havn for disse ulykkelige Smaa, der uden egen Skyld løb paa Grund paa Livets mange Skær og Forbjærge. Men Hjemmet er mere end et Børnehjem, det er tillige en »Landbrugsskole«, der dog adskiller sig fra andre Institutioner af samme Navn derved, at Haandværket er sidestillet med Jordens Dyrkning, Børnene leve som smaa Robinson Krusoer og maa selv tage fat overalt; Forstanderen faar derved rig Lejlighed

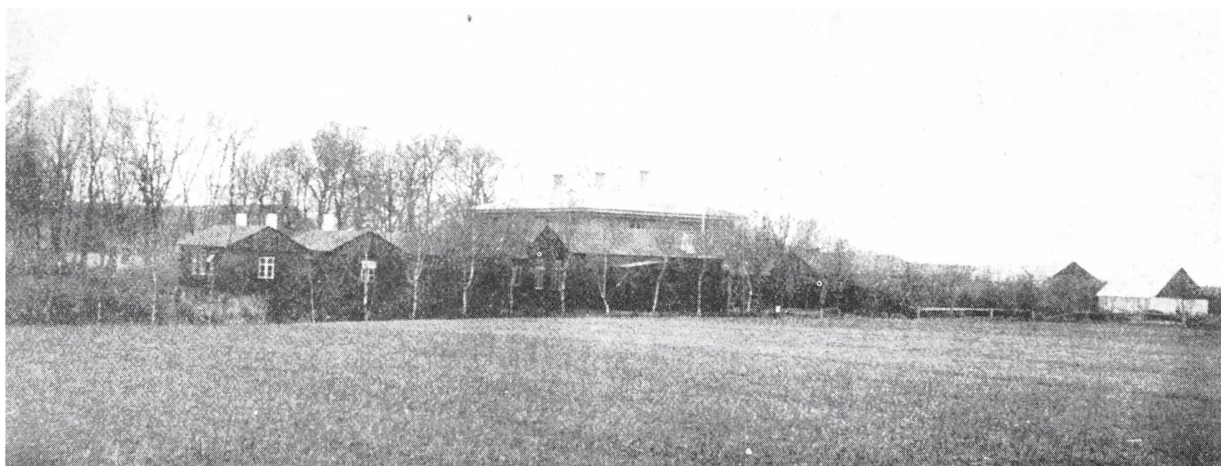
til at finde ud af, hvilken Vej det er tjenligst for hvert af Børnene at følge.

Selve Hjemmet er saa primitivt og tarveligt, som tænkes kan, og er opført af Forstanderen selv »og hans lille Nybyggerkare«, Børnene.

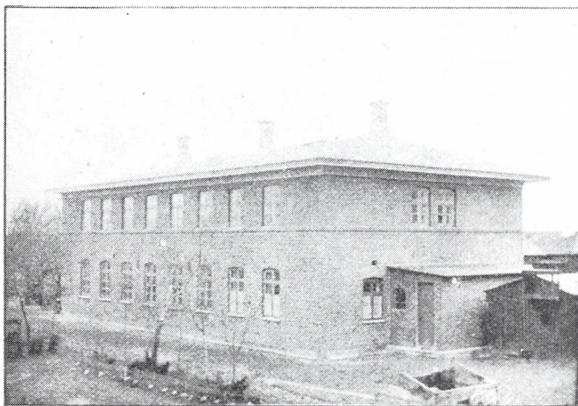
Foruden Skolen og Opholdsstuen, der kun er adskilt fra Forstanderens Sovekammer ved et Forhæng, findes der et yderst tarveligt lille Modtagelsesværelse og et Køkken, hvor Børnene selv gøre rent og vaske af. Hjemmet, som bestyres af Forstanderen, Hr. Frydensberg (tidligere Lærer ved Vajsenhuset), dennes Søster og en Plejemoder, har til Opgave at opdrage forsømte og forældreløse, fattige Børn af begge Køn, som andre ikke kunne eller ville tage sig af, opdrage dem til nyttige, arbejdsomme Samfundsmedlemmer. De fleste Københavnerne have næppe nogen Anelse om, hvilken Sum af daglig Taalmodighed, Opofrelse og Kærlighed, der her nedlægges overfor forsømte, vildledte Børn, som det ofte er vanskeligt at faa anbragt i Børnehjemmene i Byerne, fordi de trænge til at fjærnes mere fra deres tidligere Omgivelser og til at beskæftiges med Arbejde, som kan vække deres Interesse, samtidig med at give dem legemlig Sundhed og Kraft.

Mange af de optagne Børn have været paa Afveje, andre komme forkvalede, forkludrede fra elendige Plejehjem; disse Børn, betoner dog Forstanderen, volde ham ingen særlige Vanskeligheder.

Det har ogsaa ganske særlig glædet Forstanderen, at de Institutioner, som sende ham vanskelige Børn, der ikke kunne beholdes i private Hjem, nu

Godhavn set fra sydvest. Midt i billedet troner den første grundmurede bygning. »Økonomibygningen«. (1904)

Den nye bygning fra 1904.

tillige begynde at sende ham flinke, solide Dreng, som der intet er i Vejen med, undtagen at de ere hjemløse. Disse Børn have ligefrem vist sig at være en stor Støtte for selve Gærningen, og tillige give de fra Hjemmet udgaaende Børn et godt Ry. Der er saaledes stadig Forespørgsel fra mange om at faa Børnene overlade efter endt Konfirmation.

Plejepengene, gennemsnitlig 100 Kr. for hvert Barn, kan ikke slaa til trods al Sparsommelighed og Tarvelighed. En stor Hjælp vilde faste, aarlige Bidrag være.

Gid ret mange vilde varme dem, lære dem, hvad et Hjem er, og derigennem hjælpe dem til at blive gode Mennesker.«

Nok var Emma Kraft's stil lidt svulstig, men hun og andre fik dog rykket lidt ved fordommene, og flere og flere følte trang til at yde en skærv, hvad følgende korte referat, trykt i Fr.borg Amts Avis, udtrykker:

»FREDERIKSSUND. Byrådsmøde: Plejehjemmet »Godhavn« androg om understøttelse. - Formanden: det er vist en meget god anstalt... men enhver kan jo finde på at oprette plejehjem... og jeg synes, vi må have nogen garanti for, at anstalten er god, før vi yder vort bidrag. Prinsessen af Wales har allerede ydet 100 Kr., og det er jo allerede noget, og i det hele taget lader det til, at det er meget pæne folk, der støtter sagen. - Det vedtoges at meddele bestyrelsen, at man ønsker at benytte foreningen, og der ydedes 20 kr. i tilskud.«

Men at »Den, som tror, haster ikke«, måtte Frydensberg atter sande, for tingenes udvikling gik, trods avisartikler og øget interesse, langsomt og han må indledningsvis i sin 4. beretning fra årsskiftet 1897/98 konstatere:

»Det svundne Aar har i Henseende til Arbejdet med Børnene været rigtig godt, og jeg synes, at Følelsen af et Hjem's Hygge og det indbyrdes kærlige Forhold er udviklet meget. Sygdom har her saa godt som ikke været, og de svageligere Børn ere alle komne godt til Kræfter.

Tre Ting har det skortet lidt paa, nemlig: Kræfter til Arbejdet, Penge og Plads. Paa sidstnævnte Omraade bliver der dog - om alt gaar vel - raadet Bod på i Løbet af Foraaret, da en gammel Ven af Hjemmet har testamenteret »Godhavn« 2000 Kroner, af hvilke det ene Tusinde er brugt til at udbetale en forfalden Prioritet, medens det andet Tusinde bruges til derfor at opføre en Bygning til Udvidelse af Hjemmet samt til et stort Brændselsskur og et Baderum med varmt Brusebad til Brug i Vintermaanederne. Brændehuset og Baderummet ere byggede i Eftersommeren.

Hjemmet er oprindeligt beregnet paa 20 Børn og huser nu henved 40, hvorfor Udvidelsen er meget nødvendig.

De andre to svage Punkter, Kræfter og Penge, smelte i mange Tilfælde sammen til eet. Jeg trænger nemlig haardt til mere Hjælp til Arbejdet, men kan ikke tage saadan, før Regeringen vil støtte

Billede fra en skovtur til Frederiksværk i 1904. Frydensberg ses bagest ved trappen og takker i årsberetningen »den ukendte Fotograf, som sendte os et Par meget smukke Stetoskopbilleder af alle Deltagere.«

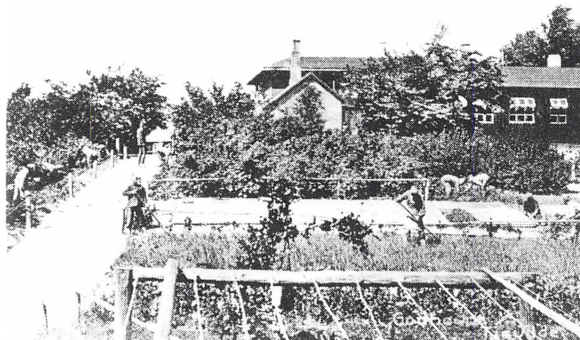
»Godhavn«, ligesom den støtter andre Opdragelsesanstalter og Børnehjem.

I Begyndelsen af Aaret - ja helt hen i December - saa alt meget trykket ud, idet Hjælpen fra »Børnes Venner« i Danmark kun beløb sig til lidt over 1000 Kr. mod ca. 2000 Kr. i de foregaaende Aar. Plejepengene vare samtidig gaaede ned til 3500 Kr. for 37 Børn mod 3500 for 34 Børn i forrige Aar. Jeg havde derfor sidst i November mellem 600 og 700 Kroners Gæld. Da kom uventet Hjælp, idet en af Hjemmets trofaste Velyndere uopfordret, dels indsamlede, dels selv gav mig 600 Kroner, og dernæst var der i Julen, som altid minder saa mange om den Glæde, som en venlig Hilsen og kærlig Gave kan skabe, mange kære Venner, som tænkte paa »Godhavn«. Takket være alle de gode, glade Givere kunde jeg begynde det nye Aar med Balance mellem Gæld og Beholdning og, hvad der er næsten endnu vigtigere, med styrket Tillid til, at »Gud, som har hjulpet hidindtil, han hjælper nok herefter.«

Ydermere har Frydensbergs søster, almueskolelærerinden, desværre i årets løb ladet sig gifte bort, men er dog blevet erstattet af Margrethe Bro, som hjælp i undervisningen af de nu 40 drenge. Han tager plejemoder Elisabeth Andersen og Margrethe Bro i hånden, idet han for første gang benytter sig af skarpe vendinger, iblandet politiske vurderinger og samfundsmæssig kritik, og fremkommer med følgende »hug« til de konservative myndigheder:

»Da mange, endog meget velvillige Mennesker have et urigtigt Syn paa Børnehjemmenes Stilling til Samfundet - og Lederne af Opdragelsesanstalter og Børnehjem have et saa anstrengende Arbejde indenfor Hjemmets Grænser, at de ikke ret ofte kunne tale for deres Livssag ude blandt Folk, hid-sætter jeg her et Par Oplysninger om »Godhavn«s Stilling til Fædrelandet og til Hjemstedet og nærmeste Omegn.

Overfor Staten stræber jeg, ulønnet og hidtil ustøttet af offentlige Midler, at gøre min Pligt ved efter Evne at opdrage og fremhjelpe hjemløse Børn eller Børn, som Synd og Nød ofte har handlet saa haardt med, at de have været nær ved at glide over til Samfundets Skyggeside. Børnene føres gennem Troskab i Udførelsen af deres forskellige Arbejder frem mod Troskab i hele deres Færd og ledes paa

Grøntsagshaverne voksede for hvert år. (1906)

den rette Vej ved taknemmelig Guds frygt. I den til Hjemmet knyttede Skole undervises i de almindelige Skolefag, og Hjemmet maa altsaa uden Støtte holde en Skole i Gang for henved 40 Børn, af hvilke over Halvdelen ikke har kunnet undervises i Landets andre Skoler.

Overfor Sognet er Hjemmet ogsaa absolut ydende og ikke i nogen Maade til Byrde i pekuniær Henseende. Sognet har faaet 40 Forbrugere mere, hvilket kommer de forskellige Handlende og Haandværkere til Gode, og dertil kommer, at fra Hjemmet udgaar mange Drenge, af hvilke dog de fleste ved en fornuftig og kærlig Vejledning vedblivende opføre sig godt og saaledes yde Landbostanden en Tilvækst af Arbejdskraft, som den saa haardt trænger til.

Overfor de mange Venner rundt om i Landet - ogsaa her hjemme i min nærmeste Kreds - som saa trofast hjælpe mig i min Livsgerning, er jeg opfyldt af Taknemmelighed for den Tid, som svandt, og Haab med Henblik paa den Tid, som kommer. Jeg kan ikke faa Tid til at bede den enkelte; men jeg beder paa alle de mig betroede Smaa børns Vegne om, at ingen vil svigte mig, før Staten tager sin Del af Udgifterne.

Selv om det lysner i den Henseende, vil Børnehjemssagen vedblivende behøve megen Støtte, da alt, hvad der kan gøres for at vække ædle Interesser og plante noget godt i de Unges Sind, er til stor Velsignelse for dem, men ogsaa næsten altid forbundet med nogen Udgift.

I Anledning af et Udtryk, som er fremkommet i en enkelt af de altid saa velvillige og støttende Bladartikler, maa jeg give en kort Oplysning. Vor Leve-

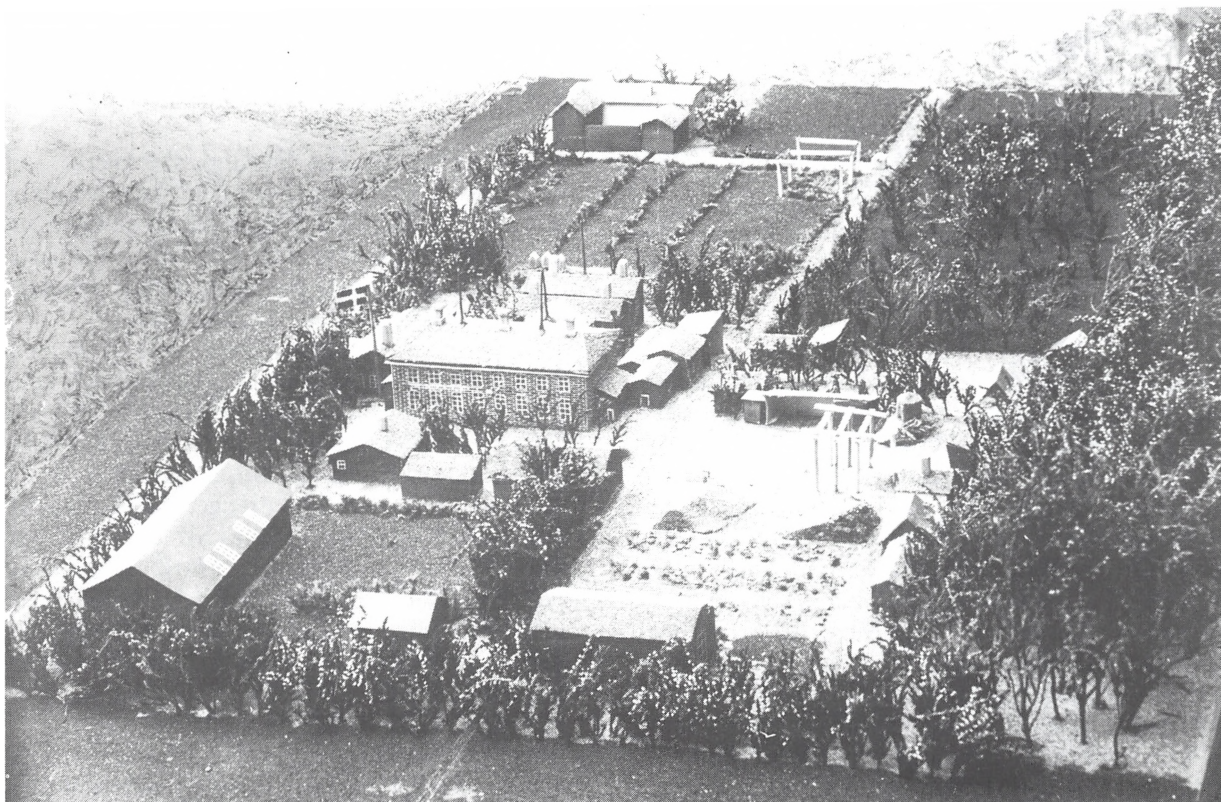
vis omtales rosende som »spartansk«. Dette turde dog - efter den almindelige Opfattelse af Ordet - være for skarpt. Vi faa særdeles nærværende og rigelig Kost, som ethvert ikke forfinet og forvænnet Menneske kan være glad ved. At Kosten i diætetisk Henseende er sund, synes noksom at fremgaa af den forbausende ringe Sygelighed.

Jeg tør uden Overdrivelse paastaa, at Forplejningen ikke er bedre i noget andet Børnehjem i Landet; men det skal indrømmes, at i Hjemmets første Tid, hvor vi ofte vare nær ved at være nødlidende, var det undertiden svært nok at skaffe saa god og kraftig Mad til os alle, som jeg ønskede. Dog have vi derfor aldrig lidt egentlig Nød, og det tarvelige Maaltid, vi mangan Gang maatte nøjes med, var ens for os alle, store og smaa. At en Besøgende en enkelt Dag kunde faa et »spartansk« Indtryk, er ikke til at undres over, da jeg tilmed, af Hensyn til Sandheden, altid har hadet at give nogetsomhelst i Hjemmet et andet Udseende overfor fremmede end

netop det dagligdags. Forholdet til Børnene vilde lide meget derved.«

Således barsk og hård virkede i 1897 dagligdagens arbejdsmæssige og økonomiske realiteter. Den langsomme lysnen overhales ganske af hastigheden i den foretagsomme Frydensbergs undfangelse af nye tiltag og kampen og sliddet med udførelsen af disse. Men hverken svære afsavn eller hårdt slid skulle få ham til at slække på omsorgen overfor de elever, som han ønskede at omdanne og forme til faste karakterer, dygtige, arbejdsomme og ærlige. Det var det aldrig glemte og forsømte mål for både undervisningen og det praktiske arbejde inde og ude.

Og altimens den trætte idealist skrev sine bekymrede og anrørende beretninger, så byggedes og grundlagdes nye huse og nye ideer, indtil en sand labyrint af små og store huse stod færdige som bevis for aktiviteterne.

Model af Godhavn set fra nord. Øverst i billedet ses husmandsstedet, det første Godhavn. (1906)

Optagelsehjemmet „Godhavn“s Forstander, Hr. Axel Frydensberg med sine to Børn.

Nær ved Tisvilde ligger det af saa mange Københavnerne kendte Optagelsehjem for Drengene „Godhavn“. Dets Forstander, Hr. Axel Frydensberg, af hvem vi her bringer et Billede, var for kort Tid siden Genstand for nogle ret skarpe offentlige Angreb, der dog havde til Følge, at en Række kendte og ansete Mænd og Kvinder straks tog til Gemme i Pressen og i varme Ord priste Hr. Frydensberg, hvem de betragtede som en ganske ideel Børne-Opdrager, hvis hele Livsværk til Dato har vidnet om hans store Kærlighed til den Sag, han ofrer sig for.

Billede fra forsiden af Damernes Blad »Hjemmet«, 1. december 1907: Frydensbergs to børn Viggo og Ingeborg, deltog tidligt i arbejdet på Godhavn. De nævnes allerede i årsberetningen fra 1904: »Min Søn, Gartner Viggo Frydensberg, har i Aar ledet Børnenes Arbejde i Haven og Marken, og min Datter er en trofast Støtte i Hjemmet«. 1910 ansattes Viggo Frydensberg som »Leder af Landbruget og Lærer i Havebrug.«

Omkring århundredeskiftet kom det første statslige tilskud på 1000 kr.. Og lige så tiltrængt, det var, ligeså besynderligt kan det synes, at Frydensberg blot ganske nøgternt placerer det med en enkelt linje i listen af gaver, medens han bruger mange smukke ord og linjer på langt mindre beløb, som f.eks. 33 Kr.45 Øre fra Birkerød Kostkoles elever, som blev anvendt til »Glæde for mine Drengene«, som da også fik »en prægtig Køretur med Vogne til Frederiksborg, hvor Børnene saa Slottet og den smukke Omegn og blev modtagne med stor Velvilje på Traktørstedet »Skovlyst«.« Og 100 Kr. som overrakte ham af Frk. Grüner fra Landliggernes aftenunderholdning, arrangeret til fordel for Godhavn. Sammen med denne gave modtog han et eksemplar af Na-

tionaltidende med en artikel om hjemmet, som han synes er så smuk og venlig, at han må citere derfra:

»I simple, men forunderligt hyggelige Træbaraker, omgivne af Haver, oplæres Børnene til at blive hæderlige og praktiske Mennesker. Saa at sige alt Arbejdet i Huset, Haverne og Marken udføres af Drengene selv; tarvelig, men god Kost holder dem raske og sunde; et renligt, men simpelt Leje giver dem Hvile. Muntre og tillidsfulde se de ud til at være. Baandene, der binde dem, er der vel, men de føles ikke ret meget og behøve næsten aldrig at strammes for at bevare den gode Tone og smukke Orden, som øjensynligt raader mellem alle Beboerne af denne lille, mærkelige Koloni, der bæres oppe af sand Menneskekærlighed.«

Og sundt var det sikkert, det friske og fornøjelige nybyggerliv, hvor ethvert lille fremskridt var en fælles glæde og sejr, og hvor ankomsten af en uventet gave, en skinke eller et pund chokolade, forvandlede dagen til en festdag, der nøje optegnedes i hjemmets annaler. Alt det liv midt i flokken, midt i den travle hverdag, overskyggede mere eller mindre de barske kendsgerninger, der nedskreves i de mange beretninger.

Men efterhånden kan det tunge slid mærkes, og trods statstilskud, er der endnu ikke råd til mandlig medhjælp, for som Frydensberg skriver i en fodnote sidst i år 1900, modtager han og hans to trofaste kvindelige medhjælpere ingen løn, udover den daglige kost med børnene og penge til nyt tøj:

»At jeg ikke i Længden kan vente at få den Hjælp, jeg behøver, paa de Betingelser, er indlysende,« og året efter januar 1902: »Havde jeg lidt mere Hjælp med Tilsynsarbejdet, saa vilde saadant ikke være saa uoverkommeligt. Nu, da jeg ofte næsten er ene om Tilsynet med 50 drenge, er Tiden meget knap - særlig i Ferierne - og selv i Skoletiden har jeg den ene Klasse ved Arbejdet i Mark, Stalde eller Værksted.« Den eneste hjælp Frydensberg havde var hans »særligt betroede Drengene« med »særligt betroede Opgaver«, som f.eks. at fungere som en slags arbejdsledere.

Længere fremme i denne beretning kommer Frydensberg, nu i en lidt mere bister og mørk tone, atter ind på sine opdragelsesprincipper. At han var

streng i sin opdragelse, kan vel ikke nægtes; men strenghed var langtfra hans natur, selv om han i drengeflokken var en myndig hersker, der af og til måtte straffe. Når man talte med gamle elever fra den tid, kunne man høre: »Plejefar var nok streng, men han var alligevel god - og fremfor alt retfærdig mod os, og saa levede han aldrig selv bedre, end vi Drengene gjorde.«

Lad os lytte til, hvad Frydensberg selv gjorde sig af tanker:

»Mange tænker sig, at et Hjem som »Godhavn« skal faa samme Plads i Børnenes Hjerter, som Barndomshjemmet.

Som Opdrager maa jeg erklære dette for en Umulighed i næsten alle Tilfælde. Barnet, som jo almindeligvis i en ældre Alder anbringes her mod sin Vilje, skal her bort fra en Masse uheldige Tilbøjeligheder, som ofte allerede have stillet det i Strid med det ordnede Samfund.

Til Erstatning skal »Hjemmet« her give den unge gode, rene Tanker, gode Interesser og først og fremmest Kærlighed til og Forstaaelse af Guds Ord. Dette er imidlertid ofte aldeles fremmed Grund eller har endog været Genstand for Haan og Spot i den Kreds, hvor Barnet tidligere - under sit ubundne Gadeliv - har søgt sine Venner og store Forbilleder.

Der kommer uvilkaarlig en Følelse af Tvang over

1909 byggedes den »ny, smukke og rummelige Sovesalsbygning. Her blev den 15. September afholdt en lille Højtidelighed, hvortil mange af »Hjemmets« Venner havde givet møde, og man mærkede saa godt, at de alle glædede sig over den gode Fremgang.« Billedet viser bygningen fra sydsiden, med den samtidigt opførte staldbygning til højre.

1909-10 stod også den nye skolebygning færdig: »Hvor vi dog i mange Aar har trængt til saadanne Lokaler! Enhver vil forstaa, hvor svært det er at holde Skole i lave, overfyldte Klasseværelser med Drengene, som gennemgaaende har vist sig umulige i andre Skoler.«

Barnet, og den er ikke nem at udrydde. Henimod Konfirmationsalderen blusser gerne Frihedstrangen i lys Lue og lykkes det end Drengen at skjule lidt af sine Flyvelængsler overfor den eller de overordnede, saa drøfter han sikkert den Sag med de andre Drengene og lærer de yngre at længes efter den relative Frihed, som f.Eks. en Tjenestedreng - ikke just altid til Gavn - kan nyde, naar han i en ledig Aftentime er ude paa Sladder i Bygaden med Omegnens unge Mandskab.

Der spiller Tobaksrygning en sørgelig Rolle, ligesom man ved Optagelsen ikke saa sjældent kan notere, at selv ganske unge Drengene ere nikotinforgiftede.

Opdragelseshjemmet kommer til at staa som et Hjem, man trygt kan ty til, naar andet brister, og hvor man er sikker paa at finde kærlig Hjælp til at »klare Pynten«, naar man blot har en Smule ærlig Vilje tilbage, men f.Eks. slet ikke som et »Hjem«, man længes tilbage til i den Grad, at man ikke er tilfreds med Tjenestedrengens Kaar hos en rimelig og samvittighedsfuld Husbond.

Opdragelseshjemmet skal - overfor den urolige Svend - vedblive at være det faste »du skal«, indtil den unges Sind forandres, saa han begynder at forstaa, at »Hjemmet« egentlig er det milde »jeg vil saa gjerne hjælpe dig«, og at det er denne Kærlighed, som har ligget til Grund for hele Arbejdet for Barnets Redning.«

Man aner, at ikke alle børn var lige nemme at

Fundats
for
Opdragelsesanstalten Godhavn.

Forholdene har udviklet sig saaledes, at der hos mig er opstået det ønske at Opdragelsesanstalten Godhavn ved Sidsvilde der i tilfældet er min personlige Ejendom, om den nu vil en selvstændig Institution som en Plejebørn- og Skoleanstalt.

Det er ønsket derud, at Anstalten, som jeg i 1892 opstillede for egne Midler, kombineret 2000 Kr. og Resten af det Værdi 10000 Kr., efterhaanden er vokset, dels ved, at jeg i senere Tid - foruden Resten af Børnehjælpen - har foretaget og ledet, dels selvbetjent og opført, sen af den store Del af Anstaltens Rengøringer, alt uden Vederlag, dels ved at der er tilflydt mig flere store Pengesaver og Legater nemlig:

- a) Arnoldus Rindings Legat 2000 Kr.
- b) Birnethalprædicatorens Legat 4000 -
ligeledes Anstalten ved af mig udelte
Ejendoms og forrentede med Andet med Egen
Dækkelse - Fundatsens vedlagte
- c) Land jhrl. S. S. A. Pochs Legat 2000 -
anbragt i 2100 4% Guldrentes Kreditor
enlystetligationer en af 8 Jers Leds d. Nr. 25316

- gaa 2000 Kr. og en af 8 Jers Leds d. Nr. 2469
gaa 100 Kr.
- d) Erasmus Andreddel gaa 15 Erasmus Leds 4344 Kr.
44, daan skiftet af Anton Friedberg i
Fehruis.
- e) Lehmannsrente af Høstenavn R. Schlegels Legat
indebragte gaa Kombrørg med Faderhøjberg
Sparikasse Nr. 9356 til Beløb 44 4/2
+ Obligation af Guldrentes Kreditforenings 7
Jers Leds d. Nr. 2651 gaa 100 Kr.
og de de Leds d. Nr. 114 200 -
500 -
- f) Guldrentes Leds og Kustens Skolelærers Legat gaa
indebragte i uopbrugte Obligation Leds d. Nr.
1802 udelte af Kreditkassen for Kustens i Høsten
havn gaa 100 Kr. og de de Leds d. Nr. 8404 af
sammens Kreditkassen for 400 Kr. - hvilket Legat
dog er skænktil med Bemærkning, at Anstalten
efter maa overgaa til en Plejebørn- og
Skoleanstalt.
- g) Eric Friisens Næs Legat Glædelig jul skole
indebragte i den Danske Arbejdsmænds Bank
Næstafdeling i Høstenavn gaa Sparikassen
Nr. 13608 af hvilket Legat Renten hvor der
skal anvendes til Skole og af gode Børn og
og komende Rensning for Elever i og udenfor
Landet.
- h) Konrad H. L. Hubs af St. Thomas hans Legat
skole 10000 -
hvoraf Rentemidlet dog først tilfalder Godhavn
naar en Del af Opdrættets Guldrenter omvæltte
Erasmus; der hører Rentemidlet, en del af
skrift af Erasmus til Ordhæftis -
- i) Betnaald var der for 5 skole til 1908 tillagt
Godhavn Alfred Hansens Legat særlig 200.

hvilket dog nu er formet for de næste 5 år og et
Sparikasse Legat 200 Kr.
det skal mig klart, at Erasmus han villet, at disse Pengesaver
midler skulle anvendes til Bedste for uheldigt skilte Børn
og ikke være min personlige Ejendom. Men den naturlige
Maade ad opmaa dette gaa og særlig ikke, at denne
Anstalt, som jeg har skabt med Opdragelsen af mine
bedste Kræfter, gaa i Fremtiden kan hævnes som et
Lid, i Opdragelsesformidlingens til Bedste for særlig
vanskelige Børn maa vistnok siges at være at omkomme
den til en selvstændig Skoleanstalt.

Saa den anden Side ved det findes tillagt, at jeg, der selv
har dækket alle, ikke indskudte dele den Skole, jeg
har grundet selv i Skole. Dermed ønsker jeg, at det
Beløb af 7000 Kr. er efter Erasmus Børn af Arbejdsmænds
Sparikassen hvor indebragte som min Gæst til Skole
Renten af Værdien af Ejendommen med Rensning i
Renten og Skole i det v. samt det med personlige
Leds, der findes opført gaa medfølgende Gæstebog,
ønsker jeg at faa skrevet mig selv personlig, særlig
jeg selv, og mine Børn efter min Tid.

Værdien ved Opdragelsesanstalten udgjør i tilfældet ift.
hvilket af 4 udliggende Mand foretaget Opdræt 52661 Kr.
(Arbejdsmænds) til omkostning betragter jeg som
følgende

Den mig tilhørende Opdragelsesanstalt Godhavn skulde
under:

Madr. Nr. 2 af Sidsvilde	-	Selskabs Løn for						
		Godhavn d. 11/10 1904	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2
	25	ernede	0	2	2	0	0	0
	30	25	0	1	1	1/2	0	0
	14		2	0	0	0	0	1/2
	117		0	0	0	0	0	1/2
	12		0	0	2	1/2	0	0

med tilhørende Jorder af Areal 21 Leds 2686 2/3 m med
alle dygtige skænkede Rengøringer med mur og maffeste
Opdrættens derved Høstenavn, Komfles og indvunde
Skole, hvilke Rengøringer findes angivet gaa vedlagte 2
Rengørings brandykker med den almindelige Brandforsikring
for Drift og Rengør. Nr. 80 og 82, og som tilkommer sig
Brandforsikrede i for 31750 Kr. + Fandledninger, Rensning,
Arbejdsmænds Lot Afgørelse, Ejendoms og Brandtil
samt alle Leds og Fandledninger (udliggeren det gaa oven
nævnte Leds opført mig foretagne gæstebog) saa
ledes som sammens foretagne og bruges til Anstaltens Drift
samt de ovenfor skilte Anstaltens tillagte Personer-
alt foranførte ønsker jeg i Fremtiden hævnes som en
selvstændig Skole til Bedste for særlig vanskelige Børn un-
der ovennævnte Navn "Opdragelsesanstalten Godhavn" i
Sidsvilde.

1.
Anstalten er foretaget gaa ad god Plads for indtil 50
Børn, og dens Opdræt er og skal være at hævnes gaa Skole
ved Opdragelsen af særlig vanskelige Børn.

2.
Et Godhavn hævnes indvunde, hvor der hævnes med
de blev indvunde og opført af Rengøringer og derved, som
anvendes til Anstaltens Drift og Skole og Leds
hilsed, Gæst og enhver anden for Anstalten skænktil
ydelse.

3.
Anstaltens Anliggende, saavel i praktisk som i
normale Rensning af en Rensning gaa ind-
til 6 Medlemmer, der for Sidsvilde bestaar af:
Rensningsmand, Skolelærersmand og Skolelærersmand, Høstenavn
Fidderlængsmand, Skolelærersmand, Høstenavn
Leds i Høstenavn - Rensningsmand, Høstenavn
Eric Hansen, Rensningsmand Høstenavn, Sidsvilde

tumle, og efterhånden som børneflokket begyndte at overstige de 50 blev arbejdet måske hårdere og knap så givende, som det havde været.

I 1903 skriver Frydensberg i et efterskrift:
»Denne 8. Beretning var det mig - paa Grund af Arbejde - ikke muligt at faa sluttet i 1902. Beretning for 1902-03 erstattes derfor af en Liste over indkomne Bidrag, som vedlægges til Bidragyderne for 1902-03.
Skulde en enkelt Bidragyder være glemt, kan jeg ikke fremføre andet til min Undskyldning, end at

jeg har meget mere Arbejde, end jeg kan overkomme at udføre saa godt, som jeg gerne vilde, naar jeg ikke skal forsømme det vigtigste, nemlig at passe selv Børneflokket tidlig og silde.

Fr. Margrethe Bro, som i 5 Aar har været knyttet til »Hjemmet« som Lærerinde, har i 1902 maattet opgive sine Timer ved »Hjemmet« Skole, da hendes Tid ikke tillod hende at fortsætte med Lærerdagene her. Hun har været mig en trofast Støtte ved Arbejdet og savnes meget af os alle.

Nu nødes jeg - paa Grund af Skolens Udvidelse - til at sikre mig mere Hjælp til selve Skolegeringen;

men det er en meget vanskelig Sag for Hjem som »Godhavn« at finde dygtige Lærere og Lærerinder, som ville arbejde i Gerningen i længere Tid, da vedkommende derved ikke opnaar Anciennitet og Pensionsret ved Landets Skolevæsen, uagtet Skolegeringen med saa forsømte og urolige Elever er i høj Grad vanskelig og kræver en ikke ringe Dygtighed og Kærlighed til Børnene. Arbejdet for de vildede og forsømte Børn maa være et Guds Kald, for hvilket mange almindelige Hensyn maa vige. Nu er antallet af Plejebørn i »Hjemmet« 54.

Tonen er ikke opgivende, men der har sneget sig

umiskendelige træthedstegn ind i den idealistiske forstanders krop og sind.

Men næste gang omverdenen hørte fra Frydensberg og Godhavn ved årsskiftet 1904/05, hvor beretningen udkom i en større og pænere udførelse, smykket med adskillige billeder fra livet på hjemmet, var tonen lysere, og der var virkelig sket noget. Lad os nyde Frydensbergs frydefulde og anderledes optimistiske skildring af året 1904 i fulde drag:

»1904 har ret været et velsignet Aar for os alle paa »Godhavn«, takket være den store Kærlighed, som vor himmelske Fader har nedlagt i saa mange

Gaardejer Peder Hansen, Holbæk og
Lagfører H. Max Nielsen, Helsingør

Bestyrelsen supplerer sig selv i Tilfælde af Afgang, som
ved dogt bemærkes, at det tilladende skal være Folkedebatant
særligst muligt i en Børnede, fra Eggen, i ulovligt Fald ikke
udenfor Embedets Bredde, og repræsenterer nogen almindelig
social, pædagogisk og landbrugsøkonomisk Indsigelse og særligst,
at de tiltrædende Medlemmers Valg godkendes af Børneregulering
Børn.

Bestyrelsen vælger selv sin Formand og vedtager sin For-
retningsorden. Den holder Møde paa Anstalten eller hvor
det ellers omstændighederne mindst en Gang særlig og især
saa ofte Formanden eller dens i Forbindelse med Forbuds-
kaldet saadan, eller 3 Bestyrelsesmedlemmer, følger det.
Ved sin Forbuds- og forberedelse saa ofte en Forbuds-
forbuds, vælger Bestyrelsen en af Forbuds, alle dog under
Lagførers af Reglerne, Børneregulering § 20. Bestyrelsen har
for Børneregulering med den nye Forbuds om Utkastene for
hans Anlagelse

Anstaltens daglige Drift lides af en Forbuds under Leds,
ledes af de Regler, som i saa Henseende er foreskrevet af
Justitsministeriet eller Børneregulering for Opdragelsesanstalten
ne.

Forbuds anlagelse og afstedværende Funktionærer og Børn,
for de sidstes Vedkommende dog kun under Bestyrelsens
Børneregulering, ligesom den forberedes Børneregulering.)

Det er mit Ønske, at Opdragelsen paa Anstalten lides i
træstid, samt med Undersøgelse efter Børneregulering, ligesom det
af mig stiftede Regal paa 7000 Kr. kun maa være henført
til Anstalten, saa længe den lides i en saadan Børn uden
alt Børneregulering. Skulle der bli indført en Børneregulering

Ordning paa Anstalten, eller skulde den ikke længere
kunne opretholdes som Opdragelsesanstalt for Dreng, skal
det af mig stiftede Regal anvendes til smilende Hjælp
for de nye Børn.

7.
(Forandringer i nærværende Fundats Bestemmelser kan
kun ske efter Indstilling fra Bestyrelsen med Børneregulering,
hvorefter Approbation. Naar saadan kan Bestyrelsen indstaa
Lagførers Indstilling til Justitsministeriets Afgørelse.

8.
Opdragelsesanstalten skal fra afdelte 11 Børn Børn
1908 at begynde overtage og ligesom skal fremme og udrulle
Lagførers og statsmæssig Udval af den Anstalten paa.
Hvorefter Leds, der anlagelse.

- a) til Forbuds Børneregulering og Børneregulering Børn 4 1/4%.
- g) a. til Børneregulering § 12 1908 113224 924
- b) Indtægtsforretningen af Ejere af mindre Ejere.
- c) drengene paa Børneregulering i Børneregulering § 12 1908 - 759-60
- d) til Børneregulering Leds Børneregulering i Børneregulering § 4% - 900-
- e) til Børneregulering Leds Børneregulering i Børneregulering § 4 1/4% - 1400-

1609352
og dernæst udrulle de af Børneregulering gæmte efter 1 April
d. A. opkrævende Børneregulering, Afgifter og Indtægter af enhver Art

Sidst den 26 Maj 1909

Sted Christian Frederiksen
Formand for Børneregulering

»1.
Anstalten er beregnet paa at give Plads for indtil 60
Dreng, og den Opgave er og skal være at kunne gjøre
Fyldest ved Opdragelsen af særlig vanskelige Dreng.

2.
Til Godhavn henhører endvidere, hvad der herefter
maatte blive erhvervet og opført af Bygninger og Løsøre,
som anvendes til Anstaltens Drift og Udvidelse, saa og
Statstilskud, Gaver og enhver anden for Anstalten be-
stemt Ydelse.

3.
Anstaltens Anliggender, saavel i pædagogisk som øko-
nomisk Retning forestaaes af en Bestyrelse paa indtil 6
Medlemmer, der for Tiden bestaar af:
Birkedommer, Folketingsmand P. Svejstrup, Helsingør
Folketingsmand, Chr. Rasmussen, Helsingør
Pastor Hjorth-Degenkov, Vejby

Menneskers Sind. Aarets store Begivenhed paa
Børnesagens Omraade blev jo en vældig Hjælp for
os.

Det var rigtignok en Opmuntring og Støtte, som
langt overgik al Forventning. Det virkede helt ned i
Børneflokken til Liv og Lyst, og det er sikkert, at det
har gjort de smaa godt at vide sig som Folkets egne
smaa Venner.

Jeg tror næsten, at den Følelse har været medvir-
kende til, at den store Flok urolige Gutter, som er til
Huse her -, her er nu 66 Dreng -, har udvist et ual-
mindelig kært Forhold i det forløbne Aar. Pengega-

*Fru Skousen, Lærer Skousens Hustru, Tidsvilde
Gaardejer Peder Hansen, Holløse og
Sagfører H. Mar. Nielsen, Helsingø.*

4.
*Bestyrelsen supplerer sig selv i Tilfælde af Afgang, hvorved dog bemærkes, at de Tiltrædende skal være Folk, deriblandt saavidt muligt en Kvinde, fra Egnen, i ethvert Fald ikke udenfor Frederiksborg Amt, og repræsentere nogen almindelig social, pædagogisk og landøkonomisk Indsigt og saaledes, at de tiltrædende Medlemmers Valg godkendes af Overinspektøren.
Bestyrelsen vælger selv sin Formand og vedtager sin Forretningsorden. Den holder Møde paa Anstalten, eller hvor det ellers maatte passe, mindst en Gang aarligt og iøvrigt saa ofte Formanden eller denne i Forening med Forstanderen beslutter saadant, eller 3 Bestyrelsesmedlemmer forlanger det. Ved min Fratrædelse, og forøvrigt saa ofte en Forstander fratræder, vælger Bestyrelsen en ny Forstander, alt dog under Iagttagelse af Reglerne i Børnelovens §30. Bestyrelsen træffer Overenskomst med den nye Forstander om Vilkaarene for hans Antagelse.*

5.
*Anstaltens daglige Drift ledes af en Forstander under Iagttagelse af de Regler, som i saa Henseende ere foreskrevne af Justitsministeriet eller Overinspektøren for Opdragelsesanstalterne.
Forstanderen antager og afskediger Funktionærer og Lærere, for de sidstes Vedkommende dog kun under Bestyrelsens Sanktion, ligesom han fastsætter Arbejdsvilkaarene.*

6.
Det er mit Ønske, at Opdragelsen paa Anstalten ledes i kristelig Aand med Undervisning efter Bibelens Lære, ligesom det af mig stiftede Legat paa 7000 Kr. kun maa være knyttet til Anstalten, saa længe den ledes i en saadan Aand uden alt Partivæsen. Skulde der blive indført en herimod stridende Ordning paa Anstalten, eller skulde denne ikke længere kunne opretholdes som Opdragelsesanstalt for Drengene, skal det af mig stiftede Legat anvendes til midlertidig Hjælp for syge Børn.

Tidsvilde den 26. Maj 1909

*Axel Christian Frydensberg
Forstander for »Godhavn«*

'Axel Chr. Frydensberg fotograferet få år før han trak sig tilbage til villa »Stormly«.

ven fra »Børnehjælpsdagen« - 4.000 Kr. til Nybygning og 1.000 Kr. til Driften, hvilken jo fordyredes en Del under al Uroen ved Byggearbejdet -, gav mig Haab om at kunne faa opført en reel Hovebygning. Dette er lykkedes langt over Forventningen, og jeg bringer herved fra os alle en oprigtig Tak til enhver, som har bidraget dertil.

Den ny Hovedbygning er vurderet til 12.300 Kroner og havde jo umuligt kunne opføres for de 4-5000 Kr. uden anden Hjælp; men dels var de nævnte Haandværkere, Muremester Peter Andersen af Græsted og Snedker Niels Nielsen af Tisvilde meget imødekommende, dels blev alt det Træværk fra den gamle Hovedbygning, som var godt, brugt til Hjælp, og desuden solgte jeg en Grund, som laa for langt fra »Hjemmet« til at kunne være

til Nytte, saa Resultatet blev, at vi nu har et godt og lunt, praktisk indrettet Hus i Stedet for den gamle, lidt vel utætte Træbygning.

Undervisningen foregaar som hidtil i »Opdragel-seshjemmets« egen Skole. Børnene ere delte i to Klasser. Der er tre Timers daglig Skolegang for hver Klasse og særlige Sang- og Gymnastiktimer. I Vinterhalvaaret er der tillige daglig 1½ Times Lektielæsning under Inspektion. Skoledagenes Antal er noget større end i almindelige Skoler, da her ikke holdes samlede Ferier.

I Fritiden lave Børnene mange morsomme Smaating med deres Lommeknive og Glasskaar. Det er nærmest Legetøj, saasom Modeller til Husmandshjem, Stalde og lignende, hvorved deres Fantasi og opfindsomhed udvikles, samtidig med, at de paa den Maade kommer ind i sund Leg paa egen Haand. Strømpestrikning er en meget yndet Beskæftigelse Vinteraftener. Jeg tror, at raske Drengene udvikles bedst og glæde sig mest, naar ældre lade dem selv om Legen, hvis alt gaar smukt og sømmeligt.

Skovturene, Julefesten og andre Højtider og Festdage ere blevne gjorte saa hyggelige og rige paa gode Minder, som muligt.«

Fra det år er det som om Godhavn nu endelig har fået den anerkendelse, som Frydensberg havde ønsket og slidt for i årevis.

Den i 1905 på Christiansborg vedtagne »Børneloven af 1905«, der igangsatte den offentlige børneforsorg, bevirkede bl.a. at Godhavn året efter fik det formelle blå stempel og blev anerkendt som »Opdragelsesanstalt for 60 særlig vanskelige drenge i alderen 12 - 18 år«. De mange års indledende trængsler var forbi, langsomt kom der flere penge, specielt fra det offentlige, og dermed flere medarbejdere. De gamle træbygninger måtte lidt efter lidt vige og økonomifløjen fra 1904 fik følge af flere grundmurede bygninger. Beretningerne bliver lettere og mere upersonlige i tonen, - Godhavn er blevet institutionaliseret. Men dog ikke mere institutionaliseret, end at forfatterinden Emma Kraft, efter nok et besøg i Tisvilde, kan finde plads i sin bog fra 1905, »Kalejdoskopiske Billeder fra Nordsjælland« til følgende hengivne, på randen af det patetiske, beretning om et besøg på Godhavn:

»Der ligger derude i Tisvilde By et Børnehjem,

»Godhavn« kaldet. Vi benytter Ventetiden, medens Sognefogden lover at skaffe os Natteløgis og at sørge for Mad på Kroen til os, til at besøge det.

En høj, mager Skikkelse, iført lys Lærredsfrakke og dito Kasket, lader os straks gætte, at vi her staar overfor den Mand, der er Sjælen i dette Hjem. Skønt han er stærkt optagen i Øjeblikket af et Barn, der skal anbringes i Hjemmet, tager han venligt og ligefremt imod os. Ovre fra det rummelige Værksted lyder munter Sang; det er Børnene, der medens de hugger og saver Brænde, synger af fuld Hals. I Skolestuen sidder en lille Fyr og skriver Brev, medens de mindre Børn grupperer sig om ham. Paa Sovesalen ligger en Dreng, kun hyllet i et Uldtæppe; han ligger paa Maven og læser i et Børneblad. Der kan han blive liggende, til hans Tøj en Gang bliver tørt; thi paa vort Spørgsmaal, om han er syg, faar vi leende det Svar: »Nej, bare falden i Vandet!«

Paa denne Aarstid ser det sørgeligt nok ud med Klæderne. Sommerhammen er slidt op, kun Trævlerne er tilbage af de Lærredsdragter, som alle de barbenede smaa bærer. Mangt et Suk undslipper Plejemoderen, naar hun efter Dagens anstrengende Gerning sidder med disse haabløse Stabler Tøj foran sig. Hvorfra skal Vintertøjet komme? De »Lapper«, der hurtigst og sikrest vilde dække - de brune Sedler - dem strømmer der ikke mange ind af.

Trods al Sparsommelighed, trods al Selvfornægtelse, Opofrelse og Kærlighed ser det ofte nok broget ud. Men trods Alvoren ser man Glæden lyse ud

Et klasseværelse fra den nye skolebygning. (1911)

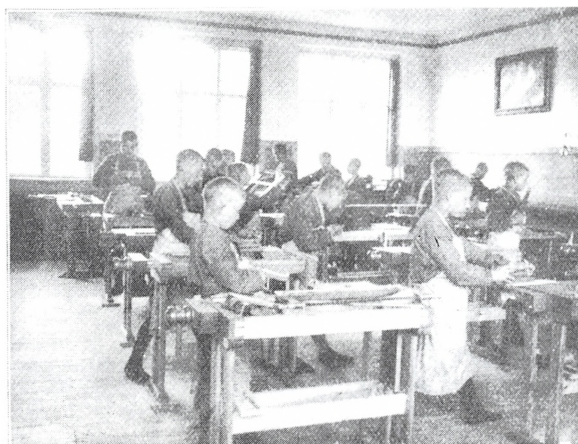
af Forstanderens Øje, naar han taler om alle disse hans Børn, som ude i Livet fik »Tidselstik«.

Under Forstanderens kærlige Forstaaelse af hvert enkelt Barn, under det daglige Arbejde i den lille Arbejderkoloni lykkes det selv med de saakaldte »vanskelige« Børn at faa Sommerfuglen til at flyve ud af sit tunge Hylster.«

Året efter finder nedenstående lille muntre causeri fra Illustreret Tiden 1906 vej til bladets nysgerrige og undrende læsere:

»Et sommerminde: Vi gik en herlig Søndagformiddag over Raageleje til Tisvilde og fulgte de prægtige Strandbakker, som næsten hele Strækningen danner en Terrasse paa henved 100 Fods Højde, hvorfra man har en henrivende Udsigt over Havet helt til Kullen og Hesselø. Pludselig, som vi kom udenom et lille Fremspring i Kystlinien, blev Strandbakkerne, som hidtil havde været højtidsfuldt stille, aldeles levende, idet et Mylr af glade, friske Drengene i 13-14 Aars Alderen kom springende opover fra Tue til Tue under munter Leg. »Vi er »Godhavn«s Drengene, og vi har været i Vandet«. Det var jo ganske vist en tydelig Forklaring, men gav os dog Lyst til at se lidt mere til alle de smaa, muntre Soldater. En venlig, ældre Herre, som de alle holdt til om, gav os da nærmere Besked - og vi indbød os selv til at følges med ham, Forstander Frydensberg, og hans Drengene til Hjemmet, som laa et lille Stykke inde i Landet. Børnene blev vist egentlig narrede for en Leg paa Anstaltens Legeplads veed »Blokhuset« paa Strandbakken, men de var lige lykkelige og skyndte sig saa hjem til alle deres smaa Haver foran deres Lege- og Gymnastikhus.

Vi fortrød ingenlunde den lille Forandring i vor Rejseplan. »Godhavn« selv var den ejendommeligste Samling af Bygninger af allemulige Bygningsarter, baade Stenbygninger, Bræddehuse, Bjælkehuse, Huse af Staalplader og Huse af Græstørv og imellem alle disse en Mangfoldighed af Smaahaver med et Blomsterflor saa rigt, at det var aldeles enestaaende. Man saa, at det hele var indrettet for Børnene, med Agerbrug, Haver og Værksteder, og der vrimlede af Husdyr alle Vegne: Køerne skulde vandes, Hestene røres, selv Svinene fik sig en lille Løbetur, og alle Væsenerne, lige til Hunde, Katte og Høns, og hvad det nu var altsammen, vidnede om,

Sløjdundervisning i de nye lokaler i sovesalsbygningens stueetage. (1911)

at det var sande Menneske- og Dyrevenner, som færdedes her.«

Man forstår hvor langt der var fra disse menneskers verden og til Frydensbergs. De gæstende turisters beskrivelser osere af førstehåndsindtrykkets ureflekterede henrykkelse og undren, hvilket man bør iagttage under læsningen. Da de besøgende var borte, gik livet videre på Godhavn, og Frydensberg kunne selv i mere saglige vendinger for første gang fortælle om sin pædagogik i et fagblad:

»Naar jeg nu sidder her i Samlingsstuen mellem mine kære Drengene og efter Opfordring nedskriver et Par Meddelelser vedrørende »Godhavn« og det Liv, som leves her saa temmelig ukendt og desværre ogsaa saa temmelig uforstaaet af de fleste, kommer Hovedindholdet saa ganske naturligt til at dreje sig om selve Børnene.

Ser jeg paa mine Drengene, af hvilke de fleste er komne her, fordi de paa en eller anden Maade kom i et skævt Forhold til Samfundet, saa er det gennemgaaende gode, kærlige Børn, og dette bekræfter sig ogsaa ved, at saa mange af dem, naar først de vanskelige Overgangsaaer ere forbi, slutte sig saa trofast og kærligt til deres gamle Hjem her.

Hovedfejlen hos den Slags Drengene er ikke deres smaa eller store Unoder, men deres grænseløse Letsind, som ogsaa er Aarsag til at de ikke kende til reelle Interesser.

Skal man komme nogen Vej med disse Børn, maa

Den nye dagligstue i stueetagen under sovesalen. (1911)

de - for en Ordens Skyld - først lære at lystre, det slappe Væsen maa hæves ved alle tænkelige Midler. Samtidig maa de hos os ældre se stadig offervillig Hjælpsomhed og Kærlighed - mest til den, som trænger mest - og alt imens maa man faa gode Interesser frem hos dem. Hvor det er velsignet at høre, med hvilken Glæde de synge vore smukke, danske Folkesange og lære anden ædel Musik, som lidt efter lidt fortrænger de nedbrydende Gadeviser og elendige traurige Sange, som de møde op med. Hvilken Glæde bliver der ikke om Foråret, naar vi lege Landmaaler og udstykke alle Smaahaverne - een til hver Dreng - og uddele Frø og Planter, og hvor hilses ikke en rask Marschtur til et smukt Punkt, eller en eller anden Fabrik, Teglværk, Savværk eller lignende mæd Jubel. Der kunde ikke være større Glæde over den morsomste Tivolitur.

At der ikke skulde behøves Straffe overfor en saadan Flok, af hvilke de fleste ere opgivne andre Steder og som nu til Held for dem selv skal lære et veldisciplineret Forhold til Medhjælpere og andre Funktionærer, kan vel intet fornuftigt Menneske indbilde sig; men det er forbavsende, hvor lidt Straf der behøves i Forhold til Børnenes Antal og Vanskelighederne. At disse ere saa store og forskelligartede kan vist ingen, som ikke selv i længere Tid har arbejdet med en saadan Flok, have noget Begreb om. Jeg mente at kende en Del til det fra tidligere 16-aarig Lærergerning; men i de 14 Aar, jeg nu har ar-

bejdet her, har jeg stadig gjort ny overraskende Erfaringer paa dette Omraade.

Undervisningen bør ledes med det vækkende Maal for Øje - saa vidt muligt uden at forsømme det elementære, som ofte paa Grund af Skulkeri er den svage Side.

»Godhavn« er en aldeles privat Institution, og Status er saaledes, at Værdier og Gæld balancere, saa jeg i Virkeligheden intet ejer udover den fri Bestemmelsesret over Anstalten - og min Stilling til de raadende Myndigheder er saaledes, at det er mig en Glæde at rette mig efter de Bestemmelser, som Styrelsen tager Ansvar for med Hensyn til de mig betroede Børn.

Da Børnene komme hertil i en fremrykket Alder, udgaar her hvert Aar en større Flok - sidste Aar 15 - og her er derfor et meget betydeligt Arbejde med de »gamle Dreng«, som - omend de af og til faa lidt Uro i Blodet og mange Mennesker gør alt, hvad de kan for at drage dem fra Hjemmet - næsten alle ere mig til Glæde og Hjemmet til Ære.«

1908 lægges ovenstående vurdering til grund for en overdragelse af Opdragelsesanstalten Godhavn fra at være Frydensbergs private ejendom til at blive en selvejende institution. Frydensberg var ved at være træt, hvilket man så sandelig forstår. Hans idealistiske arbejde gennem mere end 15 år har båret frugt, og de senere års genvordigheder er af en ganske anden, og for ham mere uforståelig og trættende art, end de første års: Mange nye, og ofte skiftende medarbejdere, kontroverser og modsætninger mellem de gamle arbejdsnormer og alle de nye krav, der fra lovgivningens side greb ind i undervisningen og hele arbejdsgangen. Hertil kom 1906-07 de omfattende anklager fra folketingsmand Peter Sabroe, som også ramte Godhavn - og ikke mindst Frydensberg hårdt. Det hjalp ikke meget, at anklagerne af flertallet ansås for grundløse, - de var et ekstra, ufortjent slag i ansigtet, syntes Frydensberg. Det hjalp dog, at han fra sin nu, alt mere ophøjede, tilbagetrukne og alfaderlige position, så sit Godhavn vokse. I årene 1909-10 skriver han »at nu var det næsten forbi med Kræfterne til at fortsætte«, alt imens han glæder sig over de nye, der kommer til (deriblandt i året 1908 en 21-årig seminarist Henriksen, som var et år »på græs« på Godhavn, og hvis navn senere skulle komme til at spille en stor rolle

for stedet), foruden det store byggeri under arkitekt Vilhelm Th.Holck's ledelse, der udstyrede Godhavn med en ny sovesalsbygning i to etager, en staldbygning (nuværende malerværksted m.m.) samt en ny skolebygning med kælder og tørreloft, til erstatning for de hidtil anvendte skolelokaler, beliggende i det bondehus, som Frydensberg købte og boede i med sine 10 første børn i 1893.

Årsberetningen 1911-12 var fin og formfuldendt med mange billeder af de nye bygninger og interiører, et pænt opstillet regnskab udvisende overskud og en tilskuds- og gaveliste, hvor de offentlige tilskud nu var væsentlig større end de efterhånden ganske få private gaver. Midt i det hele står en ganske kort årsberetning, Frydensbergs sidste, dateret juni 1912:

»Det forløbne Aar, som kommer til at danne Afslutningen for min Virksomhed her, har, naar undtages min langvarige Sygdom, kun bragt Hjemmet og os alle gode og lyse Tider. Ved min Fratrædelse fra 1. Maj 1912 - altsaa nøjagtig tyve Aar efter, at jeg modtog de to første Plejebørn - føler jeg Trang til foruden den Taksigelse, som ligger aller nærmest for den, hvis Tillid trods al Skrøbelighed er i Troen på Guds Kærlighed og Naade, da ogsaa at takke alle de trofaste kære Venner, som fra Hjemmets første Tid har støttet Arbejdet her med Forbøn og Gaver, samt alle de styrende, som med saa stor Interesse for Gerningen og Hensyntagen overfor den, som saa mange Aar har ledet Hjemmet, har lettet mig Arbejdet ogsaa under min Sygdom. Det har nu føjet sig saa godt for mig, at jeg, som tidligere ikke har kunnet tænke paa min Tilbagetræden uden en Følelse af at skulle slippe alt det, som jeg havde kært, nu ved min Sygdom og Træthed er bragt til at være glad ved Tanken om Hvile fra Arbejdet«.

Frydensbergs æra var forbi. Et mangeårigt og opofrende arbejde i opdragelsens tjeneste var hermed afsluttet.

Pr. 1. maj 1912, på 20-årsdagen for begyndelsen i Ordrup, konstituerede bestyrelsen en ny forstander, og Frydensberg flyttede ind i »Stormly«, en villa beliggende på en høj lige nord for Godhavn, med god udsigt over det livsværk, som han bevarede omfattende kontakt med indtil sin død i 1917.

Det var et fornemt udbygget Godhavn, Frydensberg kunne forlade i 1912. Billedet er taget samme år, og kun få af de gamle træbygninger har overlevet.

Godhavns og Frydensbergs trofaste ven og forkæmper, den mangeårige bestyrelsesformand, provst Haagen-Müller fra Vejby, talte ved begravelsen ud fra Frydensbergs motto: »Gudsfrygt, Arbejdsomhed og Nøjsomhed«. Og et bedre valgt udgangspunkt til at beskrive den afdøde forstanders livsgerning kunne han ikke have valgt.

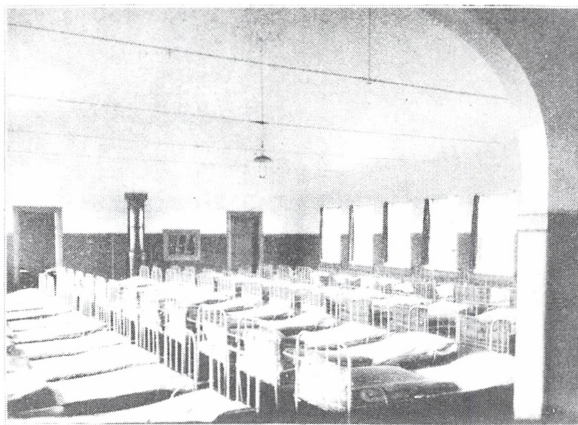
H. A. Nielsen
Forstander på Godhavn 1912-1913

Bestyrelsen konstituerede den 1. maj 1912 kommunelærer Holger Alfred Nielsen fra Næstved i forstanderstillingen.

Han blev kun i 13 måneder og har ikke efterladt sig de store mindeværdige vidnesbyrd. Men at han i den korte tid, han blev der, var Godhavn en god forstander, bevidnes af bestyrelsens talrige, men forgæves, forsøg på at overtale ham til at blive.

En smuk og velformuleret årsberetning har han efterladt sig, og først og fremmest bemærker man den store forskel fra idealisten Frydensbergs direkte, og ofte meget personlige stil, til Holger Alfred Nielsens pæne og meget institutionsagtige tone:

»Godhavn er nu en selvejende Institution, der ledes af en Forstander under Tilsyn af en Bestyrelse paa seks Medlemmer og sorterer under Justitsministeriet. Hjemmet er i Henhold til Børnelovens § 27 anerkendt som Opdragelsesanstalt for særlig van-

Sovesalen. (1913)

skelige Drengene i et Antal af ca. 60 i Alderen fra 12 til 18 Aar. Man vil forstaa, at det i mangt og meget er en vanskelig Flok, hovedsagelig samlet sammen fra København, hvorfra de fleste kommer baade aandelig og legemlig forhultede. Som oftest har det ukontrollerede Liv, som mange af disse Drengene har levet, fordi de hidtil har trodset Forældre og ofte Skolen, eller fordi Hjemmet var af en saadan Art, at det ikke formaaede at opdrage Barnet, ført dem ind paa den kriminelle Vej. Den hyppigste Aarsag til Anbringelse her er derfor Tyveri og Vagabondering. Det undgaas derfor ikke, at idelige Tilbagefald bringer Skuffelser Gang paa Gang. Opdragelses-hjemmet søger at løse sin Opgave ved at lære dem Orden og gode Sæder, lære dem i Lydighed at indordne sig under Hjemmets Regler, lære dem at faa Lyst til og Respekt for Arbejde. Det falder selvfølgelig straks vanskeligt for en Del Drengene, der har været vant til at føre en ubunden Tilværelse, at falde til Ro her. Et Udslag heraf er, at nogle af og til løber bort og som oftest overtaler en eller anden af Kammeraterne til at løbe med. Friheden, selv om den kun er for nogle Dage, vinker, og undertiden er det vel ogsaa nok Længslen efter det Hjem, som de ikke før agtede, der drager. Desværre gør de sig paa saadanne Ture i Reglen skyldige i slette Ting. Det har dog i det forløbne Aar kun været forholdsvis faa, der saaledes har taget sig selv til Rette og løbet fra Pligter og Hjemmet, ligesom der ogsaa har været længere Perioder uden disse Løbeture. Det skal ogsaa bemærkes, at trods adskillige af vore Elever i Aa-

Trækkes fra Udgiftposten for Husholdning,	
Brændsel og Lys, der er	Kr. 13229,49
Udgiften til Brændsel og Lys	- 1962,00
	faas: Kr. 11267,49,
der er Udgiften i Aar til Bispisning. Da Gennemsnitsantallet af Drengene i Aar har været 52, og der med Funktionærer og Forstanderen med Familie gennemsnitlig har været 64 Personer at bispise daglig, bliver Udgiften til Bispisning for hver Person daglig ca. 49 Øre.	
Af- og Tilgang i Aarets Løb.	
1. Maj 1912 var her	48 Elever.
Optaget i Aarets Løb	37 —
	85 Elever.
Udgaet til medio April	29 —
	56 Elever.
Vil blive udsendt til 1. Maj	15 —
Tilbage 1. Maj 1913	41 Elever.
Det højeste Elevantal har været 60.	
Af de udgaede Elever anbragtes:	
16 ved Landbruget,	1 som Sømand,
5 som Smede,	1 - Mejerist,
1 - Snedker,	1 hjemsendtes til Tyskland,
2 - Skræddere,	hvor Faderen havde taget
1 - Skomager,	Ophold og krævede ham
1 i Købmandslære,	tilbage.
Af de ældre udgaede Elever under 18 Aar staar for Tiden 26 under Forstanderens Tilsyn, fra 1. Maj kommer dertil 14, ialt 40.	

Uddrag fra H.A.Nielsens årsberetning fra 1912.

rets Løb gentagne Gange har voldt os Sorger og Vanskeligheder, har dog en hel Del opført sig rosværdig, er falden til Ro her og er gaaet fremad baade i Opførsel og Dygtighed.

Det daglige Liv veksler med Skolearbejde, Arbejde i Mark og Have, samt Fritid. Det er af stor Betydning paa et saadant Hjem, at Fritiden udnyttes paa en god Maade.

I Almindelighed synes de ikke godt om Skolearbejdet; de vil hellere arbejde ude. Dog har de fleste med Liv og Lyst arbejdet i Sløjdklassen, hvor Undervisningen kun for en Del har været drevet som Skolesløjde efter Aksel Mikkelsens System; flere af de ældre Elever har naaet saa vidt, at de har kunnet udføre større Arbejder. Saaledes har de lavet et Stakit om Skolehaverne, samt om et lille Anlæg, vi har faaet indrettet i den store Gaard, hvor de ogsaa har rejst en mægtig Flagstang med Bænke omkring«.

Holger Alfred Nielsen var uddannelsesmæssigt på linje med Frydensberg i sin opfattelse af skoleafdelingen som det vigtigste i forberedelsen til det arbejdsføre liv og voksenlivet. Til det formål satte han også en lang række fritidssysler af forskellig art i system: foredrag, oplæsningsaftener, sport m.v., således at også fritiden kunne benyttes til systematiseret indlæring og livsforberedelse. Mere realistisk end Frydensberg, giver han udtryk for de glæder, og

Godhavns musikkorps med H.A.Nielsen yderst til højre. Personalet bestod i 1913, hvor billedet er taget, af forstanderen og hustru, 3 lærere, gartner Viggo Frydensberg, Plejemoder Andersen samt 2 piger.

Konfirmanderne fra 1913. Billedet er taget foran den nye forstanderbolig, som H. A. Nielsen lod bygge.

især skuffelser, der omgærder arbejdet. Den spontane begejstring og den personlige dybfølte sorg, som Frydensberg fremkom med, ved »sine drenge« ned - og (især) opture mangler nu ganske, og er afløst af H.A.Nielsens tørt konstaterende, lidt defaitistiske holdning. Frydensberg ville i givet fald næppe være fremkommet med denne kliniske lægelige meddelelse:

»Endvidere har vi haft et Dødsfald blandt Eleverne; i Februar Maaned paadrog en Dreng sig ved under en »Løbetur« at opholde sig om Natten i et Skur i 10-12 Graders Kulde en udbredt Forfrysning af begge Fødder; han blev indlagt paa Sygehuset, hvor man foretog Amputation af begge Fødder; det lykkedes dog ikke at standse den begyndte septiske Proces og Drengen døde nogle Dage efter Operationen«.

Men at Holger Alfred Nielsen ikke har manglet følelser for sit job og »sine mange drenge«, kommer dog til udtryk sidst i beretningen, hvor han beklager, at han »efter nøje Overvejelse med mig selv og min Familie, ikke ønsker at knytte mig til Gerningen for Livstid.Selve det daglige Arbejde har aldrig skræmmet mig, og det daglige Samvær med mine mange Drenge har faldet mig let, men det store Ansvar i Forbindelse med Skuffelser i Gerningen, samt andre private Grunde er Aarsagen til dette Skridt«, sluttede han. Han nævner ikke med ét ord de vanskeligheder, der givet har været med at efterfølge en mand som Frydensberg. Man kan levende

Driftsregnskab (Gevinst- og Tabs-Konto) 31. Marts 1913.			
UDGIFT		INDTÆGT	
	kr. o.		kr. o.
Husholdning, Brændsel og Lys	13299 19	Indg. for Elevernes Pleje og for Optagelsesudst.	17922 20
Klæder og Sengetøj	2019 11	Underskøtteleber	
Lønninger	6714 20	a) Statskassen	
Rekvisitter til Undervisning	714 63	Ophjælp Tilskud til Drift	
Revisorstatistioner	118 56	Læreløn og Vikarudg. for	8747 22
Inspektør til Arstalten	626 82	Ekstraordinært Tilskud til	
Hjælpning og Flytning af forskellige Skatte	877 56	Forstanderløn og Flytning af forsk. Skatte	10000 00 1907 22
Afgifter, Skatter og Renter	1311 25	b. Andre Institutioner	
Læge og Medicin	238 10	Kbhvns Komm. & Politi	
Gaver til Jul og til gamle Elever	116 13	rets Fødtkasse	
Kontorhold, Porto og Rejsedgifter	262 50	Ophjælp Tilskud	1000 00
Kørsel	500 59	Ekstraordin. Tilskud	5000 00
Vedligeholdelse af mindre Redskaber under	30 25	Næstveds Bogand Komite	1500 00
Landbruget	127 00		
Omkostninger ved Bestyrelsesmøder og Best	25 00		
Samfundsmøder	127 00		
Bolighjælpen	25 00		
Overskud		De spanske Legater	200 00
Ved Driften	117308	Alfred Hansens Legat	300 00
Ekstraordinært Statsbidrag til For		Renter af Legatkapitalens Aktiver	158 00
standerbolig og Flytning af Skure	1000000	1) Aktivt Arnald Rindings Legatrenter	1000 00
	11773 08	2) " " 1912 udgifter	118 00
		Sparekasserenter	115 29
		Gaver fra Private	35 00
		Salg af forskelligt	15775 00
		Andre Indtægter	3416 00
		Forspagtningsafgift af Landbruget	800 00
		Erfstatning til Forspagteren for Skade	117 25
		paa Redskaber m m	682 75
			10286 07
	10286 07		10286 07

Godhavn i Maj 1913

At Hovedsummerne paa ovenstaaende Indtægts og Udgiftsposter er i Overensstemmelse saavel med Kasse bogens Specieummer som med Bilagene bekræftede

Beløbene i Maj 1913

H. A. Nielsen,

Andreas Dohn

Driftsregnskab for Godhavn. (1912)

forestille sig pionerens karisma hvile som en uafrystelig slagskygge bag kommunelærer Nielsen i alt, hvad han foretog sig. På et øjnepaldende punkt var han i hvert fald notorisk uenig med sin forgænger, for hvor denne valgte sin idealistiske gerning, dér valgte H.A.Nielsen familien. Fra 1. juni 1913 løstes han fra konstitueringen og flyttede hjem til Næstved og sin tidligere stilling ved Næstved Kommunale Hovedskole, efterladende sig en nybygget forstanderbolig til den kommende forstander.

Med H.A.Nielsen's afgang forlod også plejemoder Elisabeth Andersen Godhavn, efter mere end 20 års slidsomt virke. Der blev bevilliget hende et årligt tilskud fra statskassen på 300 kr., vel ikke for meget efter den indsats! Med hendes afrejse var en æra slut, og en ny stod til at begynde.

3

Axel G. Bonnevie
Forstander på Godhavn 1913-1923

Til ny forstander valgtes Axel Gunner Bonnevie, født 1877 på Frederiksberg. Han var uddannet gartner og fik arbejde som sådan på Ourø Iagttagelseshjem. Senere gennemgik han Lærershøjskolen og blev herefter også lærer på Ourø. Efter et par år blev han udnævnt til forstander for hjemmet, hvor han blev, indtil han søgte, og fik stillingen som forstander for Godhavn den 1. juli 1913.

Det var en vanskelig opgave, Axel Bonnevie gik ind til. Dønningerne efter folketingsmand Peter Sabroes angreb på en stor del af opdragelsesanstalterne, herunder Godhavn (og Frydensberg), var endnu ikke døet hen. Hjemmet var ikke længere privat, det offentlige var trådt til, og der var fra flere sider lagt op til et systemskifte. Dertil var Axel Bonnevie den rette mand, - han havde ideerne, og modet til at udføre dem, foruden et ukueligt humør og en smittende gejst.

På daværende tidspunkt var Godhavn, når man ser bort fra det tilhørende land- og havebrug, som iøvrigt i et par år havde været bortforpagtet, udelukkende en opdragelsesanstalt med skoleuddannelse, hvor der undervistes i de almindelige skolefag, hvilket Bonnevie ikke fandt tilstrækkeligt. I sin første årsberetning kaster han sig omgående med fynd og klem ud i en debat om Godhavns fremtid. Stilen er igen blevet personlig, præget af Bonnevis levende interesse og iver.

Uden de store sværdslag godtog og fortsatte han i første omgang den hverdag, som Frydensbergs sidste år og Holger Alfred Niensens 13 måneder havde

Forstander Bonnevie med familie i forstanderboligen. (1914)

grundlagt, og gik i stedet - som et led i en større plan - til kamp mod de »ældste og uroligste elementer«, som han anså for resultatet af de sidste par års vanskeligheder som følge af hyppig omskiftet i ledelsen. Endvidere mente han, at problemet med de gamle elever, der var sendt ud at tjene, og som dér viste dårlig opførsel og blev sendt retur, var uløseligt, så længe »der ikke paa Anstalten kan bydes nogen Uddannelse udover Landbruget.« Bonnevie konkluderede at:

»Hvor vigtig man nu end vil regne Skolen for at være paa en Opdragelsesanstalt, saa er det afgjort ikke den alene - og for det meste netop ikke først og fremmest den, der giver Bod for Barndommens Brøst; det giver det praktiske Arbejde hundrede Fold rigere, men hvorom alting er: Drengene omkring det 15. og 16. Aar kan ikke i to Aar eller mere af Udviklingsperioden nøjes med at sidde paa Skolebænk, saa er Tidspunktet kommet, da Undervisningen ogsaa i Skolen maa blive af faglig Art. Det maa nødvendigvis siges, at det er uforsvarligt og uøkonomisk i den offentlige Opdragelse at lade Elevernes Læreaar hengaa, uden at de lærer noget bestemt, der kan give Grundlag for deres Fremtid. Der burde i højeste Grad ses paa dette og søges skabt et System paa dette Omraade indenfor Opdragelsesanstalterne. Nødvendigheden af en faglig Uddannelse af vore Elever er ogsaa indrømmet fra alle Sider, hvor Planer for »Godhavn«s Fremtid har været drøftet, altsaa først og fremmest i Bestyrelsen; men ogsaa Foreningen for Opdragelsesanstalterne har fuldt ud sluttet sig til Planen, og endelig tør vi vente, at man fra den øverste Ledelses Side vil stille sig imødekommende.«

Bonnevie arbejdede virkelig intenst med dette mål for øje. Han talte for sin sag til høj og lav, holdt foredrag og skrev talrige artikler, hovedsagelig til fagbladene, alt blev leveret med skarphed og elegance, med saft og kraft. Det lyste ud af ham, hvad enten han skrev eller talte, at her var en mand, der ville noget. Og som han ville, så gjorde han.

Han havde hurtigt bestyrelsens opbakning, og i løbet af forbløffende kort tid fandt han også forståelse og imødekommenhed hos det offentlige, der skulle bevillige pengene.

Kort efter tiltrædelsen havde den da kun 37-årige forstander hjemtaget rettighederne til dyrkning af

Folkedans blev i Bonnevis tid en meget brugt fritidsbeskæftigelse, som fortsattes i årtier, trods den beklagelige mangel på kvindelige dansepartnere. (1914)

Godhavns bortforpagtede landbrugs- og havejord, og ansat sin tidligere medarbejder fra Ourø, Frederik Sørensen, som landbrugslærer.

I 1915 påbegyndte Bonnevie den 2. store ekspansion i Opdragelsesanstalten Godhavns 22 år gamle eksistens. Han indledte med at indkøbe yderligere 13½ tdr. land jord, således at godt 30 tdr. nu var under plov eller rive. Samme år udvidedes og moderniseredes køkkenet og spisesalen, foruden at en 2-etages gymnastikbygning rejstes og blev påhæftet et vaskeri på den ene gavl, og en snedkerbygning (1916) på den anden.

Årets julefest blev fejret i den nye gymnastik- og festsal. Alle var stolte og glade, og det skulle ikke være sidste gang, der var grund til det i Bonnevis tid.

I 1916 besøgte Finansudvalget Godhavn, besøgte stedet og drøftede mulighederne for en udvidelse af elevantallet samt for diverse ekstraordinære statstilskud til dækning af planlagte nye tiltag.

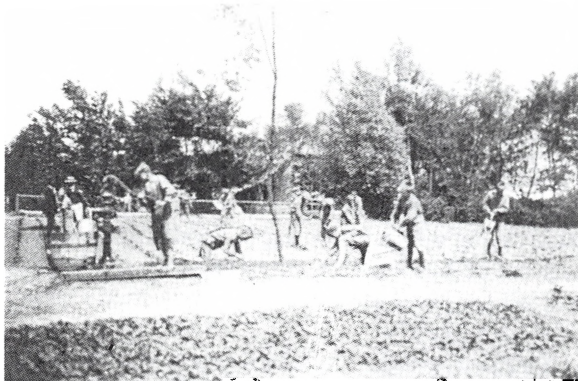
Tidligere forstander Frydensbergs søn, gartner Viggo Frydensberg, som i mange år havde været tilknyttet Godhavn, solgte sit hus »Bakken« (den nuværende gartnerbolig, ikke at forveksle med boafdelingen »Bakken«) med udlænger og jordtilliggende, til Godhavn.

Kort efter kom tilbagemeldingen fra Finansudvalget: Elevantallet måtte udvides fra 60 til 80, og et ekstraordinært tilskud blev givet til opførelse af en ny lærlingeafdeling. Inden grundstenen til denne

blev lagt, nåede man, ved drengenes hjælp, at opføre et brændsels- og arbejdsdhus (»Elefanthuset« kaldet) i skolegården. Derefter gik man igang med det helt store projekt, den nye 3-etagers bygning, lærlingehjemmet, også den er tegnet af arkitekt Vilhelm Th. Holck.

Den 1. august, blot få uger efter Frydensbergs død, stod dette færdigt, og ved siden af lå en ny vandboring og leverede, via vandtårn og vandværk, rigeligt og godt vand til de 20 lykkelige lærlinge, der skulle bebo eneværelserne i det nye hus. Indvielsesdagen var den største festdag i Godhavns historie, endskønt 1. verdenskrigs skygge hvilede over hele landet, og rationeringen af varer således betød mærkbare indhug i livsbetingelserne for Godhavns elever og personale. Men det nye lærlingehjem skulle alligevel fejres og beses, og mange kom fra nær og fjern for at glæde sig over det smukke hus, som drengene selv havde været med til at bygge.

Alt inventaret kunne Bonnevie stolt fremvise, - det var lavet på egne værksteder, bl.a. 280 stole-, bord- og sengeben, som var udskåret i hånden. Udsmykningen med malede friser og indskrifter, som kunstmaleren Ebba Holm havde stået for, blev ligeledes beundret, altimens morgenens regn og rusk drev over, og solen forlenede festdagen med et næsten guddommeligt lys. Dannebrog smældede og nationalsangen blev sunget med større gejst end vanligt. Den ene lykønskningstale afløste den anden, inden Bonnevie besteg talerstolen og afleve-

Elever i arbejde i haverne, som Bonnevie flyttede over på den anden side af Godhavnsvej, da han hjemtog de bortforpagtede jorder. (1914)

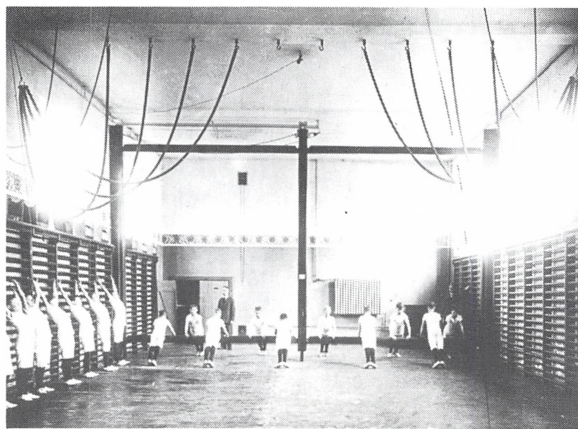
rede sin formfuldendte og morsomt causerende takketale, der dog også indeholdt formaninger af blivende værdi og observans til både elev- og voksenverdenen:

»Efterhaanden som de værste og mest øjensynlige Mangler ved den offentlige Børneforsorg var afhjulpne, kom det stærkere frem, at der maatte naaes noget reelt under Anstaltsopholdet, skabes et Grundlag for den Unges senere Liv. »Man maa give dem en Chance,« lød Slagordet; vi har saadan en Færdighed i at lave Slagord; men de dækker ikke altid saa godt som ønskeligt, og dette dækker navnlig ikke godt, for vi kan ikke nøjes med at give en Chance; der maa rimeligvis gives mange Chancer, før den rette kommer, der maa prøves og søges - og nu mener jeg ikke dermed, at der skal gives efter for Drengens skiftende Sind, der siger, han vil være Snedker, naar der er varmt paa Værkstedet og koldt i Haven, og helst Gartner, naar det er dejligst at være ude; men jeg mener, hvad enhver Voksen, der fik et godt Hjem Lykke, ved, at det Hjem nøjedes ikke med at stikke ham en Chance ud og sende ham paa Rejse. Nej, den Unge maa ledes frem på Vejen, og der maa vaages og tænkes over de bedste Muligheder for hans Liv.

Drengen har gjort Uret, før han kom her, og han skal nu mødes af Ret; men han skal ogsaa forstaa, at han ikke fortsat maa gøre Uret, og til at vise ham dette har vi faaet en stor Hjælp i den Fasthed, som et saa udmærket indrettet Hjem som vort giver. Nu har vi arbejdet alt dette for dig og med dig, og vi er ikke til Sinds at solde det hele op paa din 18 Aars Fødselsdag; men du behøver heller ikke at vente paa den gyldne Frihed længer, end du selv vil -, den Dag, du har naaet det Maal, vi har arbejdet imod, saa maa du gaa paa Rejse ud i Livet.«

Og han sluttede med en dybtfølt tak, men fortæller senere at den egentlige tak fik han selv af drengene: »Da Drengene laa i Eneværelserne om Aftenen, og jeg gik rundt og sagde Godnat og spurgte: »Er det dejligt?« lød det fra hver Seng: »Ja-Tak!« og det lød fra flere, der ellers sover godt, men som den Nat laa vaagne!«

Dermed overgav han den nærmere omsorg af lærlingehjemmet til sin kollega på stedet fra 1913, førstelærer H.P.E.Henriksen, om hvem vi skal høre mere senere.

Gymnastik i den kombinerede fest- og gymnastiksal, der opførtes i 1915.

Året efter i 1918 kom så efter 4 års »tavshed« den årsberetning, der markerede Godhavns 25-års jubilæum, og Bonnevie forklarer »tavsheden« med, helt i overensstemmelse med sin ånd, at penge og tid var til andet end årsberetninger, men at det nu var tid at fejre endnu en mærkedag i Godhavns liv. Af hensyn til krigen og de deraf følgende vanskelige tider ønskede man kun at fejre dagen, onsdag d. 22. maj 1918, med »en lille hjemlig Fest« og Bonnevie beklager tidens tilstande, men, som han altid gjorde, ser han samtidig de lyse sider ved de dårlige tider, der har »hindret os i at Bruge hele det dejlige Apparat, vi nu havde i Orden, saa vi har maattet lukke her og der og krybe sammen; men vi, som andre, har ogsaa mærket Lærdommen heraf og Goderne herved, og nu, da Hjemmet voksede sig stort, var det maaske rigtigt godt, at vi selv blev noget smaa og maatte holde tæt sammen og fik lært at Takke for tilsyneladende mindre Gaver....«

Det var et tema, Bonnevie ofte vendte tilbage til med henvisning både til høj og lav. I »Børnesagens Tidende« skrev han bl.a.:

»Jeg har hævdet det før og skal gentage det nu, at jeg anser det for det centrale ikke at begynde paa for meget, og saa absolut gennemføre det, man begynder. Det er svært paa mange Maader; men det er Vejen. Vore Elever har fremfor andre aldrig lært at gennemføre noget som helst; det er Vagabondnaturens Kendemærke, at Udholdenhed er den en ganske ukendt Dyd. Derfor maa der læres først og

fremmest, gives som sød Saft eller bitter Medicin - ned skal den! Ved at forlange selv det mindste gennemført, vindes de smaa Sejre, der skal til for at sætte det store Maal - at blive til noget. Og det centrale er efter min Mening Samlivet, det frie, fornøjelige og alvorlige Samliv. En 3-4 Dages Marchtur giver Vækst til mere end Benene. Hjemmets Fester, hvor alle i Huset er samlede, giver mere end Fornøjelser, og Ydmygelsens Tider, naar alle lider for den enkeltes Skyld, fordi Skammen er fælles, de giver ikke mindst Grøde.«

»Samlivet« var et ofte forekommende ord i Bonnevis mund. Samliv, offervilje, at kunne tage og give, være glad for hvad man fik, og ikke begynde på mere end hvad man kunne gennemføre, men så også gøre det!

At det ikke bare var voksenverdenens opdragende krav til eleverne, Bonnevie tænkte på, men også mere reelt og praktisk betonet samliv, som han satte højt i sine pædagogiske overvejelser, fremgår af en lille, men vigtig, detalje: »For Drengelhjemmets Vedkommende gaar Lærerne ogsaa med i det praktiske Arbejde og deltager selv deri, en Ordning, som vi altid har holdt stærkt paa, og anser for meget betydningsfuld.« Dette synspunkt uddybede han med følgende kloge ord i et foredrag, holdt på Godhavn i anledning af Opdragelseshjemmenes Lærerforenings årsmøde i 1915:

»Arbejdet i Børnesagens Tjeneste viser sig stadig at sjælebinde sin Mand. Det er det stærkt personlige i Arbejdet, der tager ham, det er alligevel noget andet at have med Mennesker at gøre end at skrue Gasrør sammen. Og vort Arbejde skal være person-

Dagligstuen med juleudsmykning (1916). Den inspektionshavende lærer bagest til venstre er sãmænd den senere forstander, daværende seminarist H. P. Henriksen.

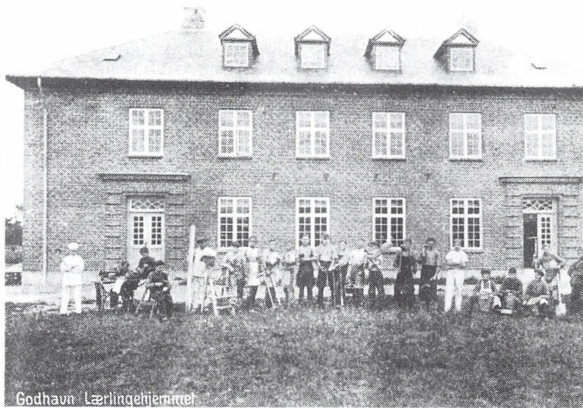

Bestyrelsen fotograferet 1917 foran forstanderboligen. Bagest fra venstre: Læge Palle, Helsingø. Sagfører H. M. Nielsen, Helsingø. Møllejer P. Hansen, Holløse. Forrest fra venstre: Fru Lærer Skousen, Tisvilde. Formanden Provst Haagen-Müller, Vejby. Forstander Bonnevie og Folketingsmand Andreasen, Næstved.

ligt; den, der ikke bliver noget personligt overfor de enkelte Elever, han duer ikke. Arbejdet der aabent, skylder Lederen at vise sine Medarbejdere, at han vel ved, at disse i Virkeligheden kender Børnene bedst. Det er selvsagt. Kendskabet bygges op af de smaa Ting og Begivenheder, som netop gaar Lederen forbi, for en meget stor Del i al Fald, fordi han kun har tid til at tage sig af de store Begivenheder i Elevens Udvikling.

Er der derimod Tale om Elevens Fremtid, og hvilken Vej der helst bør gaas, maa Medhjælperen vide, at den ledende dér sidder inde med en Erfaring, som han ikke har, og bør derfor være forsigtig med for bestemte Meninger. Drøftes ikke alle saadanne Spørgsmaal indbyrdes, synes jeg slet ikke, man kan tale om, at der foregaar en Opdragelse, saa har man højst et humant Børnemagasin. Aabenhed i Samarbejdet er den store Anstødssten, for her ligger Vanskeligheden, det kræver Forsagelse af det personlige, og det kræver noget af det menneskeligt største at indrømme sine egne Fejl.«

Bonnevie var en nytænkende mand, en ener, en sand repræsentant for systemskiftet fra det patriarkalske til det åbne, samarbejdende. Han brugte »Børneloven af 1905« som afsæt, kritiserede den for manglende viden og indsigt i den hverdag, den lov-

Godhavn Lærlingeheimen
Lokale håndværkere og medhjælpende elever og lærlinge kan stolte aflevere den nye færdigbyggede lærlingeafdeling i 1917.

gav om, men så samtidig det positive i den, gik løs på opgaven og fik de konservative lovgivere revet med i sin optimistiske arbejdsiver.

Han brugte løs af Frydensbergs pionerånd, tog og videreførte det bedste derfra, men gav også kritik, som da han i en artikel pirkede ved den på det tidspunkt stadig levende Frydensbergs allerhelligste, hans motto fra 1892, »Den som tror, haster ikke«:

»Ja, det tager Tid altsammen at naa, og det maa ikke undre, om den Mand, der gerne vil udrette lidt i sin Tid, har nogen Hast paa sig. Modsætningerne kan jo heldigvis begge være sande, baade Sætningen om den, der tror og ikke haster, og den om i Tro at »løbe« mod Maalet.«

Nu kan det nok tænkes, at den nedslidte, men stadig åndsfriske, 64-årige Frydensberg i villa »Stormly« ikke var så uenig med sin efterfølger endda, for det undgik ham ikke, eftersom han i de første år af Bonnevis tid stadig fulgte arbejdet med næsten daglige besøg fra sit nærvedliggende domicil, at han havde fået en værdig efterfølger, der ikke blot var nyskabende og nytænkende, men han var også rettænkende. Som Frydensberg arbejdede Bonnevie for »sine Dreng« og deres forældre, og han arbejdede for sine medarbejdere og »de gamle Dreng«, han tog sig med ildhu og omtanke af samarbejdet med omegnens mange håndværkere og øvrige beboere, af de offentlige myndigheders standspersoner, -

og han nåede bemærkelsesværdige resultater. Han var endog meget åben for kritik, forstod andres fejl og begyndervanskeligheder, men til gengæld rykkede han omgående i felten, dersom han og Godhavn blev udsat for usaglige og nedrige angreb, som i 1917, hvor han havde haft »studiebesøg« af forstander Carl Hanssen, der senere offentliggjorde sine betragtninger. Disse faldt ikke i Bonnevis smag, han for i blækhuset og afleverede et svidende, sarkastisk svar:

»Da Undertegnede hører til de Anstaltsledere, der blev bæret med Hr. Forstander Carl Hanssens Besøg, paa hans af Ministeriet bevilligede Studierejse til danske Opdragelsesanstalter, maa jeg have Lov til at oplyse, at Hr. Hanssens Ophold paa Godhavn strakte sig over 4 Timer.

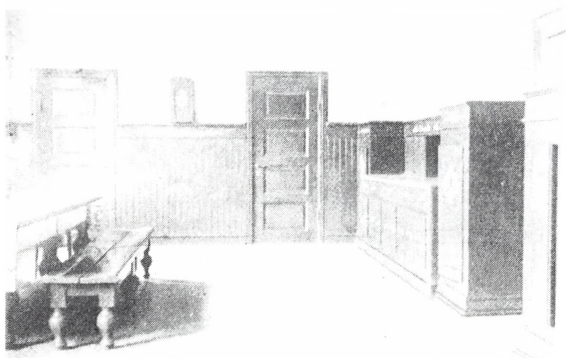
Da Studieopholdet foretoges »i den blide Sommertid«, d. 11te Juli, var jeg, som Hr. Hanssen forud maatte formode, stærkt optaget af store Folks Besøg, og, ikke fordi jeg ansaa Hr. Hanssen for mindre, - jeg vidste, at han havde været og vilde blive Forstander -, undlod jeg at modtage ham som Ministre og »andre Forstandere« og lod mig skuffe af hans Lærerham; men andre var kommen først og flere samtidig, saa der blev meget ringe Tid for mig at tale med Hr. Hanssen...«

Bonnevie hørte ikke siden til Hr. Forstander Carl Hanssen og kunne fortsætte sit arbejde med udfærdigelsen af mønsteropdragelsesanstalten.

En af Bonnevis kongstanker var, som tidligere

Gangen på lærlingeafdelingens 1.sal med døre ind til elevværelserne.

*Det nye lærlingehjems spisestue, hvis udseende bevare-
des helt op til midten af 60'erne (1917).*

nævnt, at skabe de bedste forhold ved at kunne op- og udlære de ældre drenge i håndværksfag på hjemmet og ikke bare sende dem alle ud at tjene, når de var konfirmerede. Han glødede endog for en hævelse af myndighedsalderen til 21 år, da han anså »Attenaars-Alderen« for et af de farligste og vigtigste punkter i en ungs udvikling. Han ønskede at kunne beholde dem længere og hjælpe dem ud over denne mulige grundstødning. Dette var imidlertid uden for hans rækkevidde at bestemme, så han begyndte med at opbygge sine egne værksteder. Gartneri og landbrug lå lige for, snedkerværkstedet kom til (og som en forberedelse hertil ombyggede drengene selv tørreloftet over skolestuerne til nyt sløjdløkal), og han kunne over for kritikerne og de tøvende konstatere, at »Udgifterne ved at skaffe saadanne Muligheder synes efter vort Snedkerværkstedes aarlige Regnskaber ikke at burde skræmme fra denne Vej. - Værkstederne vil i al Fald kunde bære sig selv og lønne sin Mand, om ikke straks, saa ret hurtigt.«

I 1918 har Godhavn 8-10 læredrenge på snedkerværkstedet, 4-6 i landbruget og samme antal i gartneriet og, som det nyeste tiltag, 4 på et skrædderværksted, som blev drevet af mesteren for egen regning, men ejedes af og var beliggende på Godhavn.

Alle læredrengene var i Bonnevis tid »antaget i Forbundet«, og måtte, eftersom Godhavn ikke endnu var godkendt til »fuldt at udlære«, nøjes med at være de første oplæringsår på hjemmets værksteder, hvorefter de skulle ud i forbundet hos en af de lokale håndværksmestre. Læredrengene var i de første op-

læringsår ej heller lønnede, hvilket ærgrede Bonnevie:

»Jeg vilde gerne have det saaledes, at Elever, der er i Lære paa en Anstalt, og det er jo den Vej, der mere og mere gaas, selv tjente til deres videre Uddannelse og Beklædning de sidste Læreaar« udtalte han som en fortsættelse af, at han allerede i 1913, til manges forargelse og bestyrtelse, havde indført et pengesystem på Godhavn, for, som han skrev:

»Den Selvstændighed, der er naturlig for Alderen og Udviklingen, skulde vi gerne give vore Elever og lade dem øve sig i. Vi har her et Par Aar givet Eleverne Ugepenge efter følgende System, der ingen trykte eller skrevne Regler har, men som er gaaet saaledes ind i Livet, af Bestemmelser, Tilladelser

Elevværelse på lærlingefdelingen (1917).

FEMOGTYVEAARSSKRIFT

SAMT BERETNING

FOR AARENE 1914—18

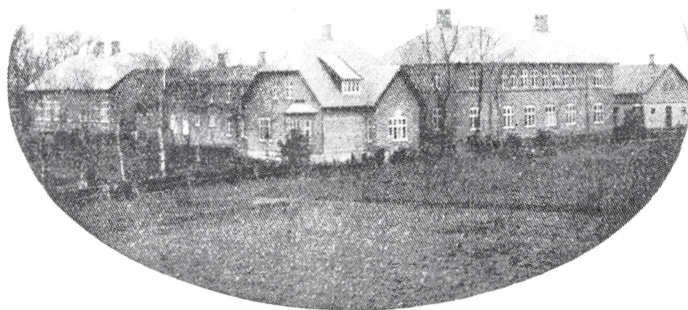
FRA

DEN SELVEJENDE INSTITUTION

DRENGE- OG LÆRLINGEHJEMMET „GODHAVN“

TISVILDE PR. HELSINGE

TELEFON: TISVILDE 8.

KØBENHAVN

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI

1918

Årsberetningen fra 1918, som samtidig tjente som 25 års jubilæumsskrift.

eller Forbud, der knyttes til dette, umiddelbart opfattes som selvfølgelige og retfærdige. Hver Dreng faar 30 Øre i Ugeløn. For alt, hvad der gaar ind under Uorden og Uefterrettelighed, gives Krydser;

hvert Kryds trækker 1 Øre fra, og 10 Krydser medfører Tab af Ugelønnen. 3 Ugers fuld Ugeløn sætter denne op til 40 Øre og 10 Uger til 50 Øre.

Der kan tjenes Penge ved Fritidsarbejde foruden

ved Ugeløn. Drengene maa selv holde sig med Træsko, Indesko, Huer, Strømpebaand etc., Over de Penge, der nu kan blive tilovers fra disse Fornødenheder, kan der frit disponeres, - selvfølgelig føres der Regnskab over dem; - man kan gaa til Byen og købe, man kan blive klippet til Skilning hos den rigtige Barber, og man kan først og fremmest skaffe sig Træ og Materiale og Værktøj til eget Brug; man kan være Selvejer til et Par Fodboldstøvler, man kan rejse hjem paa Besøg og selv betale Rejsen, man kan komme i Avisen, fordi man har givet til de belgiske Børn, og der er ikke Ende paa alt det, man med ordentlig Økonomi kan naa til, naar man har et Grundfond paa en halv Snes Kroner.

For den ubehjælpeligt dovne og uordentlige er det forfærdeligt ubehageligt, for det giver en saa gennemført Kontrol. Paa alle Krydsedlerne, som jeg gaar igennem Lørdag Morgen, staar der, hvorfor hvert enkelt Kryds er givet. Nu bliver det ikke til Ugeløn, og vedkommende har kun 2 Kr. i Kassen og skal have 3 for at faa Lov til at købe, ja, det er meget værre endnu, for har han under 3 Kr., ingen Ugeløn og ingenting tjent i Fritiden, saa betyder det det samme som at blive sat fast en Uge igennem ved Arbejde i al Fritiden for at tjene det manglende.

Det er kedeligt og pinagtigt at være den eneste umyndiggjorte, og det kan ske, naar Regnskabsbogen ikke er i Orden eller jasket ført. Saa faar man et NB. i Bogen, og næste Gang, det hænder, bliver den inddraget, og man kan hverken faa Ugeløn eller købe noget, selv om man har Penge. Saa er der gaaet 14 Dage, og man forsøger at stikke Hovedet ind paa Kontoret. »Maa jeg faa min Regnskabsbog?« »Paa Lørdag, ja. Har du Krydser i denne Uge?« Intet Svar! Men det behøves heller ikke, den er tydelig nok. »Ja, saa er det jo umuligt, kære!«

Og for at slå luften ud af de bestyrkede kritikere, vedhæftede Bonnevie dette klare og dagsaktuelle argument:

»Der ofres jo meget paa Værgeraadsbørns Uddannelse, og de har det inderligste Indtryk af, at de skal have det, at det er gratis, og vi véd ogsaa alle, at der ofres i Regelen mest paa dem, der er det mindst værd, hvad kun kan undskyldes med, at det samme sker i Familielivet; men det kunde dog være værd at prøve at gaa den modsatte Vej og lade den Smededreng gaa fint udhalet om Søndagen med

»Hele familien« med Bonnevie i midten. (1918)

Laknæser og stiv Flip, som selv havde arbejdet sig til det, fremfor ham, der er løbet fra Plads til Plads, har solgt og pantsat sit Tøj og derfor naturligvis »skal« have noget nyt.«

Det var jo Bonneviens ide, at hver enkelt af hans drenge skulle have styrket deres selvværdsfølelse og selvstændighed for at »naa det store Ideal, »den gode Borger«. Det var deres »Barndoms Ulykke« og senere »Ungdoms Skade« at de lod sig lokke af, at »der var nogle slemme Drenge i kvarteret - de fik ham med«. Og for Bonnevie var den egentlige kunst ikke at få dem lært visse færdigheder og »at faa Livet til at gaa kønt og godt indenfor Opdragelseshjemmets 4 Vægge«, det der gjaldt var, »at faa den Unge til at træde fast paa Benene, naar han skulle ud paa Livsvejen« og til det formål skabte han sit pengesystem og ærgrede sig bitterligt over, at han ikke kunne få forståelse for, at ogsaa den skare af lærere, han satte igang, skulle lønnes.

Men han måtte affinde sig og nøjedes med at

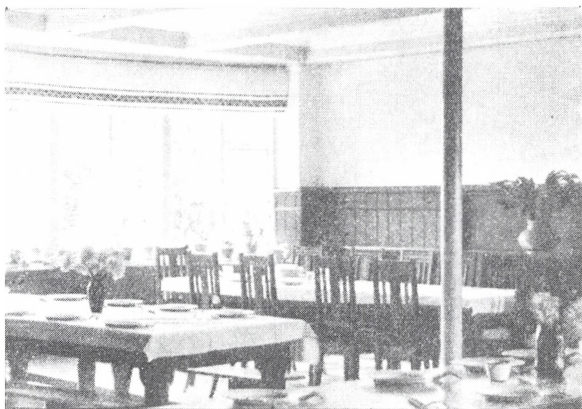

Gårdspladsen med Godhavns musikkorps i aktion. (ca. 1918)

kæmpe for oprettelsen af så mange pladser som muligt, og når ovenikøbet de af ham selv på Godhavn oprettede pladser, satte ham begrænsninger i hans udfoldelse, så fik han sine drenge i lære hos omegnens smed, maler, skomager, tømrer, bager og murer, så tiden stod ikke stille i Bonnevis første 5 år.

Alligevel skrev han: »Man skulde synes, at vi maatte være tilfredse! Det er vi ogsaa, men saa længe der er Liv i Udviklingen, er der Ønsker og Maal at naa, og det er saa afgørende, at Tiden for vore Elever fuldt udnyttes; der er spildt nok i deres Liv.« Bonnevie takkede af hjertet alle for det, der var nået. Men han ville mere, og han slutter med at bede om hjælp til oprettelsen af en egen smedje: »Er der nogen eller mange af Godhavns gamle eller ny Venner, der vil være med til at rejse dette 25 Aars Mærke?«

Og det var der! Allerede i 1918 fik han sin egen bestyrelses opbakning til at indrette en midlertidig smedje i »Elefanthuset«, brændsels- og arbejdshuset i gården, og en smedelærer blev antaget, - for Bonnevie ville ikke vente. Så tidligt som i sommeren 1919 fik Bonnevie lokket endnu et ekstraordinært statstilskud ud af Finanstilsynet, og sent på efteråret samme år stod et smukt, nyt smedeværksted klar til at blive taget i brug ved foden af Godhavnsbakken, ikke langt fra den tomt, hvor Frydensberg i sin tid flyttede ind i det bondehus, der nu var nedrevet. Og stoltheden blussede atter i Bonnevis årsberetning fra 1921, hvor han kunne berette om 7

Den lyse og venlige spisestue i økonomibygningen. (1918)

Det nye smede- og maskinværksted. (1919)

smedelærlinge og »mange Aspiranter, for det er nu det herligste Haandværk for en Dreng«.

Længere oppe ad bakken på vejens modsatte side var der bygget et drivhus og lavet højbede med vinduer til gartneriet, og som det helt store, havde man i november 1920 indviet et eget elektricitetsværk og dermed fået elektrisk lys. Bonnevie fortæller:

»Der skal noget mer end godt Humør til daglig at omgaas et lille Hundrede Carbidlamper og selv med Petroleum og Luxlamper, har jeg regelmæssig maattet bruge flere Timer af min Dag som Lygte-tænder, en tilfredsstillende Virksomhed, hvis der ikke var meget andet, man samtidig skulde. Det elektriske Lys er os alle en stor Lettelse og daglig Glæde.«

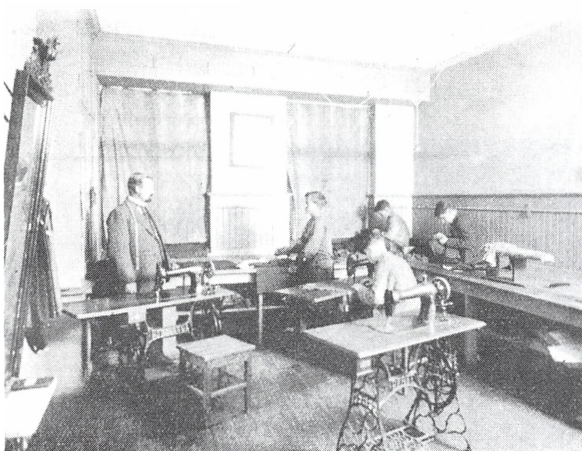
Dog kan man ikke undgå at mærke på Bonnevie, at efterkrigstidens økonomiske ugunst og samfundsmæssige omvæltninger finder vej helt op til Tisvilde. Han slår sig til tåls med det, der er nået (og det var ikke lidt), - der er ikke råd til at lægge flere omkostningsfyldte planer, det gælder om at stabilisere den treklang i arbejdet, som han havde skabt, og som blev bestemmende for Godhavns retningslinjer helt op til vore dage: Skolegangen med almindelige folkeskolefag, lærlingeuddannelsen under forskellige faglærte mestres vejledning, afsluttende med svendepøver, og for det tredje fritiden med dens helt målbevidste tilrettelæggelse med en mangfoldighed af beskæftigelser, alt efter de skiftende in-

teressers muligheder for at fange og fastholde elevernes opmærksomhed ved det gode og sunde.

Men kritikken af anstalterne ulmede i det fjerne, og Godhavn blev også ramt af denne ofte bagfrakommende følgesvend til de gode år.

Flere af Godhavns drenge blev ikke gode samfundsborgere, men endte før eller siden i uføre, og kritikerne greb fat i dette faktum og førte kritikken over på anstalterne og forstanderne. Bonnevie bruger nu meget af sin tid og sine skriveevner på at diskutere og tilbagevise denne kritik, som f.eks. i årsberetningen i 1921 hvor han skriver:

»Godhavn er bleven en stor Institution. »Desværre«, vil mange sige, som har en indgroet Skræk for »Store Anstalter« og finder al Løsning af Opgaverne i de smaa Hjem. Spørgsmaalet hører til de uendelige, der stadig vil blive taget frem og ligesaa stadigt vil vise sig haabløst at debattere, og de rare Mennesker, der optræder ved hvert Børnesagsmøde og har udfundet, at det hele er ganske forkert; »man skal slet ikke have Anstalter, men gaa ganske modsatte Veje«, vil sikkert ogsaa vedblivende holde Tælen om igen, for det er saa kønt og forfærdelig rigtigt, hvad de siger, men, der er et lille »men« ved det! Alle de bedre Veje, de foreslaar, har altid været prøvede - forgæves! Det er prøvet at lade Barnet blive i sit Hjem, hvor man, trods dette Hjems Mangler og Fejl, dog maatte mene, at Barnet vilde faa sin bedste Opdragelse, og der er prøvet med alt andet, der kan anvises og kendes af Navn; der er prøvet,

Skrædderlærer Petersen i skrædderværkstedet, beliggende i stueetagen af den nye lærlingeafdeling.

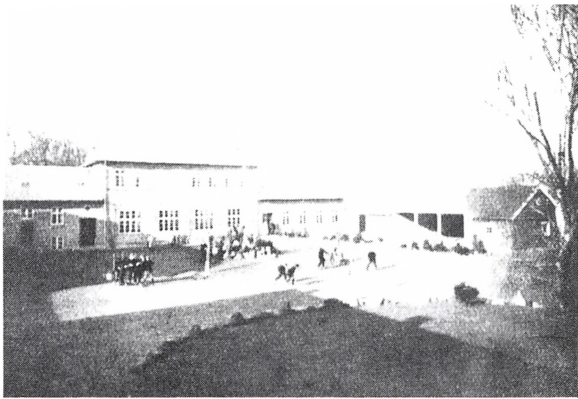

Sløjdtid på skolebygningens loft. (1919)

saa det langt fra er ualmindeligt, at Barnet har været fem forskellige Steder, før vi faar det, og det har vist den alvorligste Overvejelse værd, om vi netop ikke prøver for meget med Børnene, før de gives til det Sted, hvor en rolig Udvikling er bedst sikret.

Jeg mener visselig, at »Anstalt« skal undgaaes, naar den kan undgaaes, og det var lykkeligt, om der rigtig blev Vækst i alt Børnearbejde, der kan gaa ind under Begrebet »forebyggende«; men lad os protestere imod sødladen Snak og fornuftigt indrømme, at Opdragelseshjem og store Opdragelseshjem aldrig kan undværes, og at det er et svært Samvittighedsspørgsmaal for dem, der skal træffe Bestemmelse om Anbringelsen, - nu formodentlig snart alle Landets Værgeraad, - hvorlænge det er forsvarligt ikke at søge med Barnet til Opdragelseshjemmens mange og store Goder.«

Et af Bonneviens andre argumenter mod kritikken havde i flere år været, at det fra første færd var blevet sværere at begynde at sætte mål for drengene, fordi man: »Heri hindres væsentlig ved den Skare halvabnorme Elever, som vi maa slæbe paa; vi har en Del Dreng i 15-16 Aars Alderen, som ikke har de mest elementære Kundskaber og aldrig faar dem, fordi de ikke kan lære noget. og hvis øvrige Udvikling er 4-5 Aar tilbage for deres Alder. Disse skal der naturligvis ogsaa sørges for, men det kan

Gårdspladsen i 1920, nu omkranset af bygninger.

formentlig ske under enklere og billigere Former end vort Hjem, og selv om en Særanstalt ikke blev billigere, vilde alle Parter dog være bedst tjent dermed, for her føler Sinkerne det som Uret, at de ikke ogsaa kan komme i Lære etc. samtidig med Kammeraterne, og vi føler, at Mennesker nu een Gang ikke kan løse vidt forskellige Opgaver lige tilfredsstillende.«

Det samme argument blev trukket frem igen i 1919 af en Tisvilde-landligger, forfatteren Niels Meyn, der udfra et »uanmeldt Besøg« skrev en stort opsat artikel i »Illustreret Tidende« med den chokerende overskrift »Er Opdragelsesanstalterne en Forskole til Forbedringshuset?« I virkeligheden var artiklen et gensvar til kritikerne og en støtte til Bonnevie, men at det var galt fat med en del af elevflokkens fremlagdes ogsaa som et faktum. Niels Meyn plæderede for en sortering af eleverne, således at den »Skare Halvabnorme Elever«, de tungt begavede, flyttedes til et særligt sinkehjem, og ikke ødelagde arbejdet for de øvrige, på almindeligt drenge- og lærlingehjem.

Det var de øverste myndigheder, der primært stod for skud i Niels Meyns kritik, men lige lidt hjalp det, i det lange løb skete der ikke meget. Kritikken af anstalterne fortsatte, og forvirringen samt en begyndende desperation bredte sig: Skulle anstalterne være store eller små, lukkede eller åbne, skulle klientellet komme til i 12-års alderen eller senere, skulle de kunne udskrives ved 18- eller 21-års alderen?? Debatten kørte ligeså intenst som ukonstruktivt og alle mulige selvpromoverende og

uvidende blandede sig med følelseladede eller pseudolærde udgydelser, og til sidst kørte debatten af sporet, mens Bonnevie vendte og drejede tingene og forsvarede sig og sit hjem i årsberetningerne.

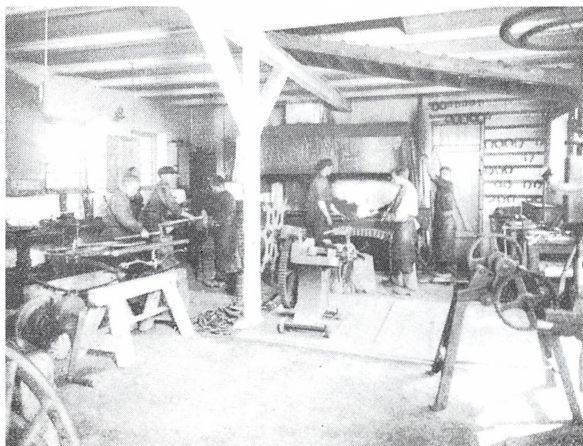
Indimellem fik han sneget lidt beskrivelser af dagligdagen ind om det store arbejde med at være selvforsynende, om elevernes egne små haver som de elskede lidenskabeligt som et fristed, og om at de f.eks. gjorde lidt ekstra for børnene ved at holde »Fødselsdagsgilder med Maanedens Fødselsdagsbørn, gaar til »Strandhuset« og nyder det herlige Sted og de ekstra Traktement, Dagen bringer; er det for koldt, saa en Tur til Strandkroen, eller endelig i Vinterens Dage ind i »Privat« og lege og spille. Mindre Hold dyrker frivillig Gymnastik eller anden Sport og kan komme ud at se Opvisninger eller deltage i Kampe, og der er saamange Veje og Maader, forskellige til forskellige Tider, men ikke saa svære at gennemføre med lidt Omtanke og Offer fra de Voksnes Side, det skal der ganske vist ogsaa til. Sværere end det delende er det, der ogsaa er nødvendigt nemlig: det fælles samlende; det er svært at blive samlede, naar man er mange og har meget forskelligt at sørge for, men vi holder dog fast ved vore Lørdagsaftener.«

Her afbrydes Bonnevis tankerække og uoverensstemmelserne presser sig atter på:

»Et Opdragelseshjem vil let være udsat for divergerende Kritik, der svinger fra Mishandling til Forkæling; den første mest længere borte fra, den sidste fra Nabolaget, der finder, at de Børn har det dog altfor godt; Vore egne maa arbejde, medens de gaar i Skoven med Musik, og i Vandet hver Dag! Det er dog ikke hver Dag vi gaar i Skoven.«

I 20'erne foregik opvasken udendørs.

Smedeværkstedet i arbejde. (1920)

Selv den hidtil så trofaste og hjælpende lokalbefolkning begyndte nu at sætte spørgsmålstegn ved dele af Bonnevis og hans medarbejders gerning, og forstanderen fik problemer med at glæde sig over sit enestående værk:

»Hvor har jeg længtes efter den Dag, da det ikke længer skulde være et større Besvær at lægge Plan for Sommer- og Vinterhalvaarenes Skole og Arbejde, men hvor den fra sidste Aar saa omtrent passede igen. Det faste, rolige regelbundne i vort Liv.

Der var saa eet til at længes meget efter med stor Spænding igennem Udviklingsaarene, nemlig, hvorledes det hele vilde virke, naar det var færdigt. Jeg ved ikke, om det lyder underligt, men jeg har haft denne Uro overfor det største og mindste, der blev indrettet her: »Blot det nu rigtig maa komme til at passe!!«

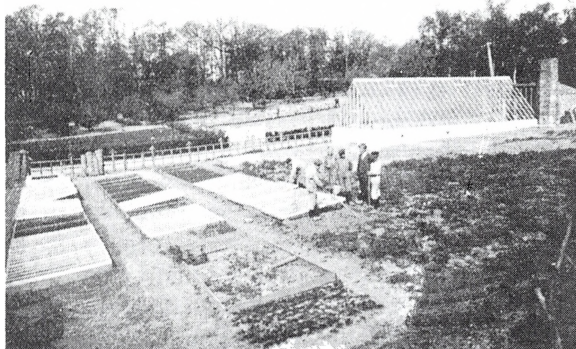
Selv i Bonnevis sind kunne der sås tvivl, og flere bekymringer kom til. I vinteren 1918 havde den spanske syge sendt sine fæle baciller op i »den sunde og lægende Natur«, og næsten samtlige ansatte og elever ramtes af den livstruende sygdom og måtte til sengs. Den stedlige doktor Palle, som også var medlem af bestyrelsen, kom på overarbejde. Han gav bl.a. den ringe kost under og efter verdenskrigen, herunder »Savnet af den daglige Havregrød«, og en deraf »mindreTiltagen i Vægt hos saa godt som alle«, en stor del af skylden for sygdommens hærgen, der gjorde, at »Gymnastiksalen maatte hurtig tages i Brug som Sygestue, og man var saa

heldig at faa en Sygeplejerske og en Diakon ud, som sammen med den raske Del af Personalet (lærer P. Mortensen og en medhjælper) ydede fortrinlig Tjeneste«. I løbet af en måned var epidemien forbi, og alle raske - de 2 dødsfald blandt eleverne i de år skyldtes andre sygdomme.

Da folderne i Bonnevis ansigt var glattet ud efter dette anslag, var der imidlertid straks andet at tænke på: Truslerne om myndighedernes øgede indgreb og overtagelse, som man diskuterede meget i efterkrigsårene, blev deciderede fy-ord for Bonnevie. »Statsdrift«, sagde han med alle tegn på afsky og vendte skytset mod myndighederne og angreb dem for uvidende og uvederhæftig indtrængen samt for mere eller mindre bevidst at lægge Godhavns arbejde hindringer i vejen.

Han forstod ikke, at alle disse offentlige og private, som intet kendskab havde til arbejdet, ustandselig anså det for deres hellige pligt at markedsføre deres ophøjede meninger, som ingen bund havde i virkeligheden, som de ikke kendte. Hvorfor lyttede man ikke til de mennesker, der havde lagt hele deres liv og sjæl i arbejdet på anstalterne:

»Vi kunde uden tre Gange Løgn lave en rigtig pæn Statistik, men har den større Interesse? Maa vi ikke nøjes med at sige: Det er klart, at der kommer noget ud af det, det er klart for os, at der kommer mere og mere ud af det fra Aar til Aar, at flere og flere naar et Maal i Livet. I Treaaret 1918-21 er elleve Unge blevne udlærte. Og saa kommer der

Gartneriet med det nye drivhus. (1920)

straks et dybt Suk bagefer: Hvor er det helt urimeligt svært for disse Unge! De fik spændt sig an, vi fik ledet og lokket, til Maalet endelig blev naaet, og saa stod Jætten der med Ildøjet, og alle Veje løb sammen, hvor han stod - »Arbejdsløs«, og intet Menneske har endnu faaet Røst til at sige, hvorledes han skal besejres, og der regnes paa, hvormange Millioner han koster Danmark om Aaret; men de Menneskeskæbner, som han og al hans Yngel faar knust, de bliver ikke talt, men de er flere i Minuttet end alt vor Oprensningsarbejde faar reddet i Aar og Dag!«

Den 12. juni 1922 kom Loven om Værgerådsforsorg, og tidligt i 1923 fik Godhavn besked om, at det nu var at regne for skolehjem, hvilket ikke afficerede Bonnevie synderligt. Han vedblev at kalde Godhavn for drenge- og lærlingehjem. At det nu blev muligt at få drengene allerede ved 12-års alderen var derimod et fremskridt, men bedst var det, at myndighedsalderen hævedes til 21 år, således at man fik mulighed for at gribe ind over for dem, der endnu ikke som 18-årige havde fundet deres plads i samfundet, for så kunne man sige til de unge:

»Nu har vi arbejdet alt dette for dig og med dig, og vi er ikke til Sinds at solde det hele op paa din 18 Aars Fødselsdag; men du behøver heller ikke at vente paa den gyldne Frihed længer, end du selv vil -, den Dag, du har naaet det Maal, vi har arbejdet imod, saa maa du gaa paa Rejse ud i Livet!«

Dog var det på dette sene tidspunkt og i denne urolige tid kun et fattigt lyspunkt, mente Bonnevie, for »Altfor ofte sker det jo endnu i vort Arbejde, at ydre Forhold griber forstyrrende ind«. De problemer, han opregner i den årsberetning fra 1923, der skulle blive hans sidste, kan man ikke læse uden - med et skævt smil eller rynket pande, alt efter temperament - at skæve 70 år frem i tiden: Under indtryk af efterkrigstidens svære økonomiske tider med stor arbejdsløshed skete der nemlig det, at de enkelte værgeråd (socialudvalg), der efter 1922-loven selv skulle anbringe børnene udenfor deres hjem, når vanskelighederne opstod, ofte valgte at benytte sig af billigere løsninger end Godhavn og de andre store hjem, så udover at Bonnevie, få år efter han havde fået elevantallet hævet til 80, måtte se Godhavn stå med tomme pladser, fik han endnu

En elev i fredfyldt meditation i »sin egen have«. (1923)

en bureaukratisk arbejdsbyrde pålagt: at skulle samarbejde med hvert enkelt af de (syntes han) ofte meget geskæftige værgeråd, der havde elever på Godhavn, som en følge af lovens decentralisering af det centrale Overværgeråds arbejde. Læser man mellem linjerne i hans skrivelser, mærker man tydeligt harme over de forordninger, og det er derfor ganske forbløffende, og formodentlig et udtryk for det yderste diplomati, at han er i stand til at benævne den påbudte forøgede arbejdsbyrde som noget »vi gerne paatager os, da vi forstaaer, at den vil stamme fra forøgede personlige interesser for vore Børn hos Anbringelsesmyndighederne«. Eller aner man et satanisk smil spille om Bonnevis mund, mens han nedskriver denne sætning?!

Men det skulle gå så vidt i 1923, at Bonnevie måtte lægge øre til røster, der forlangte Godhavn og de andre store hjem nedlagt, så efter kort at have meddelt sig om det sidste par års, i forhold til tidligere, spinkle tiltag: oprettelse af 4 lærepladser i hjemmets køkken, anlæggelse af en boldbane foran lærlingehjemmet og dannelsen af et spejderhold, da kommer Bonnevie med denne advarsel til hvem, der måtte føle sig berørt:

»Man vil prøve andre Veje med privat Anbringelse og Undgaaelse af Opdragelseshjem - og det er ikke i Følelsen af egen Udmærkethed, at vi tror, at man her er inde paa en gal Vej; men fordi vi har erfaret, hvor meget der skal til for at faa de Unge igenem en Oplæring.

Den Bevægelse, der vil bort fra Opdragelseshjemmene, har indtil nu kun Troen at holde sig til; og jeg ser ikke rettere, end at en stor Del af Bærekraften overfor de Unge ligger i Truslen, og den har alle Dage været en daarlig Bærekraft; »Hvis du ikke..., saa kommer du...«. Paa Opdragelseshjemmene staar vi med en helt anden Bærekraft; Vi staar med Maalet for Friheden og et Maal og en Frihed, der kan naaes i en overskuelig Fremtid, for nu er de første Læreaar overstaaet, mange Vanskeligheder besejret og Lysten anderledes grundfæstet.

I Tider, hvor vi skal »nedlægges«, er det derfor rimeligt, at vi siger et beskedent: Pas paa! Om nogle faa Aar er Forhold og Syn maaske ganske anderledes, og saa indrømmes maaske det, vi saa godt selv ved nu, at der er meget at forbedre paa vore Forhold, før vi virkelig kan gøre Arbejdet forsvarligt - og navnlig maa vi mange flere Steder rustes til at give en begyndende Oplæring.«

Få måneder efter, tager Axel Bonnevie sin Margrete, der som forstanderfrue havde overtaget plejemoder Andersens rolle, i hånden, søger og får stillingen som inspektør i Overinspektionen for Opdragelseshjemmene, og bliver derved selv en af de myndigheds personer, han så ofte selv havde angrebet. Men han forandrede ikke holdning til sit arbejdsområde og skildredes fra mange sider som en yderst velkommen og kærkommen gæst, der kom »ikke som kritiker, men som ven og rådgiver« og »det var altid festdage, når han kom på besøg og inspektion«.

Han blev medlem af og formand for flere overordnede foreninger og råd indenfor børneforsorgen, og senere forstander for »Gl. Bakkehus«, hvor han blev indtil sit 70. år.

Da han som næsten 75-årig døde efter sygdom kunne Godhavns forstander Henriksen med god samvittighed skrive:

»Bonnevie var ikke blot en dygtig organisator og administrator, men han var tillige en sjælden pædagog og overordnet, som vi unge lærere kunne lære uhyre meget af, og vi vil altid stå i taknemmelighedsgæld til ham for den start, han gav os - netop i de unge år. Han drøftede ikke blot de problemer med os, som direkte angik eleverne, men også mange andre spørgsmål, så vi følte os ikke »udenfor«. Der var en særlig kontakt mellem forstander og lærere, hans gode humør og glade latter kunne ikke

Bonnevies medarbejderstab 1923. Stående fra venstre: Frk. Olesen (kontorist)?, Bonnevie, Frk. Vestergård (senere gift med førstelærer Petersen), lærer Th. Madsen, gartnerlærer T. Egestad, skrædderlærer C. Petersen, ?, ?, smedelærer D. Lunck og landbrugsbestyrer Frederik Sørensen. Siddende fra venstre: ?, Line (alt-mulig-kone fra byen), Bonnevis søn, Fru Bonnevie og Frk. Sørensen (Hun var linnedjomfru).

andet end inspirere og opildne os, hvilket også nok af og til kunne tiltrænges i betragtning af, at en lærer da oftest havde henimod 80 ugentlige timer.«

Fra alle sider hædrede man posthumt denne mand for alle hans smukke egenskaber, hans kolossale arbejde og de dybe spor, han havde sat sig inden for dansk børneforsorg, samt for den smittende påvirkning og udstråling på, som man skrev, »alle os andre, som har haft den lykke under een eller anden form at komme i forbindelse eller samarbejde med ham«.

4

H. P. Henriksen
Forstander på Godhavn 1923-1950

Da Bonnevie i 1923 besluttede at ende sin gerning på Godhavn, havde han allerede sin efterfølger ved hånden, indarbejdet, indforstået og rede til det store arbejde med at føre »Dreng- og Lærlingehjemmet« videre i hans ånd.

Bonnevie havde selv været opbyggeren af hjemmet, efter Frydensbergs pionertid. De moderne fysiske rammer var kommet til i hans tid, ligesom han havde udformet de pædagogiske mål og hensigter, til rædsel og forundring for nogle og til beundring og lovprisning for de fleste. Derfor kan man næppe fortænke ham i, at han ønskede at »sikre arvefølgen« med den rette mand. Og for Bonnevie var den rette mand hans førstelærer gennem alle 10 år, H.P.E. Henriksen.

Hans Peter Elias Henriksen stammede fra en lærerfamilie i det nordvestlige Jylland, hvor han blev født i 1887. Som 20-årig blev han optaget på Haslev lærerseminarium, og derfra blev han i hele året 1908 sendt ud »på græs« hos Frydensberg på Godhavn. Det skulle vise sig at blive en spændende og lærerig tid, som kom til at danne baggrund for hans interesse i, og senere arbejde med »særlig vanskelige Dreng«.

Henriksen forlod Haslev i 1911 med lærereksamen og arbejdede 1½ år på Fyn, inden han søgte og fik stilling som lærer på Godhavn pr. 1. juni 1913, samtidig med at daværende forstander H.A.Nielsen forlod stedet. Måned efter ankom Bonnevie, og Henriksen og han indledte et ubrydeligt samar-

bejde samt udviklede et venskab, som varede langt ud over de godt 10 år, Bonnevie var forstander.

Da Godhavn i 1917 »deltes« i to, et drengehjem og et lærlingehjem, udnævntes Henriksen til førstelærer og plejefar for de 20 lærlinge, der skulle bebo det nye epokegørende lærlingehjem.

Henriksen havde forinden, i 1916, giftet sig med Edle, lærer Hansens datter fra Ramløse, og dette livstykke af en elskelig, og af alle elsket kvinde, tog han meget naturligt med sig i sin gerning, så hun ikke blot blev hustru, men også plejemoder for drengene.

På den tid og langt frem søgte man i stillingsopslagene efter »kvalificerede, gifte mænd«, når lederstillingerne skulle besættes, og ved den endelige besættelse af stillingen var det en ikke uvæsentlig faktor, at man også var kvalificeret gift! Og det var Henriksen, for hans Edle var, som han selv, dybt interesseret i arbejdet og deltog med liv og sjæl i den daglige kamp for at hjælpe drengene og »give dem det, de i så høj grad trængte til: en ny start til at leve et menneskeværdigt liv«. Han havde i bedste forstand fået en hustru og en medarbejder. Det så Bonnevie naturligvis, og arbejdet på lærlingehjemmet blev i høj grad overladt til Henriksen og hans kone, som ledede det dygtigt og selvstændigt indtil 1. oktober 1923, da plejemoder og plejefader Henriksen skiftede titel til forstander Henriksen med frue, og indledte en stabil 27-årig periode med et godt og smukt arbejde, som vandt anerkendelse i meget vide kredse.

Hvor Frydensberg var pioneren og Bonnevie opbyggeren, der blev Henriksen, den der skulle befæste og stabilisere det, som var opnået gennem de første 30 år. Henriksens 27 års lederskab blev primært af den grund heller ikke en lang begivenhedsrig historie af den slags, eftertiden elsker at huske, fordi den rummer markante datoer og bemærkelsesværdige sensationer. Husk i denne forbindelse på, at 1923 stadig var et efterkrigstidsår. Økonomisk set var det smalle tider, der måtte spares både hos det offentlige og i de små private hjem, hvor arbejdsløsheden blev en alt oftere set gæst, der i mange tilfælde blev boende permanent. Tiderne var ikke til uhammet ekspansion, så alene af den grund måtte Henriksens rolle blive den bevarende, - den der forsøgte at holde på det indvundne og lægge det i fastere rammer, hvilket passede godt i tråd med at God-

Henriksen med sin hustru, Edle.

Forstander Henriksen med nogle af »sine drenge«. (ca. 1926)

havn på det tidspunkt allerede var en mønsterinstitution, som modtog talrige nysgerrige og interesserede besøgende.

Nu var Henriksen heller ikke en mand, der var til de store armbevægelser og den glamourøse selvfremsstilling. Det passede ham glimrende i større ubemærkethed at få lov til at yde sit kolossale daglige arbejde i håbet om at se drengene blomstre op. Meget typisk for Henriksen var hans første bemærkning til den journalist, der mange år senere, skulle lave et afskedsinterview med ham ved hans tilbagetræden: »skriv ikke noget om min person«. Bag denne personlige beskedenhed var det dog ikke vanskeligt at få øje på omfanget af hans store ildhu og arbejdsindsats. Det lykkedes ham i høj grad, trods svære ydre forhold med efterkrigstid, mellemkrigstid og en 2. Verdenskrig, at aflevere en fuldt udvoksen og velfungerende institution i 1950, hvilket ikke kunne være gjort uden hans store nidkærlighed i tjenesten. Han var kendt som en ordensmand til fingerspidserne, en myreflittig administrator, for hvem faktorerens orden bestemt ikke var ligegyldig. Dette gjaldt ikke kun for den overflade, der vendte udad mod myndigheder og befolkning; indtil var han, som sin forgænger, ligeså pertentlig.

Han passede sit personale både som overordnet og ligeværdig, og selv den nederste i hierakiet kunne komme til ham med glæder og bekymringer. Han viste tillid og var tolerant, - der var ingen nedgroet fastholden til det vedtagne, og ingen formyn-

derisk kritik. Kun ét kunne han ikke tage: at en medarbejder overhovedet ingenting ville.

Han havde et mål: drengenes ve og vel, og med det for øje udgød han tillid og tryghed, ro og kærlighed i alle retninger. Han var af den formening, at en tryk og rolig hverdag, hvor enhver vidste, hvad der forlangtes af ham, var den rette medicin for drengene.

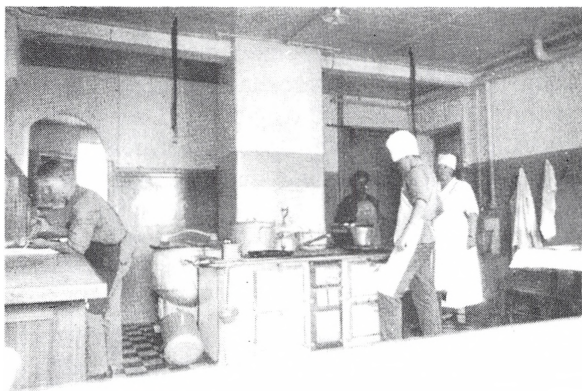
Godhavn skulle ikke være en samling huse, men et hjem, - men dog et hjem så stort, at regler og dagsskemaer måtte sættes og følges. Henriksen fulgte stort set sin forgængers skemaer, inddelte overordnet hjemmet i to: hovedafdelingen, kaldet drengehjemmet, som var for de små, og lærlingeafdelingen, som var for de store, der var kommet i lære.

Drengehjemmet med 60 elever var igen delt over i en A-klasse for de yngste, og en B-klasse for de lidt ældre og ikke mere undervisningspligtige. Efter vækningen kl. 6 (om vinteren 6.30), morgengymnastik og brusebad, fik alle lidt mad, bestående af rugbrød med fedt, margarine eller marmelade samt the inden den daglige rengøring.

Eventuelle sår blev her plejet og forbundet til musik, idet de, der var udvalgt til lærer Løfbergs musikkorps, øvede sig i den tidlige morgenstund. Kl. 8.10 var der morgenandagt og derpå havregrød med sukker og mælk, hvorefter A-klassen gik i skole fra kl. 8.10-13.00, mens B.klassen gik på praktisk arbejde, som med Henriksens ord »er meget forskelligt i Hus, Have og Mark, og det er et af det store Hjemms mange Goder, at Eleverne faar prøvet og set

Dagligstuen, »den grønne stue«, som den tog sig ud i Henriksens tid,- og mange år frem.

Køkkenet med Frk. Olsen som køkkenleder, forestod den daglige madlavning samt oplæring af 4 elever. (1927)

saa meget forskelligt, at baade de selv og vi kan mærke, hvor Lysten og Evnerne bedst kommer frem. Vi Voksne lærer her Eleverne at kende - ikke blot i Skolestuen, men ogsaa ved det praktiske Arbejde, hvor vi ofte faar et helt andet, bedre og rettere Syn paa dem. Tit er vore Drengene jo desværre nogle rædsomme Sinker i Skolen, men i det praktiske Arbejde viser det sig ofte, at de sløjeste paa Skolebænken hører til de dygtigste og hurtigste, naar det gælder at haandtere Værktøjet. Om Vinteren, naar der ikke kan arbejdes uden Døre, drives forskellig Husflid: Maattefletning, Børste- og Kostebinding samt Bogbinderi.«

Efter en times middagspause bestående af 2 retter varm mad, med, understreges det, rigeligt med grøntsager og frugt fra egen have, byttede klasserne for de næste 3 timer. Klokken 17.00 vaskes sveden i sommerhalvåret af i Kattegats bølger, hvortil man naturligvis gik i samlet flok.

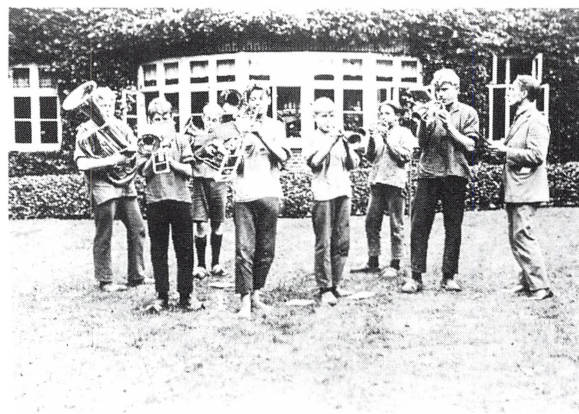
I vinterhalvåret var der fællestime, nogle gange med foredrag, lysbilledforevisning el.lign..

Vel hjemme serveredes der kl.18 smørrebrød med pålæg og the og som ved dagens første måltid kunne »eleverne indenfor den Grænse, der maa anses for rimelig, forlange, til de er mætte«. Så skyndte man sig med opvasken, for når den var færdig, stod der »Fritid« på programmet, og de faste, tilbagevendende strukturer løstes op for en stund, men ikke mere end at Henriksen og hans medarbejdere ogsaa havde gennemtænkte planer bag disse mere muntre og afslappede timer:

»Selv om det planmæssige Arbejde, der vel maa siges at være det vigtigste Led i Opdragelsen, idet Viljen, Energien, Karakteren og Selvstændigheden for en stor Del derigennem dannes, maa det ikke glemmes, at ogsaa Fritiden paa et Opdragelseshjem spiller en meget betydelig Rolle; thi udnyttes den ikke paa en god og hensigtsmæssig Maade, kan uhyre let det, der opbygges under Arbejdet og paa andre Omraader, fuldstændig nedbrydes i denne. Derfor sættes der ogsaa meget ind paa, at Eleverne - saa vidt muligt alle - er beskæftiget paa en sund, god og fornøjelig Maade i Fritiden.

I Vinterhalvåret er det gerne Gymnastik, inden-dørs Lege og Boldspil, forskellige Boldspil, Læsning af Bibliotekets Bøger og Husflid samt Friluftsture, der maa holde for; og giver Vinteren tilstrækkelig Sne, er Kælkning paa Skovbakken en kærkommen Afveksling. Om Sommeren dyrkes derimod ganske naturligt Friluftslivet i udstrakt Grad med de forskellige Grene af Sport, Pasning af Elevhaver, Udflugter og Badning i Kattegat, hvortil der kun er 1 km. Det kan nok være, Eleverne i Løbet af Sommeren her kan naa at faa den rigtige Kulør på Kroppen.«

Når den glade leg var forbi, og det var den klokken 20 (senere 20.45), samledes alle drengene fra deres forskellige sysler i dagligstuen, den senere »Grønne stue« under sovesalen, hvor aftensangen blev sunget til akkompagnement fra det gamle harmonium. Herefter var det tid til dagens sidste ritual: 50 drenge i seng på samme tid. Den vagthavende

Lærer Løfberg instruerer sit musikkorps, som blev brugt ved alle festlige lejligheder. (1927)

beordrede dem op, bord efter bord, hvorpå de, efter at have givet hånd og sagt »tak for i dag« kunne gå op og vaske sig ved de 10 emaljerede støbejernsvasker, der befandt sig i det, i sovesalen beliggende lille vaskerum. I et andet lille rum, som i elevmunde kaldtes »Blåtårn«, lå sengevæderne; når alle var vaskede og på plads i deres senge, blev der sagt »godnat«. Lyset slukkedes og den vagthavende trak sig tilbage til det tilstødende vagtlokale, der var forsynet med en rude ind til sovesalen («Riddersalen», som eleverne sorgmuntret kaldte den), således at eventuelle utilbørlige, natlige aktiviteter hurtigt kunne opdages. Endelig var eleven så »alene«, for det mest private, man kunne opnå på den tid, var ens seng og det mørke, der omgav den, og som med lidt fantasi kunne illudere vægge. Resten af døgnet var man altid mange i flok, - ikke engang på toilettet var man alene, for der var ingen døre.

På den anden side af vejen og boldbanen boede de 20 lærlinge og var underlagt stort set den samme form for nøje opdelt dagskema. Men én kostelig skat havde de fremfor de små: deres eget private værelse! Det var en guddommelig præmie for at vandre ad den rette vej, og den var nok værd at kæmpe for at opnå. For at beholde dette privilegium gik læredrengene på arbejde i deres værksteder på Godhavn eller eventuelt ude i byen, f.eks. hos maler Andersen på Tibirkebro (Godhavn havde på det tidspunkt intet malerværksted), og arbejdstiden var fra kl. 7 til 18, afbrudt af 2 pauser. I vinterhalvåret indgik 20 timers tegning og fagteori i lærlingenes arbejdstid. Efter de mange timers hårdt slid kunne de vende hjem til lærlingehjemmet, der som et ekstra gode, havde egen spisestue og køkken, så de store kunne også spise i fred og ro for de små. Til overflod fik de efter middagsmaden serveret kaffe, hvilket kun overgik de små om søndagen. De øvrige ritualer var ens for alle, - tilrettelagt efter nøje overvejelse af, hvad der tjente drengene bedst. Man bør erindre, at ovenstående beskriver en tid, der ligger 50-70 år tilbage i tiden, da opdragelsesmønstre og livsnormer generelt var af en ganske anden karakter end vore dages mere løsslupne stilarter, og inden man drager et lettelsens suk over ikke at have levet på den tid, eller måske harmes og forarges, bør man forstå, at såvel Bonnevie som Henriksen var forud for deres tid, ikke rabiate, men immervæk nok til at

Brændehugning hørte til det daglige, nødvendige arbejde. (1928)

Henriksen langt op i sin »regeringstid« ofte måtte forsvare sig over for den tids forundring og forargelse:

»Ved de talrige Besøg, Skolehjemmet - navnlig i Sommermaanederne - har, hører vi meget ofte den Besøgendes Forbavselse over, at Drengene har det saa aabent og frit, venligt og lyst, og at de færdes omkring paa det vidtstrakte Areal - i Omegnen i Ærinder og Bud paa Ture og Udflugter; man havde tænkt sig noget helt andet i mørkt og graat med høje Mure omkring.

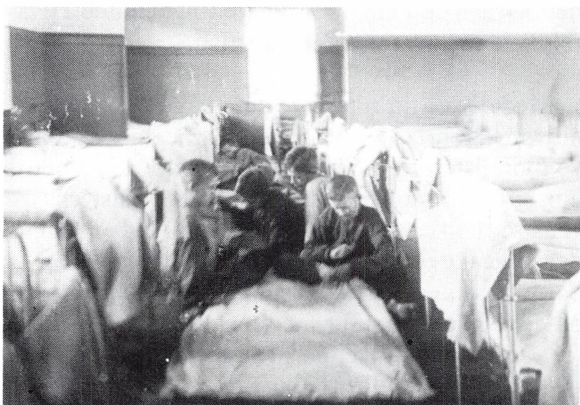
Nej, det er saa sandelig ikke det, vi trænger til. De Dreng, vi faar, har i mange Tilfælde levet længe nok på Livets Skyggeside; her vil vi gøre alt for, at de kan leve i Solen. Dagens Liv skal ikke være det ensformige graat i graat, som mange tænker sig. Selvfølgelig maa der være Disciplin, Regelmæssighed, Orden og Plan, men det gør ingenlunde Tilværelsen kedelig og træg - tværtimod.«

Med disse - tør man sige det i dag? - eviggyldige ord, gav Henriksen i 30'erne og 40'erne de konservativ-moralister svar. Små 10 år senere i 1950 måtte han give svar til den anden fløj, moralisterne på venstre flanke, der i de år fremkom med »ultramoderne anskuelser om opdragelse, hvor man giver børnene så at sige helt frit spillerum«. Henriksen så på disse nye tendenser med megen betænkelighed, for »jeg tror slet ikke, børnene opnår den lykkelige tilværelse, man bilder sig ind, ved at give tøjlesløsheden alt for vidt spillerum. Jeg tror, de føler sig langt lykkeligere ved, at de voksne giver dem visse

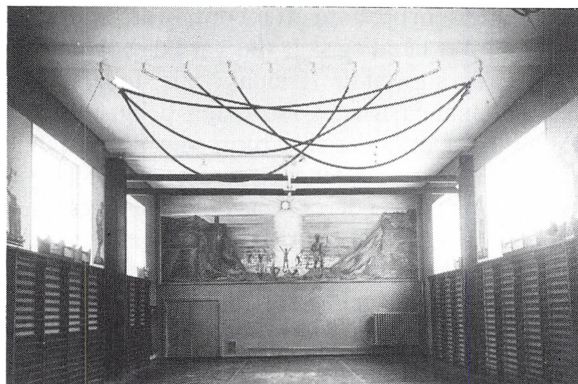
retningslinier, og ved at der opretholdes orden og disciplin. Børn indordner sig for flertallets vedkommende gerne, når man blot ikke møder med for mange forbud, og man undlader at skælde ud evig og altid.«

Ovenstående er et lille skoleeksempel på, hvordan tendenserne bølgere frem og tilbage i de skiftende tider, samt tillige et eksempel på Henriksens integritet og stærke tro på sine egne holdningers værd. Hvis man herefter er bragt til at tro, at Henriksen blot fremmede Ro, Renlighed og Regelmæssighed, »de 3 R'er« som fra tid til anden latterliggøres, men som vi næsten alle, blot med andre ord, forsøger at leve efter - hvis man tror Henriksen forsagede »festen« for at fremme ordenen, så tager man fejl.

Henriksen var absolut ingen stivstikker; han holdt af festen ved højtidelige lejligheder og festen i hverdagen. Intet var ham kærere, end at have tid til nogle festlige øjeblikke med skomager Poulsen eller en anden af byens borgere, som han generelt havde et glimrende og venskabeligt forhold til. Eller at foranstalte en festligholdelse af Godhavns 35, 40 og 50 års-jubilæer, hvortil strømmede en skøn blanding af honoratiorene, lokale beboere og gamle elever. Ind imellem bød der sig også ekstraordinære lejligheder, som i 1931, hvor bestyrelsesformanden Lauritz Haagen-Müllers søn, maleren Victor Haagen-Müllers udsmykning af gymnastiksalen, som på den tid også var festsal, blev indviet som en gave fra Ny Carlsberg Fondet. Lige efter krigen indviedes mellembygningen mellem økonomibygningen og skolebygningen. Denne skulle tjene som en udvi-

Et af de få billeder, der eksisterer fra »Riddersalen«, den 60-sengs store sovesal, der først nedlagdes i 1968.

I 1931 indviedes Victor Haagen-Müllers udsmykning af fest- og gymnastiksalen.

delse af køkkenet, med værelser på 1. salen til »de unge stuepiger«. I 1949 færdiggjordes en udvidelse af snedkeriet med et veludstyret maskinsnedkeri, trælager på loftet og fuld kælder.

Men kærest af alt for Henriksen var måske, når han glædede drengene ved at bringe lidt forandring ind i deres hverdag som var fyldt op med husorden, dagskema, bespisningsreglement og beklædningsreglement.

Den 20. juli glædede man sig til, for da var det Henriksens fødselsdag, og alle blev trakteret med chokolade og boller. På elevernes egne fødselsdage fik fødselaren fri fra arbejde og skole og kunne endda være så heldig også at få sin bedste kammerat fritaget, så man var to til at fejre dagen. Tillige fik man lov til at spise ved de voksnes bord, hvilket måske ikke har været til lige stor glæde for alle elever. Et andet lyspunkt, som ikke var skemaført, var, når de voksne foranstaltede »Privaten«, hvilket ville sige at eleverne i opdelte hold om aftenen kom ind i de ansattes private boliger og fik lidt ekstra hygge. Derudover var der det på dagskemaet lille åndehul »Fritid« og endelig søndagene som var fridage med kirkegang. Der var faste tilbud udi husflid, hvor man kunne lave ting til sig selv eller til julegaver, der var elevhaverne, som var mange elevers værdifulde tilflugtssted: et lille jordstykke, der var ens eget. Der var folkedans, dog uden piger, som erstattedes af hierarkiets mindste; der indøvedes diletantforestillinger med voksne og elever som skuespillere, der blev arrangeret traveture og udflugter, om

sommeren blev man inviteret på pension »Helenekilde« til fint traktement, og endelig var sportsudfoldelserne store og mange. Der spillede cricket, der svømmedes og badedes i Kattegat, og der spillede fodbold, ikke mindst.

I 30'rne organiseredes denne sport, og Godhavn spillede med flere hold turneringsfodbold under SBU, hvilket man fortsatte med i årtier.

En helt speciel og glædesrig begivenhed var sommerens årligt tilbagevendende dyst mod Københavns Kommuneskolers feriehjem »Borshøjgaard«, en kamp, der ofte overskred grænsen mellem fodbold og spas, hvilket ikke gjorde jubelen mindre. Borshøjgaards hold, der ofte rummede kendte divisionsspillere, sågar landsholdsspillere (Alex Friedmann, B 1903), kunne finde på at klæde sig ud og komme marcherende i optog med bannere og hjemmelavede skilte, hvilket naturligvis efterlignedes af Godhavn: »Der var udskrevet en Konkurrence om det bedste Heja-Raab og der indkom mange Forslag, som Lærer Bjørn indøvede med Drengene, der dannede et godt Hylekor«.

Endog Fr.borg Amts Avis kunne være tilstede og på lokalsiderne berette om dysten:

»I Forgaars Aftes spillede Godhavn en venskabelig Fodboldmatch med et Hold af Landliggere fra Borshøjgaard. Det blev en Kamp lidt ud over det almindelige; Borshøjgaards Hold var meget broget, een af de elleve var Landsholdspilleren Alex Friedmann. Man kunde dog nok se paa ham, at han holdt

Dilettanter fra én af 30'ernes forestillinger.

Konfirmationsbillede fra 1937.

Ferie. Iøvrigt var der på Holdet Spillere i alle Aldre og Størrelse - baade ganske unge og granvoksne Herrer »med Mave«. Flere af dem havde ikke regnet med at skulle spille Fodbold under Ferieopholdet, saa de maatte spille i Sandaler og andet Fodtøj, som ikke just var bedst egnet, til at staa fast paa Grønsværen med. De maatte da ogsaa adskillige Gange bide i Græsset. Kampen spillede på Godhavns Bane, og der var mødt ca. 150 Tilskuere op for at se paa den, hovedsagelig Landliggere. En stor Part af dem var fra Borshøjgaard, og de dannede et helt Landskamp-Hylekor, som sammen med Mælkeklokker, Gongong'er o.lign. bidrog til at sætte Stemningen på Pladsen i Vejret. En Hurtigmaler lavede Plakater med Tilraab til Spillerne, og Folk raabte, saa man skulde tro, der havde været mange flere.«

Der eksisterer flere bøger med holdopstillinger, referater fra kampe, billeder af hold, hvoraf nogle blev Sjællandsmestre, og i samme bøger figurerer vinterens sportsbegivenheder nøje optegnede: turneringer i diverse brætspil som ludo og skak.

Et kapitel som Henriksen gør særlig meget ud af, er oprettelsen af et spejderkorps, der i løbet af få år i 20'rne blev meget populært og udvidedes til at tælle 25-30 drenge med 2 førere. Spejderarbejdet blev brugt i pædagogisk øjemed på flere fronter og ansås af Henriksen for så betydningsfuldt, at han viede det megen plads i de 3 beretninger, han udgav:

»Vi holder som Princip strengt på, at kun de flinkeste Elever faar Lov at være med. At være Spejder kræver stort Ansvar, og ingen optages uden gennem god Opførsel. Naar vi til Dato kun har haft Glæde

Optakt til en af de mange fodboldkampe mellem Godhavn og landliggerne. Borshøjgårds hold er her på vej til Godhavn i en noget særpræget spilledragt.

af vore Spejdere, skyldes det sikkert for en stor Del Overholdelsen af dette Princip.«

Og Henriksen lægger ikke skjul på, at det var »med betænkelighed, at Skolehjemmet i sin Tid optog Spejderarbejdet som Led i Opdragelsen; og enkelte vil muligvis mene, at sligt ikke hører hjemme paa et Opdragelseshjem, dels paa Grund af Elevernes ofte ringere moralske Ballast, og dels fordi de ikke iflg. det sunde, friske Liv, som føres paa Hjemmene, absolut trænger til det Friluftsliv, som Spejderlivet byder paa.

For Skolehjemmet og Eleverne her har Spejderarbejdet imidlertid saa stor og vægtig Betydning, at vi ikke godt kunde tænke os at undvære det igen: Det beskæftiger alle Medlemmerne af Troppen og en hel Del andre, som ønsker at optages i den, i Fritiden. Spejderne har deres ugentlige Møder, baade Sommer og Vinter, og de maa stadig hænge i for at naa frem gennem forskellige Prøver, og endelig vil jeg som en anden stor Vinding ved vor Spejdersport nævne, at den bringer vore Elever ikke blot i Berøring, men i Kammeratskabsforbindelse med Drenge og Unge af et helt andet Milieu. Det er derfor næppe for meget sagt, at dette, foruden at kunne faa moralsk Betydning, er med til at bygge Bro over en social Kløft.«

Dette var principper, som Henriksen og hans stab i vid udstrækning anvendte på flere forhold i elevernes opdragelse: man skulle bruge sin hverdag for-

Til de alle Fredmanns Fodboldklubben i Morgen
 Formiddag er følgende 1. de. januar udsendes til at slødt
 om i gule Trøjer kl. 9¹⁵ i Tuschensværdstødet.
 Det begynder kl. 10¹⁵ og alle Fodboldspillere har Fløjt
 til at møde paa Banen til denne Tid.
 Følgende slødt er udsendes til at spille en eventuelle
 Kamp:

		Bænd		
		sløtger	sløtald	ant.
	Jørgen 21	snift	leif.	
Leub.	Pant 1	Jeppe	Jens	Stenk.
Thork.	siugo	ovr	ole	Trøde
	tojan		Jørgen i	
	sklmer	andm.		
		Jain.		

Indkaldelse af Godhavns fodboldhold til træning.

nuftigt og målrettet, hvorved man opnåede at komme frem i livet. Indenfor Godhavns fire vægge opnåede man i første omgang at komme i betragtning til at modtage visse ansvars- og ærefulde hverv og gunstbevisninger, som så i sig selv virkede fremmende, således at eleven blev bedre stillet til at »medtage Minder og aandelige Værdier, som før eller senere vil vise deres Betydning«. Omvendt kunne en elev fratages rettigheder og muligheden for tilstedeværelse ved festlige begivenheder. En i sig selv ganske enkel pædagogik af eviggyldig karakter, omend den, ved sin brug i dag, oftest belægges med et varierende antal svært oversættelige gloser fra den psykologisk-pædagogiske ordbog, ligesom det er tilfældet med den evigt standende og stærkt følelsesladede diskussion om rigtigheden og effekten af dette pædagogiske virkemiddel.

Det værst tænkelige på Henriksens tid var udelukkelse fra sommerlejren på »Jomsborg«, som var et ekstra gode, Henriksen havde erhvervet i forbindelse med spejderkorpsets oprettelse. »Jomsborg« var en spejderlejr, som man lånte hver sommer i 8 dage, og hvortil man spadserede med Godhavns musikkorps i front. Fra Godhavn gik man til Sandkroen, hvor man indtog den medbragte mad, inden man gik videre ud til Frederiksværk havn og med en kutter blev fragtet over til Kulhuse.

Herfra bevægede optog sig de sidste 3-4 kilo-

meter til »Jomsborg«, hvis rummelige bygninger lå smukt ud til Isefjorden på Hornsherreds vestlige side. Her kunne man lege og pjanke og gøre mange af de ting, man blot kunne drømme om i dagligdagen. Og drømt om sommerlejren, det blev der, for det var en 8 dage lang, festlig svir af en tilværelse, hvor voksne og elever nød godt af hinanden i et mere afslappet forhold, end man var vant til fra hverdagens tre-delning med skole, arbejde og fritid.

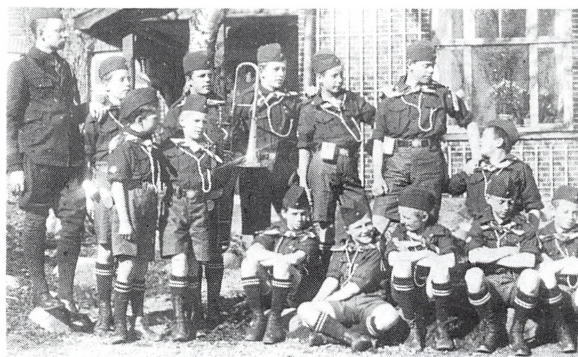
At drengene nød det er hævet over enhver tvivl, men mon ikke også den voksne stab, på nær faglærerne som blev hjemme og passede deres værksteder og lærlinge, har nydt denne afvekslen i deres arbejde.

Gamle fotos fra sommerlejrene viser i hvert fald glade voksne i afslappet sommerbeklædning. Som medarbejder på Godhavn kom man nemlig ikke sovende til sin lille løn i det daglige, selv om meget var ændret siden Frydensbergs dage. 70-80 timers arbejde var ikke ualmindeligt og tiden derudover tilbragtes.....på Godhavn! For der boede alle og selv om nogle havde mere privatliv end andre, så var man, om ikke til stede, så dog til rådighed. Når drengene var lagt i seng kl. 20 godt og vel, samledes alle voksne i dagligstuen, for man havde først fri, når man havde været samlet til aftenmøde, hvor dagens hændelser og problemer løstes over en kop kaffe, og man sagde hinanden »tak for i dag«.

Et brev fra Henriksen, dateret april 1933, til en ansøger til stillingen som medhjælper hos førstelærer Petersen på lærlingehjemmet, beretter om en månedlig løn som »ikke maa overstige 50 Kr.«, og på sin egen spidsfindige måde sladrer brevet om det beskedne antal frie timer:

Landsholdsspiller Alex Friedmann instruerer Godhavns drenge i den ædle fodbold-kunst.

Spejderholdet, som Henriksen fremførte som én af de store nyskabelser. (1930)

»Af faste Fridage har De delvis fri de 2 Søndage, hvorimod De hver tredie har Vagt hele Dagen, idet Førstelæreren og hans Hustru, der bestyrer Lærlingehjemmet, da har fri. Den ene af Frisøndagene har De fri fra Kl. 9 og den næste fra Kl. 14. «Så barske var forholdene dengang; men ikke desto mindre, forblev Henriksens medarbejdere i deres stillinger i årtier, hvilket siger noget om indstillingen og arbejdsforholdene. De fleste af de medarbejdere, som var på Godhavn, da Henriksen blev forstander, eller som kom til i løbet af de første år, oplevede sammen den store festdag d. 22. maj 1943, da Godhavn blev 50 år. Trods den tyske besættelse, som passerede hjemmet i relativ ubemærkedhed, men dog mærkedes, var, om ikke alle, så dog mange sejl sat til. Og som pr. tradition var det godt vejr og Frederiksborg Amts Avis kunne dagen derpå indlede beskrivelsen af festen med ordene: »Jubilæumsdagen i Gaar paa Godhavn oprandt med straalende Sol og blikstille Vejr, og straks fra Morgenstunden gled alle Hjemmets Flag til Tøps«. Det konkurrerende organ Frederiksborg Amtstidende går lettere henover de mange honoratiores og deres taler. At Henriksen modtog Ridderkorset var, for avisen, ikke nær så interessant som »alle de gamle Drenge, der strømmede til Hjemmet, der rummer saa mange Minder for dem« og hvis omkvæd var:

»Forstander Henriksen og Frue, hvor er det prægtige Mennesker; de forstod os, de havde altid Tid til at beskæftige sig med hver enkelt af os, de bliver ved at bevare Forbindelsen med os og Interessen for os. De skabte for os et Hjem, der i adskillige Tilfælde blev bedre end Hjemmet hos Far og Mor. Som

det saa smukt hed i en nydelig Prolog, skrevet og oplæst af en af de »gamle Drengene«, Fabrikant Sv. Jensen, København: « og allerbedst af Julens mange Gaver var just vor dybe Følelse af Hjem. »

Derpå overrakte Sv.Jensen på vegne af en kreds af gamle elever 3 pokaler, som hvert år skulle uddeles for fortjenstfulde præstationer - i den gamle tredelings ånd - indenfor arbejde, skole og fritid, hvilket de bliver den dag i dag.

Avisen fortsætter med at citere mere indgående fra »det dybe Indtryk« det gjorde, »da een af de gamle Drengene fra Godhavn, Inspektør Torben Christensen, smukt og bevæget takkede for Aarene paa Hjemmet. Senere i Livet har vi mødt Bekymringer, sagde han. Men i saadanne Øjeblikke gik Tanken uvilkaarligt til Godhavn. Der søgte vi til for at hente Trøst og Opmuntring hos Forstanderparret, og næppe havde vi sat Foden her, før alle Vanskeligheder var som vejret bort.

Arbejdsmand Aage Hoberg takkede ligeledes for Aarene paa Godhavn. Nu har jeg som Sømand rejst viden om, men ligegyldig hvilken Havn jeg kom til, var der et Brev fra Forstander Henriksen, og det var altid et stort Lyspunkt.«

Der blev sunget sange, skrevet af gamle elever, ligesom ved 25-års jubilæet, og da den sidste »fine gæst« var taget afsted med dagens sidste sydgående tog kl.17.01, så blev der holdt fest for elever og personale.

Se, det var en dag Henriksen kunne glæde sig over, og, i det skjulte følte han sikkert også lidt stolt-

Feriekolonien »Jomsborg«s gamle hovedbygning, hvor utallige Godhavns elever har leget og muntret sig igennem 4 årtier.

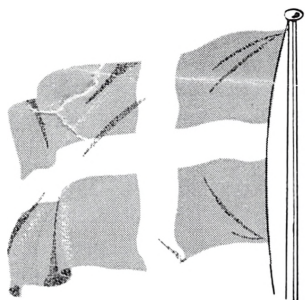
Morsomme lege og konkurrencer prægede det 8 dage lange, årligt tilbagevendende sommerophold på »Jomsborg«.

hed over at kunne se tilbage på sine foreløbige 20 år som forstander.

Godhavn var stadig en både seværdig og eftertragtelseværdig mønsterinstitution, selv om der var kritik fra både højre og venstre flanke. Tålmodigt udfærdigede Henriksen statistikker og oversigter, der viste, at det kunne betale sig at drive børneforsorg på Godhavn:

Siden 1924, hvor den første elev aflagde svendeprov på Godhavn, var der indtil 1943 udlært 14 snedkere, 3 grovsmede, 1 vogn- og beslagsmed, 4 skræddere og 4 malere, hvoraf 2 fik sølvmedalje, 11 bronzemedalje og 7 antoges med ros! Og med en statistik, der gik helt tilbage til Bonnevis tid, kunne Henriksen konstatere, at »største Parten stadig er ved Faget og klarer sig godt«.

Efter Værgerådslovens ikrafttræden i 1923 var det muligt at forlænge for sorgen til det 21. år, hvilket Henriksen, ligesom sin forgænger, anså for et særdeles vigtigt redskab i det samlede opdragelsesforløb, for nu »hedder det ikke mere saa ofte blandt Eleverne: Naar jeg bliver 18, saa....! men derimod: Naar jeg bliver udlært....! Maalet er sat højere og det er godt.« Også selv om »Tidernes Ugunst« dryppede sin malurt i bægeret, for det »er saa forfærdelig nedslaaende, at dette, at en Elev faar udlært - i alt Fald for Tiden - næsten er ensbetydende med, at

Saa hilser vi

„GODHAVN“

i en Fællessang!

Mel.: Der er ingenting der maner —

Der er ingenting der kalder
dejligt, som vor Ungdomstid,
ja, i hver en Livets Alder
gør den Sjælen stærk og blid.
Den har rige Minders Mæle,
den har væbnet vore Sjæle.
Og de hvisker mildt og stille
om vor første »gode Havn«,
der fik du, og der fik jeg
jo lært at elske Danmarks Navn!

Til de travle Arbejdsdage
i vort gamle Skolehjem
ser med Tak vi tit tilbage,
det gav Mod paa Færden frem!
Det kan stadig Hjertet fryde
og i Aften skal det lyde
tyst og dæmpet fra os alle
— fra de gamle som de ny —
først fra dig og saa fra mig
en Sang om gamle »Godhavns Ry

Frisk og sundt er Friluftslivet.
Vi fik lært de svære Fag.
Her fik Maal og Raad vi givet
til at staa for Livets Slag.
Her er Godhed Arneflammen,
vi har lært at holde sammen.
Og i Hjertet, dybest inde,
toner Tak til »Godhavn« frem.
Nu vil du og nu vil jeg
et Hurra gi' vort kære Hjem.

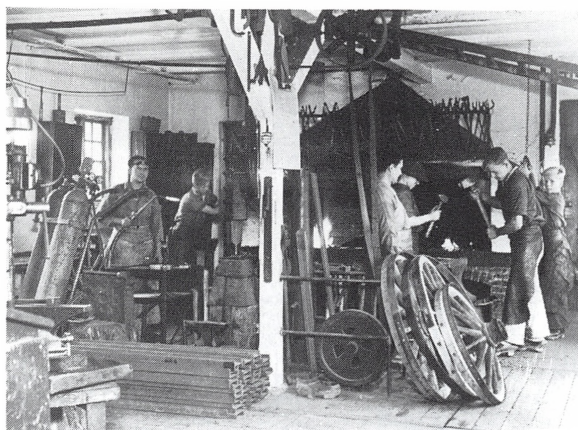
Godhavnsang forfattet af gamle elever i anledning af 50-års jubilæet i 1943.

han samtidig bliver arbejdsløs og dermed straks kommer ud i vanskelige Forhold.

Undertiden kan vi på Hjemmet selv beskæftige en saadan »nybagt« Svend nogle Maaneder, eller maaske skaffe ham Arbejde andet Steds; men i de fleste Tilfælde staar man ret hjælpeløs, og den nylig udlærte Snedker- eller Smedesvend maa trods den tilkendte Medalje tage fat ved hvad som helst for overhovedet at kunne eksistere. Den Tanke kan derfor være nærliggende: »Hvad nytter saa den lange Læretid og det pæne Resultat?« Imidlertid tror jeg ikke, vi skal være for pessimistiske paa dette Punkt; thi for det første er en gennemført Læretid af umaadelig moralsk Betydning for Eleven, og for det andet har det Gang paa Gang vist sig, at de faglærte af vore udgaaede Elever har haft lettest ved at klare sig gennem disse med Hensyn til Arbejde saa fortvivlede Tider.«

Ligesom intet glædede Henriksen mere, end elever, der klarede sig godt, så smertede intet ham mere end, når han så dem gå til bunds. Som oftest kæmpede han med næb og kløer for dem, hvis han så det mindste håb,- og han blev ved lang tid efter, de var rejst. En elev, der var på Godhavn i begyndelsen af 30'erne, skriver 16 år efter til forstander Henriksen, efter et par siders indledende øvelser:

»Da jeg var paa Ferie i Jylland var der en Aldersrentenyder, der bad mig se paa hans Radio det var en af den Slags med Omstilling fra 110 Volt til 220

Smedeværkstedet med smedesvend Jørgensen, der senere blev leder af værkstedet, til venstre og smedelærer Lunck til højre, overvågende lærlingenes arbejde. (1942)

Volt noget hjemmelavet noget tror jeg, men Resultatet blev at jeg maa have skubbet Knappen op til 110 Volt, der blev pludselig et stærkt Lys og saa sagde Radioen ikke mere, det værste var at der ogsaa er koblet Gramofon til....og jeg maa betale 70,00 Kr., saa mange Penge kan jeg dog ikke undvære da jeg lige før Ferien fik mig et nyt sæt Tøj, Sko og Kuffert, jeg haaber ikke Forstanderen bliver vred paa mig, kan De laane mig de 40,00-50,00 Kr. og jeg skal betale dem tilbage hurtigst muligt. Jeg kvier mig ved at skrive det, jeg kan faktisk ikke være det bekendt, men jeg haaber De tilgiver....«

Det fremgår ikke om denne beretning blev præmieret, men faktisk sendte Henriksen ofte penge til elever i akutte vanskeligheder. Det var en af den tids måder at drive »efterværn«.

Selv om Godhavn gennem tiderne har hjulpet mange elever godt, så ligger skuffelserne, som det udtryktes på Henriksens tid, lurende i kølvandet. Virkede pædagogikken ikke, forsøgt med mere håndfaste argumenter. En elev fortæller, at en enkelt »springtur« kostede ham afklipping af håret, 5 slag med spanskrør og 8 dage i betækningsrummet »Brummen«, der lå øverst oppe over gymnastiksal og snedkerværksted ved siden af snedkerlærer Larsens tjenestebolig. Larsen var også den, der i den afmålte straftid, holdt øje med synderens arbejde i den muromkransede »Brummegården«, hvor straffen omsattes til et afmålt antal dages skærvehugning. En hustugtsbog beretter om navne, fødsels-

Snedkerværkstedet med snedkerlærer Larsen. (1942)

datoer, datoer for forseelsers, forseelsernes art og omfanget af hustugten, udmålt i antal slag på kind, slag af spanskrør eller antal dage i betækningsrum. Det kan synes barsk, og nogen spøg har det sikkert ikke været, men det var heller ikke meningen. Den korporlige straf var et, såvel i private hjem som i det offentlige opdragelse, jævnligt forekommende middel, hvis effekt ofte diskuteredes, selv på den tid. Ovennævnte elev »lærte« af opdragelsen, mens andre måtte opgives,- med megen beklagelse, men også med megen realisme, som det fremgår af Henriksens svar på et brev fra forstanderen på opdragelseshjemmet »Reballegård«:

»det glæder mig meget, at De har naaet et saa pænt Resultat med dem (3 elever fra Godhavn); og jeg haaber, de maa fortsætte den gode Start. Naar vi her har maattet opgive nævnte Elever, var det jo nærmest, fordi jeg indsaa, at de ikke kunde blive her saa længe, at de herfra kunde udsendes direkte i Plads. Ærlig talt - har jeg heller ikke haft megen Tiltro til deres Evner og Vandel, men det kan jo være, de overrasker os. Jeg skal nok - ogsaa i Fremtiden huske Dem med en og anden Gut, som vi eventuelt maa opgive.«

Et stykke socialrealisme, der så sandelig hører med til billedet af den nu 100-årige institution.

Fra Frydensbergs ca. 100 kr. steg plejepengene til 567 kr. årligt i 30'rne, og fra at være filantropi bliver Godhavn, i takt med det offentlige øgede indgriben op igennem årene, også en forretning, hvor det tillige skulle kunne betale sig at beholde den enkelte elev. Det var ikke ord, Henriksen brød sig om eller tog i sin mund, for han ønskede at være loyal mod det gamle børneforsorgsideal, så langt det var muligt, for »meget er i Sandhed blevet os betroet, som har faaet Lov til at være med i Gerningen for at redde den opvoksende Slægt; tit og mange Gange kan det se smaat nok ud med Resultaterne; men det faar være vor Trøst, »at den, der hjælper en Dreng, er ofte med til at frelse en Mand!««

På trods af den accelererende debat om betimeligheden i de gammeldags opdragelsesformer vedblev Henriksen at være loyal mod disse idealer, indtil han som 63-årig d. 1. september 1950 anså sig for at have udrettet tilstrækkeligt, og bad om sin afsked.

Næsten 40 års arbejde havde han lagt ned i God-

Elever fra 40'rne poserer for fotografen.

havn, og han kunne trygt aflevere hjemmet til en ny forstander, for han havde nået målet: at få stabiliseret og udbygget Godhavns renommé som en mønsterinstitution efter 3 årtiers opbyggende fase under de første forstandere. Og som disse vedblev han efter sin afsked at have tæt kontakt med elever og medarbejdere, nu fra den nye adresse i Hillerød, hvor han og fru Edle slog sig ned i deres velfortjente otium.

5

Christian Bek
Forstander på Godhavn 1950-1975

Det andet halvår af århundredet var igang, og den danske børneforsorg blev stadig mere offentlig administreret, debatteret og systematiseret. »Den offentlige mening« rykkede tættere på Godhavns hverdag og et ønske om synlige strukturændringer hørtes oftere og tydeligere, hvilket truede det daglige, faste arbejde med børn og unge, det var gået skævt for.

Man kan følge linjen tilbage til tiden efter reformationen, hvorfra man langsomt udviklede en slags forsorg, som via Frydensberg og andre blev begyndelsen til den filantropiske og ofte private børneforsorg. Udviklingens tempo øges i begyndelsen af dette århundrede, børneforsorgen og Godhavn kommer under offentlig administration, og såvel Bonnevie som Henriksen beklager sig i sidebemærkninger over uheldige former for indflydelse, som værgerådsloven af 1922 og forsorgsloven af 1933, med tilhørende ændringer og øgede stimer af cirkulæreskrivelser, bringer ind i Godhavns . Men det skulle blive værre... og bedre!

Kritikken af forsorgen og diskussionen om en yderligere afprivatisering og systematisering begynder for alvor i 40'erne og tager til i 50'erne, samtidig med at samfundsudviklingen overhaler de store institutioner indenom, og får de ellers epokegørende tiltag af pædagogisk og bygningsmæssig art til at ligne middelalderlige fundamenter over sort pædagogik. Visse steder var der noget om snakken, og der var i hvert fald noget at snakke om, -og én af de frontkæmpere, der med stor iver og sine mange meningers mod kastede sig ind i debatten, var Jens

Et hold fodbold-drenge på vej til kamp. (1954)

En pyntet spisesal og glade elever signalerer festdag på Godhavn. Forstander Bek ses i baggrunden. (1955)

Christian Carl Volmer Bek, født i 1905 i Sevel tæt ved Hjerl Hede og Karup å, som søn af en købmand, der også drev landbrug. Her fik den velvoksne Christian lov til at bruge sine kræfter, bl.a. med at pløje den jyske engmuld, der, som han senere sagde, »ikke var så let at ryste af«, og som han - i overført betydning - aldrig glemte og heller ikke ønskede at glemme, selv om det blev lærergerningen der trak af med ham. Det lå dog i Beks bevidsthed, at jordbundenhed ikke nødvendigvis havde noget med agerbrug at gøre. Derfor var det med optimisme og god samvittighed, at han sidst i 20'erne forlod Vordingborg Seminarium som lærer og fik arbejde på Brøderup Højskole. At han allerede da havde taget retning mod forsorgen er højst sandsynligt.

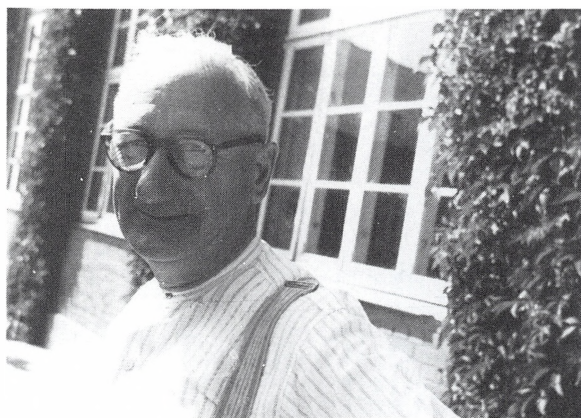
Chr. Bek har selv fortalt historien om Brøderup-eleven K. og ladet den illustrere hans egen udvikling: K. var elev på et af højskolens aftenhold i 1927, og han var en ballademager og urostifter, der trods sin unge alder ikke havde meget andet end kortspil og drikkeri i hovedet. Efter en time, hvor K. havde optrådt, tog Bek fat i ynglingen og gav ham en vældig opsang og sluttede med at bede ham passe på, at han ikke endte på en opdragelsesanstalt. Der kom han alligevel, for da Bek nogle år senere blev førstelærer på Sølager Statsungdomshjem i Nordsjælland, var en nedbøjet K. én af de første elever, han modtog. Bek meddelte drengen, at nu ville han tage hånd om hans opdragelse, så han kunne blive et ordentligt menneske. Også denne spådom kom til at passe, for blandt de mange »gamle drenge«, der

senere skulle dukke op for at vise sig frem, var K., nu gift, far til 2 børn og med arbejde i Socialministeriet! Dette forløb er ikke bare taget med for at vise, at Bek kunne fortælle historier. Det kunne han også, men fremfor alt havde han bevaret en stædig, enkel og grundlæggende tiltro til, at det gode i mennesket ville sejre, hvis det blev udsat for den rigtige opdragelse på de rigtige tidspunkter. Beks opgave var, at tage sig af de fejlslagne opdragelsers ofre, og hvis de rette omgivelser og forhold var til stede, skulle det nok gå for de fleste, hvis man kunne undgå utidig indblanding fra folk uden forstand på de dele!

Sølager, under daværende forstander Østergårds ledelse, nød i mange år godt af den unge, men alle-

Gartner Egestad, her fotograferet i 1954, kom til Godhavn som ganske ung i 1919 og blev der i en hel menneskealder.

Snedkermester Larsen foran sit værksted.

rede da respektindgydende Beks tiltro til sig selv og det rette systems evner i genopdragelsesarbejdet.

Midt i 40'rne skulle Bek så »til svendeprøve« og blev forstander for ungdomshjemmet »Prøven« i Rødovre, hvor det blev hans opgave at lade den gamle disciplin afløse af mere menneskelige toner, dog med samme effekt. Det klaredes, og Bek stod klar til sin egentlige livsopgave: ledelsen af skolehjemmet Godhavn.

Bek var på dette tidspunkt 45 år, var blevet vejet og fundet rigelig kapabel til at gå i gang med opgaven sammen med sin kone Rigmor, smededatter fra Tågerup, rank og stærk som han selv. Han af tvang sine omgivelser respekt ved at belægge sine skarpe meninger med handling. Med oprejst pande gik han den lige linje mod målet. Såvel ansatte som elever vidste, »hvor kanten var og rammen gik til«, som det træfsikkert udtryktes. Han eget liv havde været kontant og han forlangte noget kontant af sine medarbejdere og sine elever, var menneskelig og konsekvent samt, overfor eleverne, meget tålmodig.

Utålmodig var han derimod d. 1. september 1950 efter at kaste sig over ledelsesopgaven på landets største skolehjem,- mønsterinstitutionen Godhavn med den, for børneforsorgen, enestående værkstedsoverbygning.

Han var, som Bonnevie, udadvendt energisk, rodede sig ind i adskillige råd, foreninger og forsamlinger, som han alle satte sit umiskendelige præg på. På én gang tidløs i sine pædagogiske synspunkter og samtidig åben for de nye strømningers krav om nød-

Skoleelever fra 1950'ernes Godhavn.

vendige forbedringer. Han sagde selv i 1961: »Det har i nogle år været mig en gåde, at man med hensyn til strukturændringerne på skolehjemmene, ikke har fulgt den linje op, vi har på Godhavn. Den kan jeg dog ikke prale med; for den er lagt af kloge forfædre så langt tilbage som i 1893.«

Han lå ikke på maven for de nye strømninger, men han ønskede at bevare det bevaringsværdige. De nye pædagogiske ideer var ham ligegyldige, hvis de ikke tilførte noget reelt nyt. Men han diskuterede dem gerne.

Han var vidende og reel, - og behård i forfægtelsen af sine synspunkter. »Bek kunne både ses, og høres.....og forstås«, sagde en kender og kollega engang. Så der var med Beks potentiale lagt op til endnu en storhedstid for gamle Godhavn, selvom hjemmet på det seneste havde måttet stå for skud i den begyndende kritik af børneforsorgens gammel dags og forstenede indretning. Godhavn var ikke mere pr. definition det bemærkelsesværdige resultat af nytænkende mænds gerninger. Strømningerne i samfundet løb, som sagt, hurtigere og mangfoldigere, og nyskabere og frisindede som Bonnevie og Henriksen, var blevet overhalet indenfor for år tilbage af den alttædende »offentlige meningsdannelse« der roterede alt hurtigere, frem mod vore dages skiften fra sort til hvidt, fra sandhed til usandhed i løbet af timer.

Men Bek brød sig ikke om det for, som han sagde, »der er måske dem, der tror, at vi indenfor børneforsorgen er uimodtagelige for nye tanker og modviligt indstillet overfor fremskridt og eksperimenter.

Navn	Fødselsaar og -dag	Datoen, Hustugts diktøren	Forsælsens Art
	4/3 37	4/6 52	Fødselsdagsbetragtning på Stalensvej
især	3/4 38	29/4 52	Færd og mænske overfor dommen i tiden
især	4/2 37	9/6 52	Kærlig ordret på mænskernes skæbne
især	1/2 38	2/6 52	2 1/2 dage tilbage omstændigheder med et fortællende oplæg om dem
især	2/2 37	4/6 52	40-procent af opførelse i skolen
især	2/4 37	2/6 52	Frugt og vers
især	2/2 38	2/6 52	- id. -
især	1/1 38	2/6 52	Kærlig ordret i Børnebladet
	1/2 38	2/6 52	Den af rejste betragning
især	2/2 38	2/6 52	Kærlig ordret i Børnebladet om 2 dage
især	2/2 38	2/6 52	Kærlig ordret og nærværende om dem
især	2/2 37	4/1 52	Betragtning om dem
især	1/4 38	9/1 52	Om dem og deres i Børnebladet, efter omstændigheder og om dem, efter om dem og deres i Børnebladet.
især	4/6 38	17/1 52	Om dem og deres, i Børnebladet om dem og deres i Børnebladet.
	1/2 39	2/6 52	Om dem og deres, i Børnebladet om dem og deres i Børnebladet.
	2/2 37	1/2 52	Om dem og deres, i Børnebladet om dem og deres i Børnebladet.
	2/2 39	4/2 52	Om dem og deres, i Børnebladet om dem og deres i Børnebladet.
	1/1 38	9/2 52	Om dem og deres, i Børnebladet om dem og deres i Børnebladet.
især	1/1 36	9/2 52	Om dem og deres, i Børnebladet om dem og deres i Børnebladet.
	2/6 36	1/1 52	Om dem og deres, i Børnebladet om dem og deres i Børnebladet.
	1/6 36	2/1 52	Om dem og deres, i Børnebladet om dem og deres i Børnebladet.
	4/4 38	3/2 52	Om dem og deres, i Børnebladet om dem og deres i Børnebladet.
især	2/7 38	4/2 52	Om dem og deres, i Børnebladet om dem og deres i Børnebladet.
især	2/6 40	4/2 52	Om dem og deres, i Børnebladet om dem og deres i Børnebladet.
især	4/1 38	14/2 52	Om dem og deres, i Børnebladet om dem og deres i Børnebladet.
især	2/4 37	1/3 52	Om dem og deres, i Børnebladet om dem og deres i Børnebladet.
især	2/2 38	1/2 52	Om dem og deres, i Børnebladet om dem og deres i Børnebladet.
især	9/2 40	2/6 52	Om dem og deres, i Børnebladet om dem og deres i Børnebladet.
især	2/2 37	2/6 52	Om dem og deres, i Børnebladet om dem og deres i Børnebladet.

Uddrag af Godhavns hustugtsbog, hvor afstraffelsernes årsag, art og antal nedskrives og indberettes til overinspektøren.

Intet er mere forkert. Når man af og til kan spore en vis tilbageholdenhed, må man ikke tage det som et tegn på en negativ indstilling, sådan som visse sensationshungrende journalister i bundpressen forsøger at give offentligheden indtryk af; men man må forstå det derhen, at man i det store som i det

Godhavns fodbold drenge vandt mange mesterskaber i årenes løb. Dette hold kreds vindere er fra 1955.

små er vant til at foretage en nøgtern selv vurdering af forholdene.»

Sådan fejede han i begyndelsen al modstand væk og det selv om kritikken ikke som i Sabroes tid blot var én mands værk, men hele »den offentlige menings«. Det skulle senere vise sig at denne modstander var langt værre end Sabroe, 2 verdenskrige og den spanske syge.

Kort efter sin tiltræden afskaffede Bek »Brummen«, betænkningssrummet, og byggede i stedet gæsteværelser, for selv om tiden og den offentlige mening senere skulle indhente Bek, var også han, fra 30'erne og op til midten af 60'erne, en frontkæmper, der selv kunne kritisere konservativ pædagogik og forældede indretninger, hvor han så dem, og ændre dem, hvor han kunne. Derfor gik denne frontkæmper også straks igang på Godhavn, da han fik mulighed for det.

Det var først og fremmest bygningsmæssigt, Godhavn behøvede en fornyelse. Bek fandt stort set de pædagogiske rammer og mål for glimrende, næsten optimale,- dog ønskede han Godhavns elevantal udvidet til 100 eller derover, hvor det i løbet af 40'erne var blevet nedskrevet fra 80 til 70. Bek hylkede »den større institutions muligheder for fælles funktioner«, altimens Ungdomskommissionen i sin betænkning fra 1952 lagde navn til den rasende kritik, der fejede hen over området og indledningsvis

gjorde de gamle skolehjem til synde bukke for hele børne- og ungdomsforsorgen. Hvor de andre skolehjem på forskellig måde måtte neje sig, da førte Bek sin institution videre og frelst igennem og kunne allerede samme år iværksætte den modernisering af værkstederne, som Henriksen havde påbegyndt med tilbygningen af maskinsnedkeri i 1948.

I 1953 stod et nyt gartneri færdigt med drivhuse og arbejdsrum. Samme år indlagdes centralvarme til alle bygninger vest for Godhavnsvej. Trods modstand trampede Bek sig vej igennem til de bevilli-

O.B.S.
REGLEMENT FOR SYGESTUEN
Finn 1954

S.Y.G.E.S.T.U.E.N

KONSULTATION: Hver morgen skal lederen af sygestuen være på forbinstuen kl. 7.30 og behandle de elever der melder sig. Sårbehandling, udlevering af piller samt temperaturtagning hører hjemme her. Såfremt det skønnes nødvendigt med sygeleje, sørges for, at patienten flytter ind på sygestuen ved siden af vagtstuen. Skønnes det nødvendigt, sendes der bud efter lægen (dr. Jacobsen, tlf. Helsingø 4) mellem 8.00 og 9.00. (undtagen onsdag).

TEMPERATURTAGNING: Elever, der af en eller anden grund har sygeleje, skal have taget temperatur morgen og aften, med mindre lægen ønsker dette. Temperaturen føres ind i »Temperaturbogen«, der er placeret i skabet på vagtstuen.

MEDICIN OG FORBINDINGSSTOFFER: Lageret på forbinstuen og medicinskab på vagtstuen: Lederen af sygestuen er ansvarlig for at bestille medicin og forbindningsstoffer, når det skønnes nødvendigt - som regel efter samtale med forstuderende. Beholdningen må hele tiden holdes a'jour, og hertil kommer bestilling af medicin, der ordineres af lægen i de enkelte tilfælde.

VED LÆGEBESØG: Bistå lægen og modtage besked om behandling, medicin m.v.

HALVÅRLIG LÆGEÆFTERSYN: Bistå lægen ved vejning og måling samt isvrigt være behjælpelig ved forefaldende arbejde i forbindelse med eftersynet.

MEDICINSKAB PÅ VAGTSTUEN: 2 termometre - plæster - 1 saks - vat - sprit - salve til fodsvamp - 1 glas albyl.

PÅ FORBINDINGSSTUEN: skal forefindes alt det øvrige medicin samt forbindningsstoffer m.v. (herunder også elastikbind).

ORDEN OG RENGØRING: Lederen af sygestuen er ansvarlig for orden og renholdelse af skabene på forbinstuen og af medicinskabet på vagtstuen. Hyldepapiret skiftes jævnligt ligesom gamle flasker sættes bort og ubrugeligt medicin kasseres med mellemrum. Endvidere kontrollere rengøring og sengeredning på sygestuen.

PÅ FRIDAGE M.V.: Sørg for at en kollega påtager sig de pligter, der hører til sygestuen.

SKOLEHJEMMET »GODHAVN«
HISVADE PÅ HUSVÆLDELE

A134/1979 D24

Reglement for sygestuen, der lå ved siden af sovesalens vagtværelse. (1954)

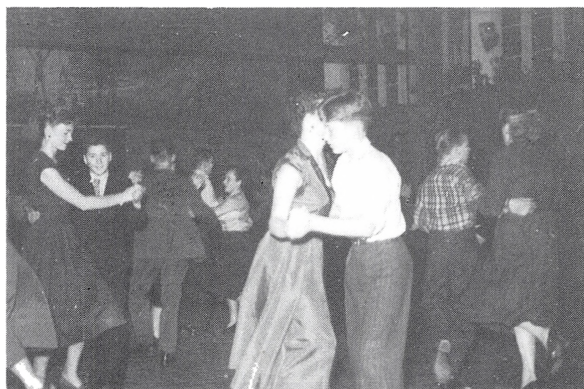
gende myndigheder og fik 10 år senere i 1963 lov til at opføre en splinterny lærlingeafdeling, »Bakken«, med fine eneværelser, dagligstue, køkken, fritidsfaciliteter og personaleboliger. Samme år blev smedeværkstedet udbygget med en tredjedel og iøvrigt moderniseret. I 1965 stod ombygningen af den gamle lærlingeafdeling, »Åsen«, klar til at modtage 20 elever på tomands- og enkeltværelser.

Det vidner om stor styrke, at Bek kunne få gennemmoderniseret sit skolehjem trods alle kritiske røster. Men han vidste, hvad han ville, tog sine beslutninger efter solide overvejelser, og når de var taget, stod han fast, hvis vinden var imod,- medens han bevægede sig fremad i vindstille perioder. Der var meget at tage beslutning om i de år, for selv om Bek ofte trodsede kritikken, så fulgte han med udviklingen, hvor han fandt dét på sin plads.

Udvidelsen af forsorgen, de mange nye strukturforslag og -ændringer, foruden det offentliges øgede overtagelse af forpligtelserne, gjorde, at den i mange årtier håndhævede tanke om børneforsorgsarbejdet som et kald på filantropisk basis, gradvist måtte ændres.

Bek, der havde indset dette, skrev:

»Enhver, der har en smule føling med disse fortvivlede personaleforhold på vore hjem, vil sikkert forstå, at det kan være en urimelig belastning at forlange en effektiv indsats fra tidlig morgen til sen aften, og man kan vel ikke finde noget mærkeligt i, om belastningen til tider har kunnet forårsage et

Tiderne har ændret sig siden 30'ernes folkedans uden piger. Her er der dans i gymnastiksalen i 1956,- med piger!

1953 udvidedes gartneriet og kom til at fremstå som en moderne arbejdsplads.

nervepres, der har kunnet give sig udslag i mangelfuld pædagogik.

At den personalepolitik, børneforsorgen gennem mange år har ført, har været forfæjlet og for en væsentlig del må bære skylden for, at det i dag er uhyre vanskeligt at få de ledige stillinger besat med kvalificeret arbejdskraft - hvis det overhovedet er muligt at besætte dem - er de allerfleste enige om.«

Børneforsorgsarbejdet var på vej til at blive et lønarbejder-job på linje med andre, med fagforeninger, cirkulærer og forordninger samt krav til personalets uddannelse, arbejdstid og løn. Her fulgte Bek med, forfægtede sine medarbejders ret til højere løn og bedre uddannelse, medvirkede til at få skemalagt og nedsat arbejdstiden samt startet årskurser og senere den 2-årige børneforsorgsudannelse. Han indså senere som et resultat heraf, at det var nødvendigt at øge antallet af medarbejdere.

»Personalet vil blive så stort i fremtiden, hvis vort pædagogiske apparatur skal betjenes effektivt, at kun større institutioner vil kunne bære det indenfor en rimelig økonomi«, udtalte han i begyndelsen af 60'erne, vel vidende at myndighedernes overordnede strukturændringer mere og mere tog hensyn til de nye strømninger og lod de store gamle institutioner i stikken. Børneforsorgens nye »psykologiske tilsnit« gav specielt de moderne behandlingshjem fortrinsret ved uddelingen af goder, i form af høj personalenormering og stor velvilje.

Behandlingshjemmene tog kun børn op til 12 år, og Bek følte sig berettiget ladet i stikken med en mere end træg bevillingsprocedure og lavere personalenormering, hvormed han skulle løse de største problemer:

»Jeg havde forestillet mig, at vi på skolehjemmene, der førhen har måttet tage de fleste af problembørnene, efterhånden som behandlingshjemmene udbyggedes, skulle få et lettere behandleligt elevklientel.

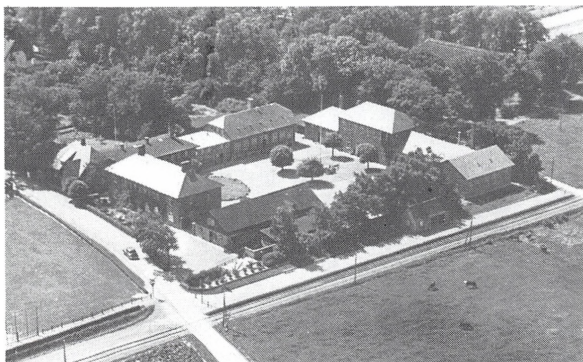
Jeg er imidlertid nu blevet klar over, at skolehjemmene og en række børnehjem - begge parter med i mindre grad »forkælede« rammer - stadig må holde for.«

Det var en svær knude at få løst op: Strømningerne var imod de store institutioner. Der byggedes nyt, mindre og fornemmere, samtidig med at der faktisk var et behov for de store institutioner, der kunne tage sig af ældre elever og give dem undervisning og arbejde.

Beks tanke var, som hans åndelige forfædres, at et længerevarende og stabilt forløb var bedre end 3 korte med ulemper ved hyppige skift.

Et forløb, der startede tidligt i barnets udvikling og videreførtes med god skoleundervisning og senere oplæring i et håndværk, alt på ét og samme sted, var stadig for Bek det mest logiske, og det, der udvirkede de bedste resultater, og statistikken støttede dette synspunkt.

For ikke at sakke agterud måtte Bek derfor sørge for at holde den gamle tredelings enkelte enheder - skole, arbejde, fritid - vedlige sammen med de bygningsmæssige faciliteter, så de dels var tidssvarende

Godhavn 1960.

Langt op i Beks tid gik man stadig frem og tilbage fra lejrturene til »Jomsborg«, anført af Godhavns musikkorps.

og velfungerende i offentlighedens øjne, dels svarede til hans egne tanker og ønsker. Dette var ikke nemt, for alt gik så stærkt, ikke mindst i de glade 60'ere, hvor, til overflod, tankerne om »den fri opdragelse« fyrede op under debatten.

Det var ikke morsomt at sidde i offentlighedens søgelys på den tid med 50 elever, der, som det mest private, havde en sovesal. Mentalhygiejnisk ansås det for at være en massakre, og rent praktisk var det efterhånden en mangeårig nødløsning. Da Bek, så endelig, midt i 60'erne, via sine talrige forbindelser i systemets højere kredse, fik lokket 2 nye separate bo-afdelinger, »Toften« og »Sletten«, ud af de bevilgende myndigheder var det, foruden en sejr, en kolossal forbedring og lettelse, og som Bek skrev med et stænk af triumferende sarkasme: »En epoke er slut, en sovesal, der kun finder sin lige på landets fornemste private kostskoler, er nedlagt.«

Også beboelsesmulighederne på personalesiden blev væsentligt bedret ved »Toftens« og »Slettens« indvielse, for de rummede 3 medarbejderboliger hver. Kort efter blev yderligere 2 nybyggede huse nord for de nye afdelinger taget i brug af personalet, og sammen med de tidligere indkøbte villaer »Alléhuset« (erhvervet 1955) og »Rødhætte« (1964), begge beliggende et stykke fra Godhavn, så boligsituationen ganske fornuftig ud for medarbejderstaben, som havde gennemgået den forventede øgning i den periode. Talrige forbedringer, ombygninger og moderniseringer gjorde, at Godhavn og Bek i 1968, da alt stod færdigt, trygt så fremtiden i

Elever spiller skak i »Den grønne stue«. (1961)

møde, samtidig med at man fejrede fortiden ved 75-års-jubilæet 22. maj samme år.

De 2 nye bo-afdelinger, »Toften« og »Sletten«, med hver 13 enkeltværelser og 1 dobbeltværelse, ialt 30 senge til de yngste, betød at man nu sammen med det gamle lærlingehjem, »Åsens« 20 enkeltværelser til de ældre elever, kunne placere sine ialt 50 skoledrenge under moderne forhold. Herved forbedredes også forholdene for skolen, idet eleverne nu kunne få deres bøger med hjem og læse lektier på deres egne værelser. De nyombyggede klasserum gav mulighed for flere klasser med mindre antal elever, og man begyndte at overveje om det gamle A- og B-classesystem ikke var uhensigtsmæssigt.

I 1970 fik Godhavn, som resultat af disse overvejelser, sin »enhedsskole« med 5-6 klasser, inddelt fortrinsvis efter alder. Bek kunne endelig gøre op med den dagligdag, der i 10-15 år havde ladet de bygningsmæssige rammer være bestemmende for Godhavns pædagogik, altimens debatten og virkeligheden i 60'erne havde ført socialpolitikken langt videre i et tempo så rasende, at Bek og hans medarbejdere efterhånden måtte indse, at de stærkt forsinkede nye tiltag, ideer og ombygninger allerede var forældede, da de blev indviet og sat igang.

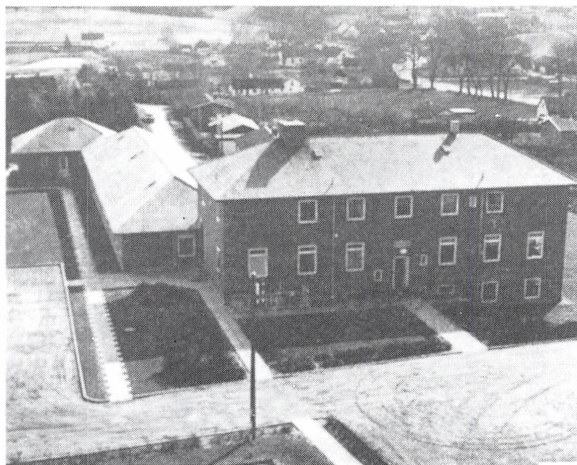
Sidst i 50'erne var der således ideer om, at bygge nye moderne landbrugsbygninger nord for banelinjen, der gennemskærer institutionsområdet. Men

10 år senere kunne Bek konstatere at interessen for »Landbruget, der gennem alle årene blev anset for at være et nødvendigt beskæftigelsesområde mere end en egentlig oplæring« nu er på retur, for det viste sig, »at kun et fåtal af de i landbrugsplads udskrevne elever fortsatte ved landbruget, men søgte tilbage til det hjemlige bymiljø. I erkendelse heraf har man mange steder skilt sig af med landbrugsareaerne eller bortforpagtet disse.«

Følgelig blev landbruget på Godhavn stort set nedlagt, og i de gamle landbrugsbygninger indrettedes i stedet malerværksted med en malerfaglærer og 3-4 lærepladser.

Så stærkt gik det, og få år senere konstaterer direktør Horsten fra overopsynsmyndigheden »Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen« (under Socialstyrelsen), at »man har stigende vanskeligheder ved - ud af det klientel, der optages i skoleafdelingen - at rekruttere tilstrækkeligt mange velkvalificerede elever, der ønsker, og er egnede til at gennemgå en faglig uddannelse,« og at man måtte overveje muligheden for at »ville anvise hjemmet egnede, ældre elever fra andre skolehjem til at gennemgå en uddannelse på Godhavn.«

Godhavns næsten 60-årige flagskib, værksteds-overbygningen, var i vanskeligheder!! Og Beks gamle kongstanke om et stort skolehjem med 100-125 elever fik samtidig et grundskud, idet det be-

Den nye lærlingefdeling »Bakken«, der blev taget i brug 1963.

Smedeværkstedets areal forøgedes kraftigt i 1963.

stemtes ved samme lejlighed at nedskrive elevnormeringen fra 70 til 56 pladser.

60'ernes letløbende debat og frie livsformer satte alvorlig gang i den almindelige samfundsudvikling, og børne- og ungdomsforsorgen fik travlt med at revidere de gamle forordninger og følge med tiden.

Godhavns placering »langt ude på landet« kunne ikke frigøre hjemmet for at blive ramt af de byger af nye cirkulærer, skrivelser og bestemmelser, der fulgte med årtiets enorme skift i livsstil, moralopfattelse, ledelsesbegreber og -former. Der kom lemper i reglementerne for eleverne, tonen blev friere, tilladelserne mangfoldigere og forbudene færre. Personalet forsøgte udvidet, da vanskelighederne med at administrere eleverne steg i takt med udviklingen, og på trods af nednormeringen. Men bevillingsgangen var træg, og vinden blæste næsten konstant imod Godhavn.

Behandlingshjemmene og andre nye pædagogiske anbringelsesformer, som f.eks. ungdomspensionerne, fik bevillingerne, og Godhavn syntes fanget i en skrue uden ende, ligesom de andre store, gamle institutioner.

Modviljen var stor, og for folk af »den gamle skole« kom de mange nye cirkulærer, der indløb fra Socialstyrelsen og forandrede hverdagen, kun på tværs. Decentraliseringen og demokratiet krævede et medarbejderråd (og nogle år senere et forældreråd), og dette medbestemmelsesorgan var i høj grad et indgreb i »den gamle skole«s forstanderlede-

de arbejdsformer og pædagogik. Konfrontationen mellem den gamle og den nye styreform fik da også i de følgende år ofte bølgene til at gå højt.

Oveni dette udvidedes Socialstyrelsens tilsynsfunktion og kom nu til at indebære, at eleverne i højere grad skulle høres og have klageadgang, og Bek kom hastigt til at »savne de typer af embedsmænd, vi havde tidligere. Det var pæne, kultiverede mennesker, der kom sagligt og drøftede tingene. Loyalitet er en god ting, navnlig når den udøves af begge parter.« Bek, og flere med ham, følte det som snigløb og undergravende virksomhed, der mere forstyrrede end gavnede arbejdet, at elever, personale og myndigheder kunne klage og kræve.

Tidligere tiders festdage, når overinspektionen kom på besøg, blev ofte afløst af nervøse, krigstilstandslignende forhold ved den nye inspektør Oscar Plougmands hyppigere og mere dybdeborende visitter.

Hustugts- og revselsescirkulæret, som minister Kamma Larsen-Ledet forårsagede ændret på en sådan måde, at de mere håndfaste pædagogiske afstraffelsesmetoder afskaffedes, voldte svære problemer for mange og de indberetninger, der nu var nødvendige i forbindelse med korporlige indgreb, blev genstand for idelige undersøgelser fra kontrollerende myndigheders side.

I 1973 udvidedes undervisningspligten til at omfatte 9 skoleår, og Godhavns nogle år gamle »enhedsskole« måtte igen omstruktureres.

Der var nu 5 lærere og adskillige mindre klasser,

UNDERSVINGSPLANER:										
For undervisningspligtige elever:										
Kl.	mandag	tirsdag	onsdag	torsdag	fredag	lørdag				
7,25 8,25	fysik	geo- grafi	X regning	geo- grafi	biologi	fysik	hi- storie	Y skrivning	biologi	geo- grafi
8,25 9,25	sang	fysik	X regning	biologi	hi- storie	film	film	X regning	X dansk	
9,25 10,25	X dansk	X dansk	X regning	X dansk	X regning	X regning			hi- storie	sang
10,45 11,20	X dansk	hi- storie	gym- nastik	X regning	X dansk	geo- grafi	gym- nastik	Y kristendoms- kundskab		
11,40 12,20	X regning	gym- nastik	biologi	X dansk	X regning	gym- nastik	fysik	Y aktuelt		

Middover gives støjundervisning 1 eftermiddag (2 timer) ugentlig.
Elevfordelingen er i dansk, regning m. v. original således: Kl. 3 grupper samt specialundervisning.
1, 2 grupper.

For ikke-lærlinge over undervisningspligtig alder:										
Kl.	mandag	tirsdag	onsdag	torsdag	fredag	lørdag				
13,20 14,20		dansk	regning	dansk	dansk	regning				
14,20 15,20		regning	dansk	dansk	regning	regning				
15,20 16,20		erhvervs- orientering	gymnastik	regning	gymnastik	dansk				

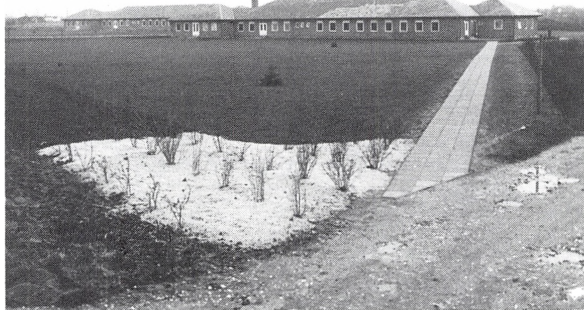
Undervisningsplan fra 1967.

og den tendens til at skolen var ved at erstatte værkstedsoplæringen som det vigtigste element, blev mere markant, og gravede i virkeligheden hul under Godhavns velrenommerede værksteder.

Nogle få år tidligere havde Bek i en artikel i »Børnesagens Tidende« med stor målrettethed kunne fremlægge sine ideer for oplæringen og den faglige undervisning på Tekniske Skole, som han selv havde kæmpet for:

»I den praktiske oplæring lægger man megen vægt på, at eleverne får en grundig faglig uddannelse, at de ikke blot lærer arbejdets glæde ved at præstere kvalitetsarbejde, men at de også lærer at holde orden på arbejdspladsen og system og tempo i deres arbejdsangang, så de kan klare sig i konkurrencen, når de forlader hjemmet. Det må betegnes som en væsentlig pædagogisk landvinding, at man - navnlig gennem de sidste årtier - har udviklet en stadig stigende kontakt-vekselvirkning med livet uden for skolehjemmet. Det skal således nævnes, at lærlingene nu får både forskoleundervisningen og de obligatoriske fagkurser på Hillerød tekniske Centralskole. Den udstrakte frihed til at færdes frit under ansvar honoreres fra elevernes side med en optræden, der sjældent skuffer den tillid, der er vist dem. Det betragtes simpelt hen som en æressag at skaffe hjemmet et godt renommé ved en pæn optræden.«

Ganske få år senere måtte Bek se hele indretningen udhulet. Skolehjemmet, der for ikke så mange år siden, kunne prale af »Amtets fineste svende-

De nye afdelinger »Toften« og »Sletten« stod i 1968 færdige, og 30 elever kunne flytte ind.

Dagligstueliv på den nye afdeling, »Toften«. (1968)

prøveresultater« og referere forstanderen på Hille-rød Tekniske Centralskole for at have udtalt, at »Godhavns elever er dem med den pæneste opførelse«, måtte i begyndelsen af 70'erne stiltiende betragte elevtallet dale og værkstederne affolkes. De elever, der nu anbragtes på Godhavn, anså erhvervsmulighederne på institutionen for alt for indskrænkede og ønskede som regel at komme hjem til forældre og kammerater efter endt skolegang. De nye tider havde jo forlængst gjort det muligt at holde forbindelsen vedlige med hjemmemiljøet, eftersom det nu var regelen, at eleverne »tog hjem på weekend«.

Værkstederne og deres oplæringsmetoder ansås pludselig også for forældede, sådan som Godhavns hele pædagogiske opbygning i flere år havde fået ry for. Kun elever, der absolut intet alternativ havde, blev placeret på værkstederne i oplæring, - og disse elever blev færre og færre, og til sidst i 1973 så få, at det nye lærlingehjem midlertidigt lukkedes og de få tilbageværende overførtes til det gamle lærlingehjem.

Årsagen til de ledige pladser dér, var en generel afmatning i anvisningen af nye elever.

Anslaget mod de store gamle institutioner var vundet yderligere frem på højeste plan. Man anså nu princippet om mindre enheder for det eneste rigtige, og opfandt begreber som plejekollektiver og miniinstitutioner, der skulle fungere som valgbart alternativ til de nyetablerede, mindre institutioner.

Samtidig luftedes også tanken om »nærhedsprincippet«: Det var nu en fejl at fjerne eleverne for langt fra hjemmet, men eftersom de skulle tilbage dertil efter endt pædagogisk/psykologisk behandling. Drengene skulle ikke mere væk og ud på landet med den karske, friske natur for at bo på middelalderligt indrettede og fungerende kæmpe-institutioner.

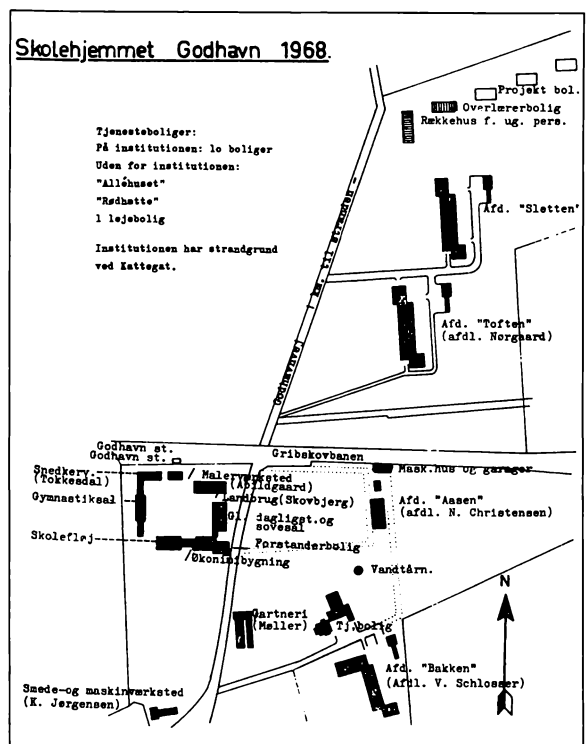
Med den indstilling drog inspektør Plougmand »hærgende« rundt på disse mange »fortidslevninger« og forsøgte, som et 70'ernes svar på Peter Sabroe, at rydde op i børneforsorgen, hvilket førte til voldsomme konfrontationer mellem det gamle og det nye.

Nogle af de gamle institutioner lukkedes, midlertidigt eller permanent, og Godhavn måtte udkæmpe en sej kamp på flere fronter for at overleve. Det var de sværeste år i hjemmets historie, og forstander Bek drog med sin medarbejderrådsformand og førstelærer Ole Rasmussen i felten til flere møder med Socialstyrelsen for at finde en udvej.

Mange var de røster, der foreslog en langsom afvikling af Godhavn og man var en overgang særdeles tæt på at sælge smedjen og gartneriet. Argumenterne for en lukning var åbenlyse: et svigtende elevtal og en stigende personalenormering, der ikke kom til at fungere efter hensigten, da Godhavn blandt det opvoksede og nyuddannede personale fik ry for at være af den »gamle, sorte skole«. I ste-

I 1968 fik alle elever mulighed for at hænge billeder af langhårede musikere op på deres eget værelse, som her på »Toften«.

Oversigt over Godhavn 1968.

det flokkedes de arbejdssøgende pædagoger og lærere om de nye progressive institutioner og overlod til »den gamle garde« og enkelte naive tilløbere, deriblandt mange uddannede, at passe »de forældede anstalter«.

Midt i de mange »slag« der udkæmpedes for bevarelsen af Godhavn opstod i 1974 en ny ide, der var båret og næret af tanken om nærhedsprincippet, som efterhånden nærmede sig lovgivningsstatus.

En tidligere medarbejder ved Godhavn, Erik Nørgård, nu kurator i Frederiksværk kommune, havde problemer i sit sociale arbejde med de mange »skoletrætte« elever, og i uformelle samtaler diskuteredes diverse løsningsmuligheder med nogle af Godhavns medarbejdere.

Det førte til et officielt møde på Frederiksværk Rådhus i august 1974 med deltagelse af Frederiksværk, Hundested, Helsingør og Græsted/Gilleleje kommuner, og Godhavn. Tiden var velvalgt, for kommunerne havde alle de samme problemer med unge, der ikke kunne tilpasse sig det officielt etablerede skolesystem, som skulkede og forøvede krimi-

til afdelingspædagoger og lærere.

Efter den sidste tids oplevelser med hensyn til forskellige medarbejderes afskedsansøgninger og efter sidste medarbejderrådsmødes konklusion: at der øjensynlig ikke findes noget mål og nogen midler med hensyn til medarbejdernes arbejdet med eleverne på "Godhavn" inviteres herved ovennævnte gruppe til en drøftelse om et fælles mål og en fælles linie.

Det er vores ide, at vi efter denne drøftelse indkalder til et ekstraordinært medarbejderrådsmøde, hvor vi i fællesskab og i solidaritet ønsker, at ledelsen i fællesskab med medarbejderne går ind i en seriøs debat af målsætningen og midlerne.

Medarbejderrådet førte til øgede demokratiske anstrengelser, hvad denne mødeindkaldelse meget godt antyder. (1973)

nalitet i »fritiden«. Og Godhavn havde på sin side mange ledige pladser, et skolesystem og nogle værksteder, som, med visse tillempelser, kunne komme til at udgøre et sæt velfungerende faciliteter. Endelig stod Bistandsloven på trapperne med sit påbud om, at Amterne selv skulle sørge for deres »bistandskrævende klienter«, inklusive »samspilsramte børn og unge«.

Det virkede næsten som om ingredienserne havde ligget og ventet på at blive ført sammen og stormødet blev holdt i næsten euforisk rus, hvor ideerne væltede frem, og flere kom til senere. Men inden noget kunne realiseres, skulle der indhentes accept fra Socialstyrelsen, Frederiksborg amt og kommunernes politikere.

Bek greb muligheden som en længe ventet redningsplanke for sin store, stolte institution og i de efterfølgende seje forhandlinger »vågnede og kæmpede han som en Holger Danske«, som en medarbejder fra den tid, udtrykker det. Og endnu engang fik han sin vilje.

På et stort møde i Socialstyrelsen i november 1974, hvor de involverede parters topfolk (incl. Plougmand) var samlede, kunne Beks gamle støtte og medkæmper, direktør Horsten fra Børne- og Ungdomsforsorgen meddele Godhavn tilladelse til fra 1.1.1975 - 31.3.1976, hvor bistandsloven var berammet til at træde i kraft, at prøvekøre en forsøgsordning med elever fra de 4 førnævnte kommuners beholdning af skoletrætte unge.

Socialstyrelsen fastslår forsøgets præmisser og meddeler kort om Godhavns status, at »3 skoleafdelinger fortsætter uforandret med 12 elever i hver, ungdomsafdelingen, »Bakken«, anvendes til 24 ek-

sterne elever, hvoraf enkelte kan bo i afdelingen. De indgår i skolesituationen og beskæftigelsessituationen med de andre elever, dog således at der i fornødent omfang kan etableres særlige undervisningshold for disse elever.«

Under stor bevågenhed fra pressen påbegyndtes den nye ordning som berammet, og den blev straks et gode for stedet. Den knugede stemning løstes op, de mange nye elever og de nye udfordringer og arbejdsopgaver, der var forbundet dermed, fik atter Godhavn til at stå med noget af den fordums glans.

Forstander Bek kunne nu med større fortrosthed end længe, se sin 70-års fødselsdag i møde, den dag da han på grund af alder måtte forlade sit livsværk, som så nær var blevet kuldsejlet. »Bek er at ligne ved et bjerg, som man er nødt til at lade ligge, men også at respektere«, hed det i børneforsorgskredse, og det kom til at passe til det sidste.

»Jeg er fuldstændig klar over, at man med en vis ret har kunnet kritisere de gamle skolehjemms funktionsform. Men mon dog ikke kritikken har fejlet sit sigte noget. Resultaterne kunne måske synes så som så, men jeg må da bede kritikken betænke, hvad samfundet som sådan var villig til at ofre«, kunne Bek konkludere, althens han indså at udviklingen var gået hurtigere end han havde ønsket. Selv de børn og unge, som han havde brugt et helt liv på var ikke som tidligere »nok frække, men målbevidste, de ville noget. De unge i dag mangler ofte både illu-

Forstander Bek fotograferet i 1968 med nogle af drengene.

sioner og ambitioner, og det har gjort det hele vanskeliggere, og det har naturligvis at gøre med hele samfundsudviklingen.«

Bek der havde styret Godhavn i 25 år, havde det uheld, at den sidste del af hans tid, faldt i den turbulente periode i 60'erne og 70'erne, hvor så meget blev ommøbleret og rykket rundt. Men han fik alligevel det sidste ord, og kunne med et ironisk smil udtale, at »Man er efterhånden så vant til psykochockbehandlinger, at man nødes til at stille sig afventende overfor det sidste skrig på den pædagogiske arbejdsmark.«

Trods den megen modvind og nogle års vingeskudt omflakken fik han alligevel, sammen med sine medarbejdere, til sidst ført sit skib flot gennem turbulensen og lagt til havn i en ny tidsalder.

Han kunne med sindsro forlade skuden den 1. august 1975 og sammen med sin kone trække sig tilbage til »Tisvildegården«, blot få hundrede meter fra Godhavn.

Forstander Bek med frue (i midten) fotograferet på Tisvildegården ved en højtidelighed. (1977)

6

Kurt Thorup
Forstander på Godhavn 1975-1978

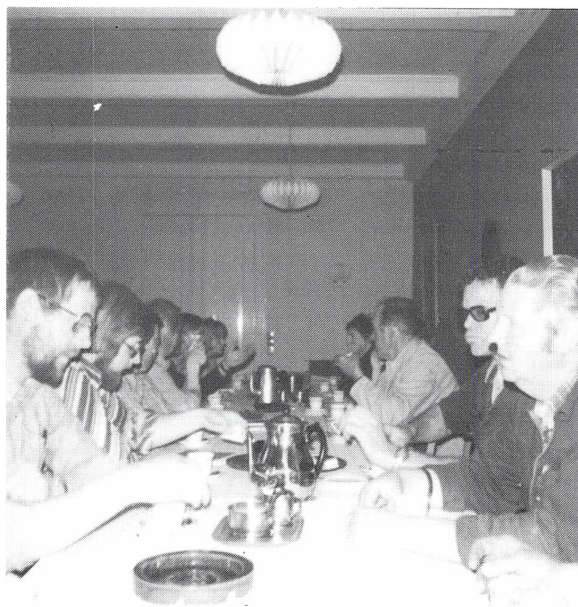
Den 1. august 1975 indsattes Kurt Thorup i stillingen som Beks efterfølger. Bek havde selv i 1971 antaget Thorup som overlærer, senere inspektør, og lagde ikke skjul på, at han anså ham som sin naturlige arvtager, og således blev det.

Kurt Thorup, der var født i 1933, tog i 1959 lærereksamen fra Marselisborg Seminarium og virkede siden som lærer på Djursland. Han var såvel leder af den stedlige ungdomsskole, som af handelsskolen i Ryomgård, inden han tog springet over i børne- og ungdomsforsorgen med ansættelsen på Godhavn.

Det blev hans hovedopgave at videreføre forsøgsordningen og senere, med Bistandslovens indførelse, at gøre den permanent og udbygge den. Han og hans medarbejderstab, i hvilken det nu også var blevet muligt for kvinder at få beskæftigelse med andet rengøring, kontor eller madlavning, skulle igang med at markere og markedsføre Godhavn som en tidssvarende og moderne institution, brugbar for socialforvaltningerne og dermed eleverne eftertrag-

Den »Grønne Stue« fungerede som opholdsstue for 70 elever indtil 1969. Der var ofte kun én medarbejder på vagt, og der var fast rygetid en halv time pr. aften. I skufferne var der blade og spil. I tiden til 1976 blev rummet brugt til frikvarterstue, senere til klasseværelser.

Medarbejderrådsmøde 1976. Yderst til venstre ses snedkermester Tøkkedal, yderst til højre smedemester Madsen og gartnermester Skov-Larsen.

telsesværdig som arbejdsplads og agtværdig i lokalbefolkningens øjne.

Alle disse elementer skulle genoprettes for atter at opnå den anseelse, som det slemme uhyre »samfundsudviklingen« i løbet af få år havde fået spoleret. Bek reddede Godhavn i land, - nu skulle det bygges op igen, næsten fra grunden.

Af de 24 elever, der skulle komme ved årsskiftet 74/75, kom de 22, og kemien så ud til at passe, selv om mange justeringer forestod. Set fra kolossen Godhavns side var det intet mindre end et systemskifte, man skulle igang med. Der skulle drives børne- og ungdomsforsorg på en helt ny måde: Eleverne blev selv spurgt, om de ville på Godhavn og skulle underskrive en »kontrakt«, hvis de accepterede. Selv om man ikke må underkende de elementer af »frivillig tvang«, der ofte forefindes skjult i en sådan fase af det sociale arbejde, var det nye toner, der spillede og hørtes. De skoletrætte elever kunne »vælge«, om de ville have 10, 12, 14 eller op til 24 timers skoleskema, og man »håbede« så efterfølgende, at eleverne ville »vælge« mere og mere skolegang. Resten af den afmålte tid foregik med det, der nu hed »undervisning« på værkstederne, som skulle-

»fremme elevernes lyst« til en senere erhvervsuddannelse.

Det gjaldt om at »motivere«, og kunne man ikke det, så gled eleven én af hænde. Her blev ikke talt med ord som »du skal« og »tvang«, det hed i stedet »konsekvent pædagogik«, der havde til formål at fastholde eleven i de valg, eleven selv havde foretaget.

Nu skal det ikke forstås på den måde, at systemskiftet udmøntede sig i de rene laissez-faire-forhold, men det er interessant og symptomatisk for udviklingen generelt, og specifikt for Godhavn, at ordvalget, og dermed et langt stykke hen ad vejen også handlingernes grundlæggende karakter, ændredes. Det væsentligste i disse nye pædagogiske linjer var givetvis »motivationen«, dette at man ikke længere anså det for rigtigt at tvinge eleverne først og fremmest, men måtte opbygge en tillid og en forståelse hos eleven for dennes egen tilværelse, og derigennem motivere ham til selv at indse problemernes karakter.

Så var banen ryddet, og eleven kunne i samarbejde med Godhavns ansatte og sin øvrige »behandlergruppe« (forældre, sagsbehandler, psykolog etc.) tilrettelægge en plan for mål og midler.

I 1976 kom der atter piger til Godhavn.

Et andet nøgleord var fleksibilitet. Man var klar over på Godhavn, at tiderne ikke var til den stive opbygning, hvor alt blev fastlagt og strengt gennemført i overensstemmelse dermed. Både skole, værksteder og bo-afdelingerne måtte i et vist omfang være rede til at ændre midlerne, hvis vejene til målet blokeredes af rimelige, nye behov,- både på det specifikke område med hensyn til en enkelt elev, og generelt.

Således genåbnede værkstederne i 1975, og iver og opfindsomhed vakttes, med nye og afvekslende produktionsformer og materialer til resultatet. Skolen var allerede i gang med en bred vifte af tilbud, både kvalitativt og kvantitativt, og de 4 bo-afdelinger blev indstillet på de mange nye kombinationsmuligheder: Een elev kunne bo og arbejde på ste-

Godhavns smede- og maskinværksted, som det tager sig ud i moderne tid.

Nordsjællandsk erhvervsskole med succes De skoletrætte drenge fik nyt mod på at lære

Nu er de i praktisk arbejde på Godhavns Skolehjem i Tistilde, men får stadig teoretisk undervisning

AF ANNAGRETHE SKOV

Flemming var godt træt af at gå i skole. Ikke om han kunne holde læerne ud, og så alle de bøger og lektier og krav, der hele tiden blev lagt foran ham.

Så gik han da også istå det unge menneske, eldte sig ud af systemet ved at skulke så tit, han kunne komme afsted ad det.

— Er han elev på or- i Thorside, hvor 21 andre "elland- er

Vagn, Flemming og Eigil i gartneriet sammen med gartner Skov-Larsen.

Helsingør, Frederiksværk, Hulsbø og Græsted-Gilleleje kommuner. Når bistandsloven træder i kraft til april næste år bliver Godhavns en amt-kommunal institution og vil stå til disposition for alle unge — både drenge og piger — der trænger til et alternativt uddannelsesforløb og skolekr.

Eleverne indstilles i samarbejde mellem lærere, kuratorer, formidlere og børne- og ungdomsarbejdere i samarbejde med den offentlige og private ungdoms-

de problem, vendet på i dervangstingspl. Det er ulogisk unge til selv samtidig tvinge i skole. Men vi har for at elever ofte, reders skolegang vendt tilbage til skole. De har fået sunde sig, er kommet det gamle miljø og bage med nyt mod på sen...

Erhvervsskolen har vifte af tilbud, som den enkelte elevs bet- nar fra starten en k- ling om hvilket ve- vil ind på. Men er det store trækhil-

Her står fæks- svejser på livet- store ligner i s- mings. Træs af- for ikke at af- om om da- der. Sur på- han selv- drømmer om- maskinlærere. skolebank e- ugen, og dem- med. Man ska-

— Sådan kan man godt se på problemet, men jeg mener det ligger et helt andet sted, nemlig i folkeskolens isolation overfor omgivende samfund. Men har alligevel været til- bevilget til at lukke øjnene for

Den skrivende presse ofrede Godhavn megen opmærksomhed efter fornyelsen i årene 1975-76.

Afdeling »Sletten«s vindende hold i den traditionsrige fodboldturnering mellem de 4 afdelinger.

det som i gamle dage, eller han kunne bo hjemme og blive hentet og bragt til arbejde i Godhavns egen bus, eller han kunne bo på hjemmet og arbejde udenfor. Mulighederne var virkelig mange, og en blomstring fandt sted.

Der kom atter liv i den gamle opdragelsesanstalt, og eleverne, der ofte kom til skolen med forsømmelsesprocenter over de 50, blev, for de flestes vedkommende, grebet af ånden og fik lyst og kræfter til at ændre og slå for sin egen tilværelse. Oftere var der nu kun behov for korterevarende ophold af igangsættende karakter, men længere ophold kunne stadig aftales med elev og hjemkommune. Derudover var der stadig de elever tilbage, som Socialstyrelsen havde anbragt, og som skulle »afvikles« på naturlig måde. De var i begyndelsen anbragt på to afdelinger. Efterhånden som de blev hjemskrevet, anbragtes i stedet mere behandlingskrævende tilfælde af elever fra de 4 nærkommuner, så elevklientellet blev ikke »nemmere«.

Sidst i 1975 var 44 af de 56 pladser besat, og ved forsøgsperiodens ophør, oprettede Frederiksborg Amtskommune overenskomst med Godhavn med virkning fra 1. april 1976, den dag da Bistandsloven trådte ikraft.

Godhavn havde i løbet af forsøgsperioden vist sin berettigelse som institution, og fik nu papir på, at den kunne fortsætte som amtskommunalt foretagende, idet man, med viceforstander Ole Rasmus-

sens ord, mente at have »fundet et system, som passer til de unge, der er for skoleretardedede til at klare den almindelige folkeskole. Vi kan hjælpe eleverne til at komme ud af busken, og så opdager de, at de problemer, de har, er de fælles med mange andre om. Mange har mistet selvtilliden gennem en lang række nederlag. På Godhavn kan de føle, at de også er noget værd.«

60'ernes løsslupne tid og kolossale vækst var hurtigt forbi, og de økonomiske, sociale og kulturelle tømmermænd kom Godhavn til gode.

Den udvidede undervisningspligt hjalp godt med til at skaffe elever til huse, for nok var 9 års skolelærdom en gave, men man havde glemt at tage højde for de elever, der ikke havde folkeskolen på ønskeddelen. Skolerne rundt omkring havde et pænt frafald og for dem var Godhavn et alternativ med alle sine forskellige tilbud.

Et par elever forklarede det i blomstrende vendinger til en journalist fra Frederiksborg Amts Avis, der kom for at se »vidunderet«, og selv om alle elever ikke har følt ligedan, så repræsenterer de flertal-

Køkkenpersonalet fanget i et »frikvarter«. Kurt Thorups kone, Inge Thorup, der som forstanderfrue i 70'erne pr. definition ledede køkkenet og de øvrige »kvindelige arbejdsområder«, ses yderst til venstre.

Et led i Godhavns nye udadvendte image var deltagelsen i Helsingør Byfests årlige optog. (1979)

lets holdninger på den tid: »Jeg har lært mere her på fem måneder end på et helt år i 8. klasse på min gamle skole« eller en anden, der midt i arbejdet med et vandingsanlæg blev spurgt om han ikke stadig hadede den ensformige skoledag, og bramfrit svarede: »Er du rigtig klog, her sker jo noget, man kan se, hvordan det hele gror. Det er slet ikke til at sammenligne med før.«

Langsomt igennem årene 1976 og 1977 forsvandt de sidste gamle socialstyrelseselever og erstattedes af nye amtselever. Kurt Thorup og Ole Rasmussen rejste amtet rundt og holdt foredrag for lærerråd, socialforvaltninger m.fl. og fortalte om det nye Godhavn.

Eleverne kom til i alt større tal, og i 1976 kom der

for første gang i over 80 år atter piger til skolen, der i forbindelse med den nye amtskommunale status, endnu engang skiftede navn, nu til »Erhvervsskolen Godhavn«.

I forbindelse med dette korte tilbageblik kan det være morsomt også at iagttage prisudviklingen fra Frydensbergs 120 kr. årligt i 1893 til de ca. 90.000 kr. man budgetterede med i 1974, og som i dag hedder ca. 450.000 kr. årligt pr. elev,- altså dagligt godt 10 gange mere end den årlige betaling for 100 år siden.

Men trods de store summer gjorde myndighederne fortsat meget brug af Godhavn. Det moderne, teknologiske samfund fostrede mange tabere, og amt og kommuner fandt, i takt med at Erhvervsskolen blev stadigt bedre til at tilpasse sig de nye tiders behov, at den var et velfungerende alternativ for de konfliktfyldte unge.

Problemet for Godhavn blev med tiden at sørge for den rette grad af udtynding, idet de tilsendte unge havde en tendens til, med tiden, at blive vanskeligere og hårdere belastede. For amtet var det logisk, at et så stort, dyrt og rigt udstyret sted ikke kunne nøjes med at modtage »skoletrætte«, og efter en tid måtte Godhavn da også påtage sig sværere opgaver, i enkelte tilfælde blev det direkte pålagt fra amtets side.

Efterhånden måtte alle parter se i øjnene, at man sad med et uløseligt skisma, som resterer den dag i dag: På den ene side ønskede amter og kommuner at »slippe af« med folkeskolernes hårdst belastede, mens de på den anden side ikke ønskede, at disse skulle udøve dårlig indflydelse på institutionens lettere tilfælde !

Samtidig med at Godhavn i 1978 blev endeligt normeret til 48 elever, opdelt man forsøgsvis elevmassen på 4 afdelinger med 12 på hver, heraf 8 fastboende og 4 eksterne og prøvede efter bedste evne at sprede det hårdst belastede klientel mest muligt. På den måde opnåede man et rimeligt stabilt og roligt funktionsniveau, der kom til at holde mange år frem.

Den 1. oktober 1978 fratrådte Kurt Thorup som forstander efter godt 3 år i stolen og overtog i stedet stillingen som turistchef for Tisvildeleje- området.

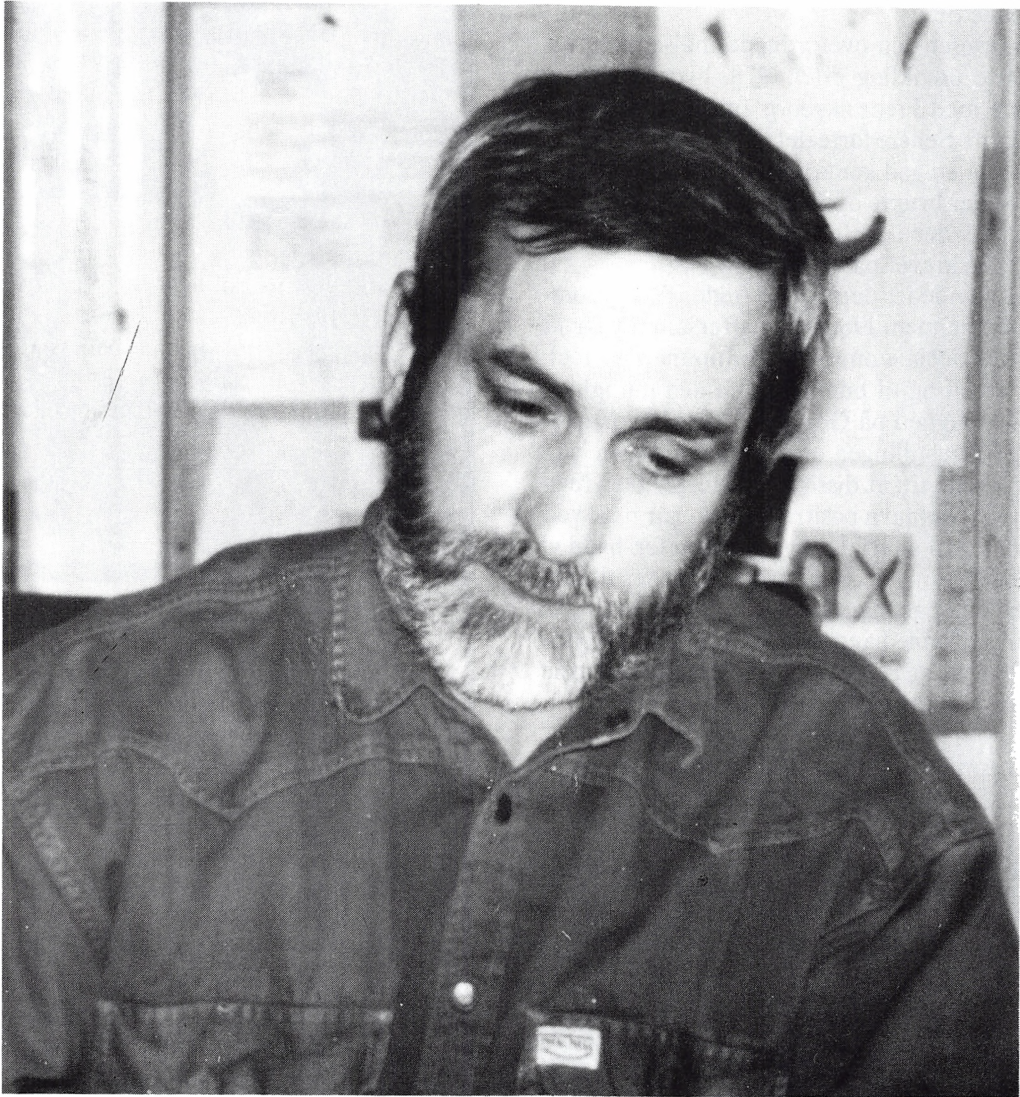
Sidst i 70'erne indkøbte Godhavn sin første mini-bus, der op igennem årene brugtes flittigt til ferieture med eleverne og almindelig dagligdags kørsel,- indtil den var opbrugt og erstattedes af en ny.

I dag har man 3 busser af forskellig størrelse og værkstedsbiler til hvert værksted. Billedet viser afdeling »Slettens« elever og personale inden en ferietur. (1979)

Det blev op til hans viceforstander Ole Rasmussen at føre Godhavn videre frem til det, den er i dag. Han konstitueredes som forstander ved Thorups afgang, og den 23. marts 1979 blev han indstillet og godkendt til posten og kunne tage fat på arbejdet med en institution, der for første gang i mange år igen havde fuld belægning, og endda venteliste. Godhavn havde magtet fornyelsens kunst.

Eskil Borup
Lærer på Godhavn

7

Ole Rasmussen
Forstander på Godhavn 1978-?

Når man ser tilbage på Godhavns lange historie, vil man opleve, at institutionen gennem alle årene har stået som toneangivende med hensyn til fornyelse og nytænkning - med skyldig hensyntagen til samtiden og samfundsudviklingen, så man ikke mistede kontakten til det samfund, som eleven kom fra og skulle tilbage til.

Det har været den overordnede målsætning for den fortsatte udvikling efter 1978, hvor det tætte samarbejde med Frederiksborg amt udvikledes og fandt sin form. Senere førte det naturligt til et behov for også at nå en god kontakt til de samarbejdende kommuner, der brugte os som »hjem« for de mange børn og unge, der i kortere eller længere perioder har været indskrevet på Godhavn.

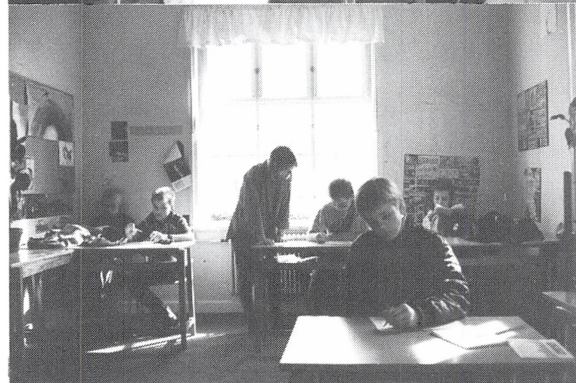
Således udvidedes den udadrettede PR-virksomhed også op gennem 1980'erne, eftersom alt for få inden for det sociale område i kommunerne - incl. skolefolk - reelt og til bunds kendte den mulighed, der var til rådighed på Godhavn. Man havde ganske mange forestillinger om, hvad Godhavn var, men vi oplevede tit, at disse forestillinger blev revideret i en for Godhavn positiv retning, når man ved selvsyn fik lov til at erfare, hvad vi stod for, hvad vi kunne tilbyde samt derefter præstere af resultater, når samarbejdet gennemførtes.

Det var på denne baggrund, at vi »missionerede« gennem 70'erne og 80'erne, og der vil også i 90'erne være behov for en lignende PR-virksomhed.

Den 25. april 1977 indgik Godhavns bestyrelse på baggrund af institutionsvedtægterne fra 1953 en en-

Godhavns malerværksted får talrige store og spændende opgaver, også, som her, udenfor Godhavn. (1988)

Skoleklasser anno 1990.

delig overenskomst med Frederiksborg amtsråd om et formaliseret samarbejde. Bistandsloven (lov nr. 333 af 19.6.74), der trådte i kraft d. 1.4.76 efter nogle fødselsvanskeligheder, var grundlaget for en del af det lovbundne tilbud, som amtsrådet nu var forpligtet til at oprette. Godhavn fik overenskomst i henhold til § 96 i bistandsloven.

Efter denne overenskomsts tiltrædelse blev der arbejdet meget på at få det arbejdsmæssige grundlag på plads, idet man op gennem 70'erne var blevet lidt mere opmærksomme på det nødvendige i at have en tilstrækkelig god og ligeledes tilstrækkelig veluddannet medarbejderskare, ligesom de bygningsmæssige faciliteter skulle have et niveau, der var rimeligt som ramme for de børn og unge, der skulle leve deres totale liv væk fra hjemmet og de kendte kammerater på en stor, til tider skræmmende stor, institution, der bar præg af megen nedslidning.

Godhavns bestyrelse og medarbejdere - via det

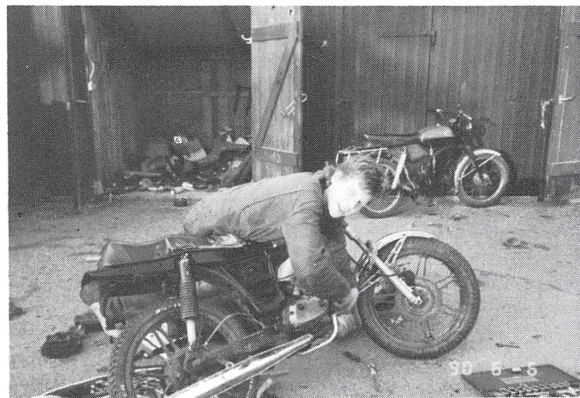
nu mere aktive medarbejderråd - var enige i det tilbuds-mæssige indhold. Skolen var udbygget til at forestå eksamen som i folkeskolen, og værkstederne havde tilladelse til at uddanne lærlinge, så disse to hovedmål for en uddannelsesinstitution var allerede opnået. Nu skulle det pædagogiske niveau justeres i takt med samfundsudviklingen.

Da vi i disse år satsede meget på undervisning kombineret med megen erhvervs-mæssig optræning, og da vi var meget opsatte på at højne det faglige niveau, besluttede vi i vor iver at gå radikalt til værks. Vi ændrede navn til »Erhvervsskolen i Tisvilde« og smed således det gamle, velkendte Godhavn væk - på trods af vi lå ved Godhavn station, på Godhavnsvej. Vi troede fejlagtigt, at en navneændring i sig selv ville ændre vort image. Det har vi senere rådet bod på, da vi gennem disse år måtte erkende, at vi var kendt som skolehjemmet »Godhavn« - ikke nødvendigvis for det gode - men vi var kendt!

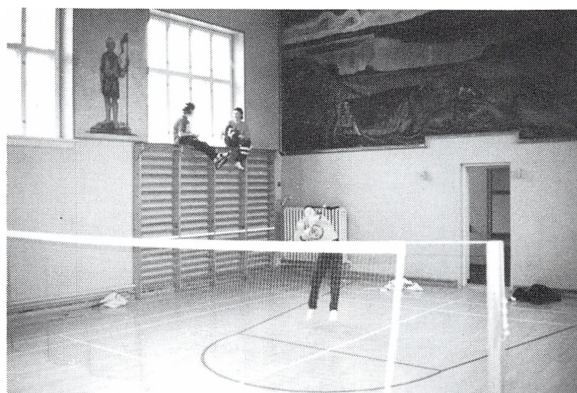
Som Erhvervsskolen var vi ukendte - også af vore naboer.

Først i 1978 udarbejdedes en institutionsbeskrivelse til Frederiksborg amt til brug for en personale- og budgetjustering:

»Erhvervsskolen virker som en helhed, hvori den enkelte elev kan påvirkes gennem et samspil mellem såvel skole, værksted som afdeling, alt efter hvilket behov eleven har på det givne tidspunkt. Erhvervsskolen søger gennem fleksibilitet at kunne

På 1990'ernes Godhavn er der talrige muligheder for at bruge fritiden til spændende ting. Lykken kan være at få et gammelt knallertvrag og selv sætte det i stand.

Den gamle gymnastik- og festsal fra 1915 er nu kun gymnastiksal. En modernisering i 1990 gjorde den til et særdeles brugbart redskab i fritiden.

dække de behov, amt og kommune har og vil få i fremtiden.

Afdelingerne:

Erhvervsskolen råder over 4 afdelinger, »Sletten«, »Toften«, »Åsen« og »Bakken«. Der kan være 10 interne elever på hver afdeling, men da der er et vist behov for eksterne elever, vil der på afdelingerne som oftest være 8 interne og 4 eksterne, det vil sige, at Erhvervsskolen er normeret til maksimalt 48 elever.

Skolen:

Der er ansat 6 lærere under ledelse af en inspektør. Skolen er opbygget med en struktur, der giver mange valgmuligheder. Eleverne kan i et samspil mellem skole og værksted opbygge en arbejdsdag, der dækker såvel intellektuelle som manuelle behov. Vi råder over normale skoleklasser, 6.-9. skoleår, og værkstedsklasser, der har et variabelt timetal, der dækker tidsmæssige og specielle behov, der måtte ønskes af pædagogiske årsager.

Værkstederne:

Erhvervsskolen råder over 4 værksteder, smedie, gartneri, snedkeri og malerværksted, hvor produktion og arbejdsgang er opbygget efter pædagogiske principper, der strengt overholder fabriktilsynets sikkerhedsregler. Værkstederne kan tilbyde en faguddannelse.

I samarbejde med skole og afdeling tilstræber

Den gamle sovesals 60 senge fjernedes i 1968, hvorefter lokalet sporadisk benyttedes som festsal. I 1982 restaureredes den og blev taget i brug af den lokale musikklub. I dag benyttes den ihærdigt i de fleste af døgnets timer, både af Godhavn selv, og af lokalbefolkningen.

man, at eleven, når udskrivning foregår, vil kunne fungere uden for institutionen.

Elevklientellet:

Erhvervsskolen er baseret på at tage elever af begge køn i alderen fra 12-18 år. Elever, der optages på Erhvervsskolen, kan have et ret vidt spekter af vanskeligheder, som vi ved fortynding i såvel afdeling, skole som værksted forsøger at indpasse i grupperne.

Den typiske erhvervsskoleelev er en elev på 14-16 år med vanskeligheder i skole og hjem. Vanskelighederne kan være meget forskelligartede og kan strække sig fra skoletræthed med adfærdsvanskeligheder til lettere kriminalitet. For størsteparten vil eleverne have opbygget deres hverdag i en kombination af skole- og værkstedsophold

Der kan i særlige tilfælde optages lettere handicappede elever, der ønskes i en erhvervsoplæring på revalideringsbasis. Disse elever kan være over 18 år. Af andre elever over 18 år kan vi endvidere optage unge på ungdomspensionsbasis. Dem vil vi forsøge at skaffe arbejde uden for institutionen. Elever, der er optaget på Erhvervsskolen, kan forblive her, til deres behandling eller oplæring er afsluttet.

Denne beskrivelse dannede grundlag for den første, egentlige personalenormering, foretaget i samarbejde med Frederiksborg amt efter mange for-

handlinger. Resultatet blev i store træk som foreslået af institutionen, og nu kunne man notere en medarbejderstab, der nærmede sig 48 personer til at varetage opdragelsen og uddannelsen af de 48 drenge og piger.

I slutningen af 1979 påbegyndte Godhavn renoveringsplanen, som skulle danne grundlag for den gennemgribende fornyelse og modernisering, der op gennem 80'erne har fundet sted, og som endnu ikke er endeligt afsluttet.

De største tilbageværende opgaver er modernisering af vor snedkerafdeling samt en gennemgribende renovering af vort centralkøkken.

I 1980 anslog man, at totaludgifterne til det renoveringsforslag, der var udarbejdet i Amtet (bl.a. på

Smede- og maskinværkstedet fungerer bl.a. som landsmedje og bruger fortsat den gamle esse. (1992)

En af snedkerværkstedets største salgs-succeser er udviklingen af legehuset, som fabrikeres i forskellige størrelser. (1992)

baggrund af krav fra embedslægeorganisationen samt Arbejdstilsynets henstillinger og krav), ialt beløb sig til et sted mellem 3,3 og 4,4 millioner kroner. Disse tal havde måske passet, såfremt arbejdet var blevet udført i 1980/81, men da den store opgave strakte sig over en lang årrække, og som sagt, endnu ikke er afsluttet, blev prisen væsentligt højere på trods af, at vore velfungerende værksteder med både elever, lærlinge og faguddannet personale stod for en stor del af arbejdet.

I begyndelsen af 80'erne lykkedes det at opnå en yderligere opnormering af personalestaben, specielt skete der en stor forbedring på pædagogområdet, hvorved afdelingsstaben blev fordoblet, hvilket igen betød, at det pædagogiske personale fik rimeligere arbejdsbetingelser. Tanken var at »afinstitutionalisere« afdelingerne så meget som muligt. Elever og pædagoger på afdelingerne fik nu bl.a. mulighed for at lave madplan og selv tilberede maden, hvor man før modtog færdigt tilberedte måltider fra centralkøkkenet. I det hele taget blev alle de naturlige aktiviteter overført fra det centrale Godhavn til de enkelte afdelinger som en naturlig konsekvens af udviklingen.

Der var dog stadig behov for en løbende personalejustering, bl.a. manglede opgaven at forhandle de sidste værkstedsstillinger på plads, stillinger som allerede var besat p.g.a. stor elevbelægning. Det var normalt med 40 døgnelever i denne periode, og det var vigtigt at have et så alsidigt uddannelses tilbud som muligt.

Et nyt skud på Godhavns-stammen var oprettelsen af en specialafdeling, som blev kaldt »Satellitten«, og som var beliggende på en mindre gård tæt på vandet ved Holløselund.

Vi modtog fortrinsvis elever fra 14-års alderen, men pludselig blev der akut behov for placering af en knapt 10-årig dreng, som var blevet afvist på alle relevante behandlingshjem. Alternativ placering var ligeledes blevet prøvet uden held, på trods af, at der på disse områder var en opblomstring af alternative kollektiver, bofællesskaber m.v.

Vi fik 20.3. 1984 forespørgsel fra amtets socialcenter, og 10 dage efter stod projektet parat, foreløbigt gældende til 31.12.84. Det fungerer imidlertid stadig idag som speciel behandlingsafdeling for 5 elever med 7 medarbejdere tilknyttet.

Den først indskrevne 10-årige dreng er i foråret 1993 udskrevet til eget hjem i en alder af godt 18 år. Han tager studentereksamen i juni 1993!

De efterfølgende år står i projekternes tegn på Godhavn som for mange andre døgninstitutioner. Der er fokus på os fra de evigt sparende myndigheder, og offentlighedens bevågenhed om kvalitet i døgninstitutionsarbejdet betyder en eksperimenterende, men også positiv, pædagogisk udvikling, hvor institutionen fremmer fleksibiliteten i forsøget på at lave en hverdag, der tager hensyn til det enkelte barns specielle behov og ikke som før, hvor tilbudet mere var baseret på barnets tilpasning til det etablerede behandlingssystem.

Der er nu væve- og syværksted på loftet i den gamle skolebygning, hvor der tidligere har været såvel tørreloft som sløjdløkkale. (1992)

Vi åbner os ud mod verden - både den nære og den fjerne.

Vi slår portene op for lokalbefolkningen for at vise, hvad vi går og beskæftiger os med. »Åbent-Hus« arrangementer, hvor elever og personale viser deres skole frem, kultur- og folkefester samt jævnlige udlån af mødelokaler til diverse omliggende foreninger, skaber et mindre lukket miljø og en afmystificering af vort omdømme.

En aftale om udlejning af festsalen til den lokale Musikklub betyder ligeledes, at en stor del af lokalbefolkningen jævnligt kommer på Godhavn - en åbenhed, der var utænkelig for bare 10 år siden.

Udover det nære skabes også kontakt til det store udland. I 1984 indledtes et samarbejde med American Farm School i Thessaloniki i Grækenland med det formål at udveksle elever med henblik på at lære dem at arbejde i et andet land under strukturerede former, være sammen med unge fra forskellige nationer, lære om andre landes kultur og udvikle sig sprogligt. Udvekslingen finder sted hver sommer og varer 8 uger.

Institutionen bliver mere udadrettet også på andre områder. Vi involverer os meget i det sociale udviklingsarbejde i vort amt og bidrager på forskellig vis til at være med til at fremme den store, amtslige strukturændring, der går under navnet »Lokalisering af Børne- og Ungdomsforsorgen«. Godhavn fik, efter denne rammeplans politiske beslutning, til

Gartneriet er nu både drivhusgartneri og planteskole med udsalg til private og til handlende på Torvet i København. Jævnlig deltagelse i store messer og udstillinger har givet adskillige præmieringer. (1993)

VVS-værkstedet har til huse i gymnastiksalsbygningen i det rum, som stadig kaldes »Løkkegaards kælder« efter lærer Løkkegaard. (1993)

opgave at være en del af det amtslige døgninstitutionstilbud til børn og unge, hvis overordnede mål det var at:

- »- Amtslige institutioner skal bevare og opbygge specialviden.
- Specialviden skal også bruges lokalt.
- Enhederne må ikke være for små.
- Amtslig døgnkapacitet nedskæres ifølge Rammeplan 2, så ca. 50-75% af den nuværende kapacitet omstruktureres og udvikles til lokalcentre.
- Amtslige institutioner skal kunne planlægge og supervisere »skræddersyede« løsninger til målgruppen, f.eks. familiebehandling (incl. dag- og døgnforanstaltning), særlige døgntilbud som p.t. Satellitten med 5 pladser samt yde konsulentbistand til lokalcentre.«

Dette skete ikke gnidningsløst, idet man disse år, som det fremgår af målsætningen, oplevede en institutionsnedlæggelsesperiode som forløber for lokaliseringen. En periode, der igen skabte en stor utryghed på de enkelte institutioner, deriblandt Godhavn.

Børne- og Ungeforstanderkredsen i Frederiksborg Amt, der i 1987-88 tæller 16 døgninstitutioner, samles og forsøger at skabe et alternativ til lukningstruslen. Godhavn skriver i en rapport til brug

for debatten omkring udformningen af lokaliseringsstanken bl.a.:

»Institutionen søger i samarbejde med forældre, anbringende myndighed og eleverne at give disse en sådan ballast, både opdragelses- og kundskabsmæssigt, så de kan klare tilværelsen i et moderne, demokratisk samfund.

Behandlingsformen er struktureret, individuel, konsekvenspædagogisk under hensyn til hvert enkelt barns alder og socialniveau.

Vort mål er udskrivning til videre uddannelse eller arbejdsforhold, således at anden institutionsanbringelse vil være en undtagelse.

Vore faciliteter med rigt udbygget værkstedstilbud samt undervisningstilbud i skolen giver os gode muligheder for at nå de mål, vi sætter os.

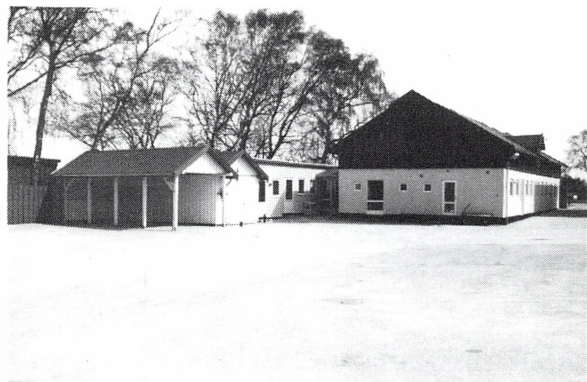
Vor institution er indstillet på at løse meget differentierede socialpædagogiske opgaver, primært vel nok på grund af vort personales vilje og interesse for at fostre og/eller indgå i nye utraditionelle sammenhænge.

Vi satser på at blive en special-institution med vægten lagt på undervisning samt erhvervsuddannelse og oplæring.

Endvidere satser vi på at forblive som behandlingsinstitution for de unge og voksne, for hvem de kommunale tilbud ikke slår til. Endelig arbejder vi på at udvikle niche-tilbud af lokale behov.«

Godhavn har i 90'erne udvidet produktionen med et samleværksted bag malerværkstedet samt med »Fabrikken«, som har til huse i »Toften«s afdelingslederbolig, hvor dette billede er taget. Her udføres mindre produktionsopgaver af forskellig art. (1993)

Den gamle staldbygning er nu malerværksted og forretning. De gamle skure bagved er indrettet til et moderne samleværksted.

Med rapporten gav Godhavn udtryk for, at der på institutionen var forståelse for, at en omstilling og fornyelse måtte finde sted indenfor Børne- og Ungdomsområdet. Der blev givet tilsagn til et positivt udviklingsarbejde i forsøget på at undgå at blive inddraget som en del af de mange institutionslukninger.

Livet var ikke gået i stå. Tværtimod mente vi at kende til behovet, og fortsatte med det konstruktive og positive samarbejde med kommunerne om løsningen af de mangeartede opgaver, der trængte sig på i den periode. Der var blandt medarbejderne stor vilje og energi til at indgå i specialprojekter ved siden af det daglige arbejde med eleverne, og i disse år vandt vi en del goodwill ved de gode resultater, der blev skabt herigennem.

I slutningen af 1988 knopskød Godhavn med et nyt projekt: Udslusningen til samfundet efter endt institutionsophold var tit et mangelfuldt og stort problem på døgninstitutionsområdet. Ofte oplevede man en god og lykkelig udvikling på institutionen for derefter at opdage, at eleven endnu ikke var moden til at klare et selvstændigt liv efter udskrivningen. Der opstod tit store problemer, som de ikke kunne klare, og ingen brugbar hjælp var at få!

Derfor oprettedes bl.a. på baggrund af elevønsker, udslusningsprojektet »Hillerød« den 1.1. 1988 for ialt 4 unge med følgende formål: at færdiggøre og udsluse de unge på den mest hensigtsmæssige måde med henblik på at etablere dem i samfundet.

Godhavns sidste, nye skud på stammen: Malerbutikken, som er indrettet i den ene ende af den gamle staldbygning. (1993)

Eleverne, skulle bo i selvstændige lejligheder og med hjælp fra to pædagoger lære at bruge samfundet i sin helhed under mere realistiske former, end det var muligt på en institution.

Det var institutionens klare ønske at blive en af Frederiksborg Amts specialinstitutioner, og man ønskede endda at kombinere dette med et lokalcenter, som amtet havde foreslået i sin rammeplan. Men der skulle kæmpes nogen tid endnu, inden det ønske gik i opfyldelse, så vi fortsatte fortrøstningsfuldt og forsøgte at leve op til de krav, samfundet måtte stille til en moderne, veludstyret institution.

Den bygningsmæssige renovering skred fint frem. Smedjens tilbygning blev indviet juni 1984, gartneriets i 1991; festsalen istandsattes, gymnastiksalen moderniseredes og tilføjedes nye omklædningsrum og toiletter. Endelig blev skolen udbygget og nye fag kom til.

Et vævværksted skabtes i det gamle sløjdlokale på skolebygningens loft og et kreativt værksted med keramik, tegning, maling, glasmageri o.m.a. kom til som et fritidssupplement for de 10-14-årige, der ikke måtte være på vore værksteder med de farlige maskiner, men som alligevel ønskede en »arbejds-mulighed«.

Kampen for at udvide territoriet og jagten på nye eksistensberettigende tiltag resulterede sidst i 80'erne i, at Godhavns værksteder, der fungerer som uddannelsesenheder og tillige som produktionsenheder, også begyndte at modtage unge men-

nesker, der p.g.a. arbejdsløshed skulle have et jobtilbud, »almindelige« unge, der skulle have en læreplads, samt enkelte unge, der via kriminalforsorgen blev forsøgt hjulpet igang igen. Denne mangfoldighed af god arbejdskraft samt en god blanding af børn, unge og voksne, kan Godhavn bl.a. takke for, at vi er nået så langt med hensyn til bygningsmæssig fornyelse, modernisering og udvidelse.

I starten af 90'erne kom det næste skud på »Godhavnsstammen« til. Vi købte en nedlagt fiskekutter, som vi selv satte i tiptop stand. Hun kom til at hedde »Slejpnør«. En god uddannelsesmulighed for unge, der trænger til at komme hjemmefra, - væk fra fristelserne for en periode.

Da ikke alle unge kan klare søens gyngende grund, måtte vi også have landjordens udlængselsmuligheder gjort opnåelige. Vi var i den forbindelse så heldige at modtage over 100.000 kr. fra Fonden af 1982, og for dem indkøbte og indrettede vi vor Europabus, »Freja«, og den kunne tage på sin jomfrutur til Sydeuropa og Afrika i sommeren 1990 med 5 unge.

Endelig i 1992 fik vort malerværksted en ekstra aktivitet idet vi indgik i et samarbejde med malerfirmaet »Skala« og etablerede en malerbutik i forbindelse med en større ombygning af malerværkstedet.

Og så, den 1. januar 1992, kom forløsningen: Godhavn blev som én blandt 5 andre af Frederiks-

Bag afdelingen »Sletten« har gartneriet i nogle år haft et færehold med tilhørende stalde. En rideskole med 6 heste og stald er kommet til senere.

borg Amts institutioner udvalgt som specialinstitution for børn og unge i alderen fra 13-18 (20) år.

Institutionen blev på baggrund heraf bedt om at lave en beskrivelse af idégrundlaget, den pædagogiske linie og opbygning samt kerneydelser, eller på almindeligt dansk: Hvem og hvordan mente vi os i stand til at hjælpe, opdrage og uddanne?

April 1992 kunne myndighederne bl.a. læse:

»Institutionen skal af alle myndigheder opleves som et uddannelses- og erhvervscenter, der henvender sig bredt til alle marginaliserede grupper eller enkeltpersoner indenfor normalområdet. Vi ønsker ikke at operere med en øvre aldersgrænse.

Når man bliver elev på Godhavn, er ens selvverdsfølelse ofte meget lav. Nederlagsoplevelser dominerer. Man er blevet fravalgt indtil det punkt, hvor der kun var den mulighed tilbage at slå sig sammen med andre »fravalgte«, eller man valgte ensomheden og fyldte den med det, der »kom forbi«. I begge tilfælde skal man have hjælp til at komme ind i et fællesskab, der er rettet mod ens fremtid. Det tør eleverne ikke, hvilket er forståeligt, fordi de indtil nu ikke har oplevet, at det nytter noget.

Ethvert menneske har krav på respekt, men det er et gensidigt krav. Det er ofte helt nyt for dem at blive respekteret som menneske. Det er et udtryk for værdi, og mange af værdierne havde de jo mistet.

Eleverne på Godhavn skal således kunne anvende institutionen som platform, et nyt udgangspunkt for deres fremtidige liv. Medarbejderne skal derfor være enige i grundlaget for det fælles arbejde.

Medarbejderne skal erkende, at såfremt de skal kunne påvirke eleverne kulturelt, må de have kendskab til elevernes sociale baggrund og situation, samt være bevidste om deres egen.

Medarbejderne skal lære og trænes i (det finder fortløbende sted) at fastholde på organisationsniveau, at kulturbegrebet udgøres af en række fælles normer, værdier og idéer, der er overordnet den måde, livet leves på her.

Bliver det en anvisning til Godhavn, foregår den reelle visitation her, sammen med den unge, dennes familie og den kommunale sagsbehandler.

Her siger vi »ja« til hinanden, og det betyder et »ja« til at opfylde de foreløbige mål, vi her aftaler.

Snedkerværkstedet forestod udfærdigelsen af den ultramoderne skate-board-bane, som er et væsentligt aktiv i elevernes og deres kammeraters fritid.

Vi gør meget ud af at fortælle, at vi ikke giver op, før det i visitationen aftalte mål er nået.

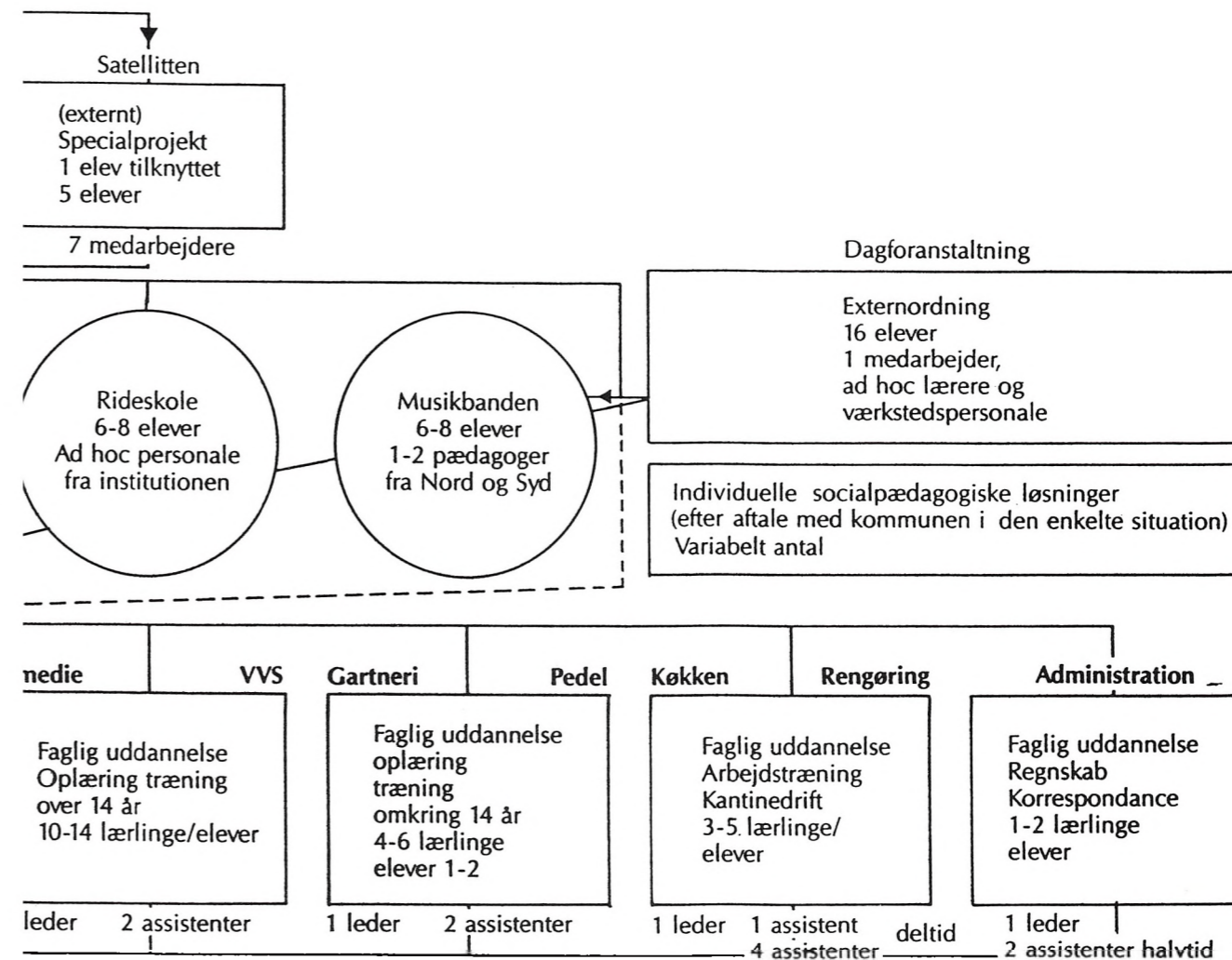
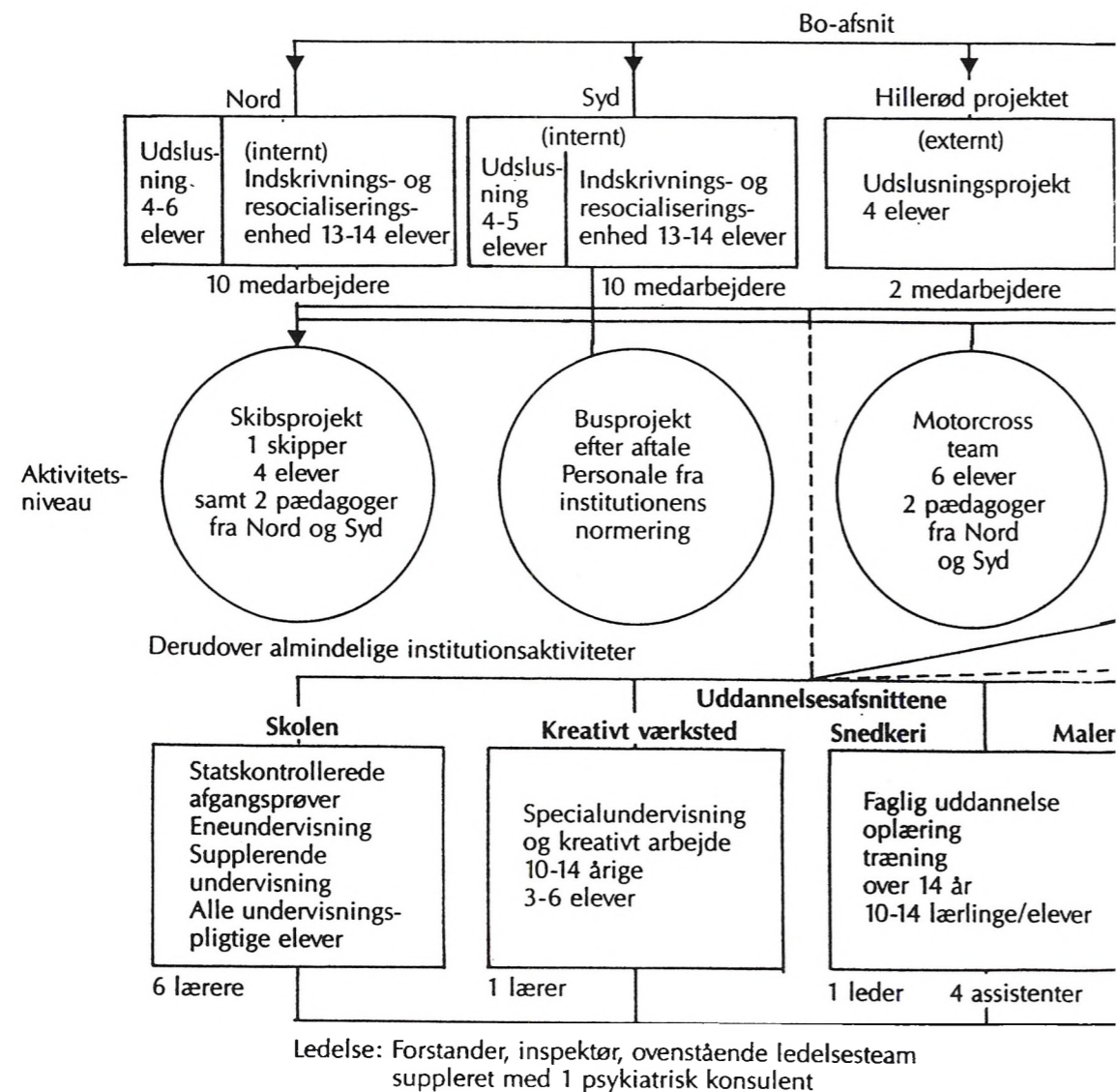
Vi skal altså til at holde fast i hinanden, også når det bliver rigtigt svært, for det bliver det!

Det går selvfølgelig meget forskelligt; men for mange af vore elever bliver Godhavn et »hjem«, for andre stedet, der gav dem mulighed for at gå 9 år i skole og afslutte skolegangen med folkeskolens afgangsprøve, adgangsbilletten til en eventuel videre uddannelse; de er som regel meget bevidste om, at den havde de ikke fået uden Godhavn. For de færre, der modtager en faglig uddannelse, udvikles ofte helt kollegiale forhold.

For en del af disse unge er vi - Godhavn - et nødvendigt onde. De har brug for os, men de vil gerne være fri.

For forældrene bliver vi dem, der overtog den opdragelsesmæssige byrde, der sammen med andre byrder var ved at »køre dem i sæk«; og generelt - også i de tilfælde, hvor institutionsopholdet ikke stopper en uheldig udvikling - er der stor opbakning fra forældresiden til institutionens arbejde«.

Tilbage er kun at fortælle, at vedtægterne fra 1953 nu er reviderede, og at de i begyndelsen af 1993, med de få rettelser som Frederiksborg Amtsråd ønskede, vil blive godkendt. Det er vedtægter, der tager højde for at skabe en fortsat mulighed for den tilpasning, som et dynamisk samfund kræver af en specialinstitution.

I samme forbindelse er en ny overenskomst for »Godhavns Uddannelses- og Erhvervscenter«, som vi omdøbtes til i starten af 90'erne, ved at blive udfærdiget efter samme hovedretningslinier og på baggrund af den ovennævnte institutionsbeskrivelse.

Vi har i dag al god grund til at mene, at Frydensberg så ret, da han for 100 år siden fandt en plads i Tisvilde og navngav stedet Godhavn. Vi mener ligeledes, at forstander Bonnevie så ret, da han i

1920'erne - hvor den indgroede skræk for de store institutioner for første gang var fremme - nævnte, at meget fejlagtigt havde været prøvet før anbringelsen på Godhavn, måske velmenende, men ikke nok. Han mente, at Godhavn var »det sted, hvor en rolig udvikling bedst blev sikret«.

Godhavns bestyrelse og medarbejdere har fortsat til hensigt at sikre, at vor skole mange år endnu vil være et godt sted for et barn eller en ung, for hvem livet er gået lidt skævt.

Og indtil samfundsudviklingen og menneskene sikrer, at der bliver langt færre, det vil gå skævt for, da vil vi tilstræbe at vedblive at være en ligeså selvfølgelig, accepteret og uundværlig institution, som vi anser os for at være i 1993.

»Godhavn«, den 20. april 1993

Ole Rasmussen
forstander

Således er Godhavn opbygget i dag. Der er unægtelig en forskel fra Frydensbergs og plejemoder Andersens dage!

Camilla
(til hest yderst til højre)
Elev på Godhavn 1991-?

Jeg er en pige på 14 år, som har boet på Godhavn i 2 år.

Jeg kom hertil fra en anden institution i Allerød og jeg har boet på institutioner 10 år af mit liv på grund af mange forskellige problemer hjemme.

I gennem de år som jeg har boet uden for hjemmet, har jeg oplevet mange ting og mange institutioners måde at opdrage børn på!

Godhavn er en af de institutioner, som har lært mig flest ting, og som jeg bedst har kunnet lide at være på.

Jeg arbejder meget med min skole og med mig selv, fordi det er gået op for mig, at det er mig, der skal yde noget for at få noget, og idag er jeg langsomt ved at komme ud af institutionsmiljøet.

Mit daglige skema er noget ensformigt, men alligevel er den ene dag forskellig fra den anden.

Mit skema starter med, at jeg bliver vækket kl. 7 om morgenen, så går jeg i bad, og derefter spiser jeg morgenmad sammen med alle eleverne fra min afdeling, som hedder »Toften«. Vi er ialt 4 afdelinger »Toften« og »Sletten«, som tilsammen kaldes »Nord«, og »Åsen« og »Bakken«, som kaldes »Syd«.

Efter morgenmadsen går vi i skole, og de som ikke går i skole her har værkstedsarbejde, er i lære, går på teknisk skole eller i almindelig folkeskole udenfor Godhavn.

Skoleeleverne går kun i skole 4-5 timer om dagen, men arbejder så efter skolen fra kl. 13-16 på et af Godhavns store værksteder. Jeg arbejder selv på malerværkstedet, og der kan jeg godt lide at være.

Drejer man ind ad Godhavnsvej, ser den gamle opdragelsesanstalt sådan ud i dag. (1993)

En årlig tilbagevendende begivenhed er uddelingen af eksamensbeviser og flidspræmier, deriblandt skole-, arbejds- og sportspokalerne fra 1943. Pr. tradition sker det altid rundt om flagstangen og altid i godt vejr. (1992)

Det er nogle sjove ting vi laver, f.eks. gamle skilte som skal males op, dekorationer på møbler, reparationer på Godhavn og meget andet.

Vi har, som sagt, 4 store værksteder, som vi, når vi går ud af skolen, kan få læreplads på, hvis vi ønsker at blive maler, snedker, smed, VVS-mand eller måske gartner, og det er en stor fordel for de elever, som stadigvæk har brug for støtte, når de er færdige med skolen.

Efter arbejde går vi på afdelingerne. På min afdeling har vi det sådan, at vi drikker the, kaffe og spiser en mad, mens vi snakker lidt om, hvordan dagen er gået.

Hver mandag holder vi elevmøde, og her kan vi elever få vores ønsker og spørgsmål diskuteret, og hvis vi synes, at der er een af de voksne eller een af eleverne, som har gjort noget forkert, så snakker vi om det!

Efter det går vi hver til sit. Nogle går måske på deres værelse og rydder lidt op, for vi har vores egne værelser, som vi selv skal holde orden på. Andre vasker måske deres tøj (hver afdeling har egen vaskemaskine) og nogle driver den bare af.

Om aftenen laver vi på skift selv mad. Hver elev har kun 3-4 maddage om måneden. Vi er selv med til at bestemme hvad vi vil have at spise, og råvarerne får vi så ovre fra det store centralkøkken.

Når vi har spist er der forskellige muligheder for fritidsaktiviteter: Billard, fodbold, motorcross-værkstedet, ridning på vores egen rideskole, bord-

tennis, musikundervisning, eller man kan gå i Helsing Ungdomscenter. Hvis man ikke har lyst til noget af det, kan man bare sidde og snakke, høre musik eller spille spil.

Kl. 23 skal vi allesammen i seng. De »små« bliver som regel lagt i seng kl. 22. Hvis vi har været ude og besøge nogle venner uden for Godhavn, eller besøgt en anden afdeling, skal vi være hjemme kl. 22.30.

Vi er tit ude og besøge nogen uden for Godhavn. Mange mennesker i omegnen kender godt Godhavn, og ved godt hvad Godhavn er, og accepterer os for hvad vi er, men de som ikke kender Godhavn så godt, tror tit at Godhavns børn er »nogle farlige nogen«. Men det er vi slet ikke, vi ligner alle de andre unge mennesker udenfor Godhavns fire vægge, vi har bare flere problemer at slæbe på, end så mange andre i et bedre beskyttet hjem.

Jeg tror, at Godhavn kan hjælpe mange af os ele-

Godhavns »Europabus Freja« på udflugt i det sydlige Europa.

Det gode skib »Slejpner« bliver navngivet. (1990) (Foto: Paul Erik Nielsen)

ver til at komme ud og få et godt og normalt liv sammen med alle de andre mennesker, som er udenfor Godhavn. Jeg tror ikke, at der var mange af os på institutioner, der ville »overleve«, hvis ikke der fandtes steder som Godhavn. Der ville blive mange flere samfundstabere, som bare sad på det lokale hjørne i byerne og drak, og som skatteyderne skulle betale til. Så jeg er meget glad for, at jeg i sin tid kom på Godhavn, hvor jeg forøvrigt har haft mange sjove oplevelser:

Sidste sommer var jeg i halvanden måned på tur med vores bus »Freja« og rejste Europa tyndt. »Freja« er en gammel skolebus som Godhavn købte og lavede om til en campingbus! Den er indrettet sådan at der kan sove 14 personer i køjerum, som ligner små skabe. Der er også 14 siddepladser og 7 borde plus et lille køkken!

Jeg har været med til Berlin, Østrig, Tyskland, Holland, Frankrig og Portugal. I sommeren 92 var den ude og køre ialt 3 måneder med 3 forskellige hold. Jeg var selv med på 2 af turene, den første og den sidste, og det var bare noget af det sjoveste, jeg havde været med til!

Vi har også et skib som hedder »Slejpner«. Det sejler hver sommer, og der kan vi melde os til at være skibslever. Det vil sige at vi skal være ude på skibet hele sejlperioden som besætning og hjælpe med tingene, der er at lave på et skib, så kan andre komme med som turister een uge eller to, - ud på ferie med skibet. Det sejler i de danske farvande og

nogle gange til Sverige og Norge. Desuden er »Slejpner« med til »Fyn rundt« for gamle træskibe.

Så alt i alt er det at komme på Godhavn ikke så slemt som man skulle tro, det er faktisk en gave!

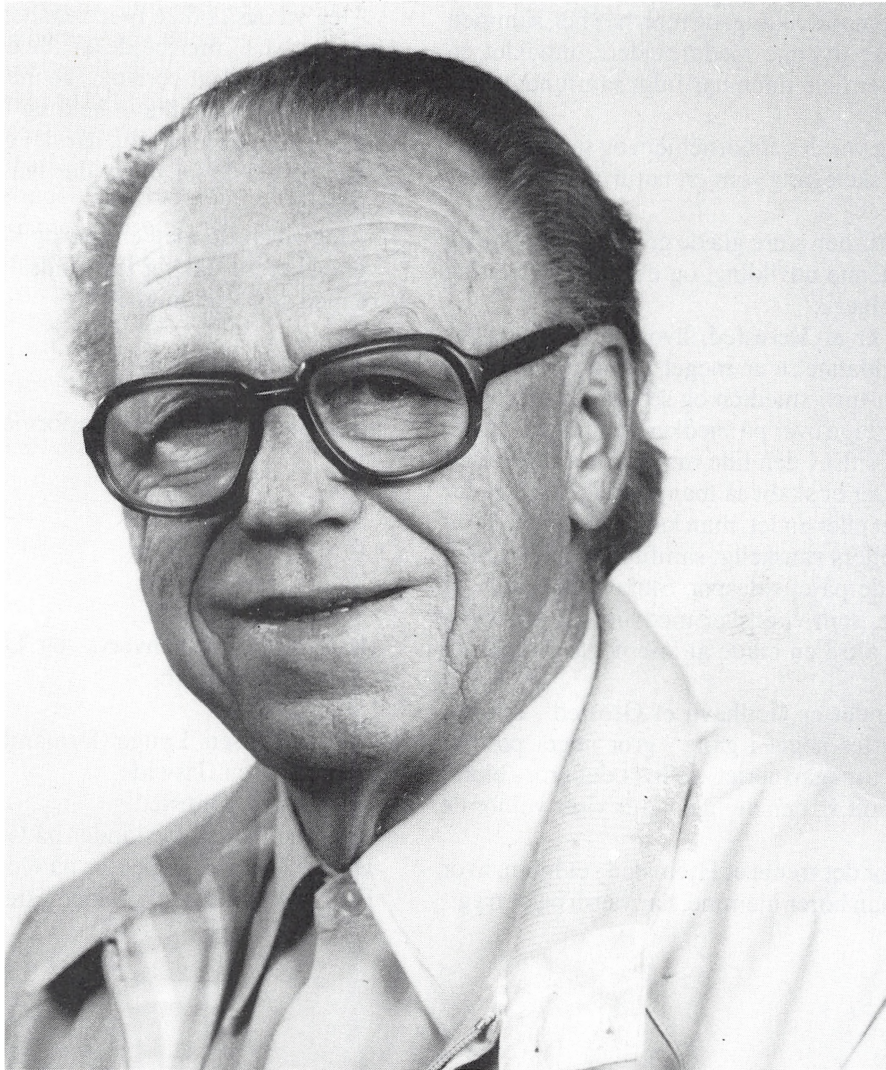
Camilla Krause Rasmussen, »Toften«
Elev i 8. klasse.

Et kig gennem køjet åbenbarer Godhavns stolte skude »Slejpner« for fulde sejl.

Ombord på »Slejpner« har alle et ansvar for skibets stand.

Erik Jørgensen
Medlem af Godhavns bestyrelse i 1969
siden 1974 formand for bestyrelsen

Billed venligst udlånt af Ugeposten, Helsingør

Godhavn en god havn, således ønskede stifteren Frydensberg, det skulle være. Sådan blev det og sådan er det, gennem en i 100 år udført gerning, stadig.

Tiderne har skiftet meget, men Godhavn har nøje fulgt tidens udvikling, og man har her, sammen med en række dygtige medarbejdere, udviklet en institution, der hele tiden har fulgt samfundets ændringer.

Oprindeligt var det et børnehjem og senere et skolehjem med skolegang som en naturlig del af elevforløbet.

Jeg har haft den store glæde gennem de sidste 25 år at følge denne udvikling, og der er især tre ting jeg kan fremhæve:

Godhavn er et Værested, hvor det viser sig, at behov for uddannelse er meget vigtig. Vi behøver kun at gå en tur i smedien og se den aktivitet, der foregår, eller tage over på snedkeriet eller ned i gartneriet og nu sidst i den lille malervirksomhed med forretning. Der er skabt så mange gode muligheder for at finde et eller andet, man kan bruge for at komme ind i et ellers vanskeligt samfund igen, når man har været ude på et sidespor. Skibet »Sleipner« er en nyere ide, som vi ønsker medvind og god kurs. Værested er altså en måde at løse nogle problemer på.

For det andet er Godhavn et Grosted - et sted, hvor der sættes noget i gang - gror noget positivt frem. Gå en tur i gartneriet - se hvor det gror - blomster, planter o.s.v., den dejlige natur viser vej for de unge.

Endelig for det tredje et Hjemsted - et hjem, hvor man føler, man hører hjemme, har værdi og er tryk.

Alt dette har udviklet sig på en helt enestående måde, som fortjener en stor TAK til alle, fordi det særlige ved Godhavn er et fællesskab om at løse de opgaver, som er os betroet; det gælder alle - fra den øverste til de mindste.

Jeg vil også takke Frederiksborg Amt for et godt og frugtbart samarbejde på alle disse områder, hvor man har værdsat vore mange initiativer.

Jeg ønsker Godhavn held og lykke fremover, til fortsat at ligge i spidsen, når det gælder nye ideer til gavn og glæde for unge, der har haft en vanskelig opvækst.

Jeg vil slutte med en stor og kærlig hilsen til elever og lærere. Tak for jeres indsats; vi arbejder videre med stor frimodighed.

Laugø, maj 1993

Erik Jørgensen, bestyrelsesformand

Bestyrelsen for Erhvervs- og Uddannelsescentret
Godhavn består af:

Erik Jørgensen, Laugø (formand)

Børge Jensen, Tisvilde

Ove Jensen, Græsted

Ole Rasmussen, forstander på Godhavn

Henry Nonboe, inspektør på Godhavn

Flemming Madsen, smedemester på Godhavn

